SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA X MAKARSKA 1970. BROJ 2

ZNAČENJE RIJEČI BOŽJE U OBNOVLJENOM BOGOSLUŽJU MISE

(Osvrt na tri svetopisamska čitanja u misi)

Povratak Svetom Pismu, koji je u današnjem katoličkom svijetu tako snažno naglašen, doista je znak nade. Katoličko kršćanstvo kao da se osjetilo umorno od povjesnog nanosa, pa se spontano odvažilo na reviziju nauke i života. U Riječi Božjoj ono želi naći Riječ života. Želi je čuti i doticati, kao što ju je Petar čuo kad je, usred mnoštva koje je napuštalo Krista, uskliknuo: »Gospodine, kome ćemo ići, ti imaš Riječ vječnoga života«: Tako nekako nama govori Crkva u ovim danima dekristijanizacije i utješne obnove u isti mah.

Kada kanimo govoriti o prvom djelu euharistijskog slavlja, onda revalorizacija Riječi Božje dolazi do najpotpunijeg izražaja.« U liturgijskom bogoslužju Sveto Pismo ima najuzvišeniju važnost«, kaže se u 24 br. liturgijske konstitucije. Doista, Riječ Božja prema novom lekcionaru dobiva još doličnije mjesto u bogoslužju mise. To se osobito može kazati za dio koji zovemo Liturgia Verbi. Na njemu se ovdje želimo i zadržati. I da bismo ga bolje upoznali, svratimo malo pažnju na njegov postanak i na njegovo značenje.

Malo povijesti

Već se u starozavjetnoj SINAGOGI susrećemo sa nekom vrstom Službe Riječi. Poznato je, naime, da su se Židovi subotom sastajali na čitanje Zakona (Thora). U početku je običavalo biti samo jedno čitanje, relativno dugo, koje bi jedan od pismoznanaca razlagao prisutnim Židovima. Thora je uživala neobičan auktoritet kod starih Židova. Vremenom se taj auktoritet izrodio, pa je došlo do onog poznatog legalizma

koji je, i po samim Isusovim riječima, nesnosno pritiskao leđa vjernog Židova. Komentari pismoznanaca tome su najviše pridonijeli.

Kasnije se uz Thoru uvodi i čitanje iz proročkih knjiga. To čitanje ponešto razbija legalizam Zakona i uvodi pomalo eshatološku notu u vjerski život Židova. Subotnji sastanak poprima više duha i pomalo postaje prava služba, bogoslužje. Naročito se takva težnja zapaža kod sekte Kumranaca. Ta je težnja kod spomenute sekte toliko naglašena da se tom praksom ona odjeljuje od prakse Hrama. Materijalne žrtve (prikazivanje životinja) ona podređuje duhovnoj žrtvi čovjeka koji sluša Riječ Božju. Lijepo je to izraženo u psalmima 40 i 50.

Krist i Apostoli, kako znademo iz Evanđelja, ne napuštaju takav oblik molitve. Hram i sinagoge postaju i njima omiljelo mjesto sa Riječi Božjom.

KRISTOV boravak na zemlji označen je prisutnošću Starog Zavjeta u čitavom toku njegova života. Pisma koja svjedoče za njega, bila su napisana. Riječ koju je on otajstveno predstavljao u svojoj osobi. Po Pismima se ne samo ostvaruje sve što su proroci kazali za njega, nego i život kojim on živi na zemlji poprima u mnogočemu onu formu koja je zapisana u njima. Na poseban način je to naglašeno kada je govor o Isusovoj vezi sa Hramom i sa sinagogom. Tamo je on upravo radi Pisma zalazio i tamo je — ako se tako smijemo izraziti — otkrivao Božju Riječ.

Primjer dvanaestogodišnjeg Isusa u Hramu (Lk 2, 41-52) zorno nam svjedoči o njegovu intimnom životu sa Riječi Božjom. On je rastao u znaku te Riječi. Prema Lukinu izvještaju lako zaključujemo da je svake godine, i prije i poslije svoje dvanaeste, išao u Hram s roditeljima. I prije svoje dvanaeste je sjedio među učiteljima, slušao ih i postavljao im pitanja.

U svojim molitvama opet se služio Božjom Riječi. U duhu židovske tradicije, u kojoj je odgojen, Isus se obraća svom nebeskom Ocu psalmima. Kao svaki vjerni Židov, i Krist je znao mnoge psalme napamet. Matejev citat »poslije pjevanja psalama iziđoše na maslinsku goru« (26, 30), dopušta nam zaključiti da je takvo pjevanje bila dugogodišnja navika. I drugi nam izvori pružaju istu činjenicu.

Apostoli su — prema onome što možemo doznati iz Evanđelja — odlično poznavali i živo proživljavali Riječ Božju, zapisanu u Starom Zavjetu. Iz židovskih su obitelji nikli; u

židovskim su obiteljima već u najranijem djetinjstvu slušali čitave odlomke Zakona i Proroka. Zato, ništa čudno kad u Evanđeljima, Djelima apostolskim i Poslanicama nalazimo često citate iz Starog Zavjeta.

Apostoli su također išli u Hram i u sinagoge. Tamo su odlazili na molitvu (Dp. 3, 1-3), tamo su često imali i najbolju prigodu da navještaju Blagu Vijest, tamo su — iza kako bi se čitalo Zakon i Proroke — bile iznicane prve kršćanske homilije.

Služba riječi po Kristovim homilijama, kao i homilijama njegovih učenika, dobiva bitno novi elemenat u odnosu na čitanje i komentiranje Riječi Božje kod pismoznanaca. Krist i Apostoli u homilijama neizostavno ističu ispunjenje Zakona i Proroka. Jedna zgoda iz Kristova života osvjetljuje nam tu činjenicu. U Lukinu Evanđelju čitamo: »Isus dođe u Nazaret gdje je odrastao te po svom običaju u subotu uđe u sinagogu. Zatim se digne da čita. Pruže mu svitak proroka Izaije. Kad ga razmota, namjeri se na mjesto gdje je bilo pisano: na meni je Duh Gospodnji, jer me je pomazao. Poslao me da donesem veselu vijest siromasima, da navjestim oslobođenje zarobljenicima i povraćanje vida slijepcima, da oslobodim potlačene, da proglasim godinu milosti Gospodnje. Smota svitak, povrati ga poslužniku pa sjedne. Oči sviju u sinagogi bijahu uprte u nj. On im progovori: danas se ovo Pismo, koje ste čuli svojim ušima, ispunilo.« (Lk. 4, 16-22).

Na taj način služba Riječi Božje postaje svetkovanje okupljene zajednice koja se veseli ispunjenju nacrta Božjeg u otkupiteljskom planu.

Oskudni podaci iz RANOG KRŠĆANSTVA malo nam daju znati o praksi Službe Riječi u kršćanskoj zajednici prvih stoljeća. Prve tragove ipak već imamo kod sv. Justina koji kaže da se za vrijeme nedjeljnog sastanka vjernika čita Uspomene apostola i Proročke spise (usp. Apologia I, 67). U svakidašnjoj upotrebi tu praksu susrećemo u trećem i, još češće, u četvrtom stoljeću (Didascalia Apostolorum, Constitutio Apostolica). Tada je Služba imala tri ili četiri čitanja: Zakon, Proroke, Poslanice i Evanđelja. To će uglavnom ostati kao pravilo kroz duga stoljeća.

Treba naglasiti da te prve tragove Službe Riječi osobito susrećemo na Istoku (sirijska i antijohijska Crkva). U Rimu su slični tragovi veoma rijetki. Ono što imamo dopušta nam zaključiti da su u Rimu bila tri čitanja. U VI st. se njihov

broj smanjuje na dva: apostolski spisi i Evanđelje u nedjelju, a kroz sedmicu Stari Zavjet i Evanđelje. Tako je praktično, rimska praksa najviše osiromašila repertoire svetopisamskih čitanja.

Čitanja su se, na Istoku i na Zapadu, odvijala po principu »lectio continua«, što ne treba uzeti u strogom smislu. Naime, nije se čitalo baš sve redom. Uzimalo se radije ona čitanja koja su po sadržaju značajnija i pri tom se slijedilo vremenski tok događaja: »Evanđelju bi se na pr. uzimalo iz Mateja prva poglavlja, a iz Luke zadnja. Na blagdane nekih svetaca, koje se osobito častilo, odstupilo se od pravila »lectio continua«.

U obnovljenom bogoslužju mise

Služba Riječi, kako vidimo, od sinagoge preko kršćanskih zajednica — osobito onih na Istoku — pristiže do nas. U rimskoj liturgiji prilično osiromašena, pa se obnova lekcionara sama od sebe postavljala. Višegodišnji rad eminentnih liturgičara urodio je plodom i mi ga, eto, već imamo. Time Crkva želi odgovarati na težnju, koja nije moda ili estetika vremena, a koja se već dugo osjećala u rimskoj liturgiji. Crkva ide prema tim ostvarenjima već kojih stotinjak godina, tamo od početka biblijskog i liturgijskog pokreta. U ovim danima, kada smo svjedoci bolnih otpada od vjere i Crkve, obraćanje Riječi Božjoj postaje odlučan poziv Kristov: tko nije sa mnom, protiv mene je i koji sa mnom ne sabire, rasipa. Tako Riječ Božja biva trajan i odlučan poziv na obraćenje.

U obnovljenom bogoslužju mise, služba Riječi poprima svoje prastaro obličje: novi lekcionar opet ima tri čitanja. Ponavljamo, to nije moda niti estetika vremena, to je plod dugotrajnog i zrelog studija povjesnog razvoja liturgije i teologije spasenja. Rekli bismo gotovo, logika same stvari upućuje na takvu praksu. Promotrimo to iz bližega.

Čitanje iz Starog Zavjeta. Kristovim dolaskom Stari Zavjet ne prestaje za nas biti knjiga napisane Riječi Božje. Krist nas na to sam upozorava: »Nemojte misliti da sam došao ukinuti Zakon i Proroke! Ne dođoh da ih ukinem, već da ih ostvarim« (Mt. 5, 17—18). On nam samo potvrđuje da je njegov dolazak na svijet ispunjenje Zakona i Proroka. Posve je stoga naravno da se kod euharistijskog slavlja, koje na otajstven način posadašnjuje tajnu otkupljenja, sjećamo i vjekovnog pripremanja na događaj otkupljenja u vremenu.

Čitanje iz apostolskih spisa nam se pokazuje kao svjedočanstvo života onih koji osjetiše, kao živi svjedoci, najdivnije ostvarenje povijesti spasenja. Njihovi zapisi nam snažno govore kako su oni živjeli od te stvarnosti. A nama, koji u svetkovanju Gospodnje večere posadašnjujemo Kristovu prisutnost, čitanje apostolskih spisa biva najodličnija prigoda za sjećanje na »mirabilia Dei«. Tako, iza čitanja iz Starog Zavjeta, ulazimo još potpunije u stvarnost kojoj i sami, preko mise, prisustvujemo. Kada slušamo zanosne Petrove govore, ili Pavlove orijaške podvige, ili Ivanove očinske pozive na obraćanje, mi ne možemo pri tom ostati indiferentni. Zar nam misa ne bi bila okrnjena bez takvih čitanja.

Služba Riječi dosiže svoj vrhunac u *čitanju Evanđelja,* i dva prva čitanja imaju svoju vrijednost i sav smisao upravo u Evanđelju. Zato, sama narav stvari govori o važnosti tog čitanja. Štoviše, i obred kojim se popraćuje čitanje Evanđelja, naglašava njegovu izuzetnu važnost. U novom obredu mise (Opća Uredba rimskog misala, br. 35) kaže se s tim u vezi: »Čitanje se Evanđelja odlikuje većom počasti nego ostala čitanja, bilo sa strane službenika, određena da ga navješta, i koji se na to pripravi blagoslovom ili molitvom bilo sa strane vjernika koji to čitanje slušaju stojeći i poklicima priznavaju i ispovjedaju da im govori on prisutan...«

Naglašavamo »*on prisutan*«. Znademo, naime, da je Krist među nama na različite načine: on je prisutan kod dvojice ili trojice koji se sastaju u njegovo ime; on je prisutan u duši svakog čovjeka koji je s Bogom u miru; ali, na osobitiji način je on prisutan u Riječi Božjoj. Kada se Sveto Pismo čita u crkvi, u zajednici koja je sakupljena upravo zato da čuje Riječ Božju, Krist je stvarnije prisutan među nama. Koncilski dokumenat »De sacra liturgia« o tome govori ovako: »On je tu prisutan u svojoj riječi, jer je on onaj koji govori dok se u Crkvi čita Sveto Pismo« (br. 7). Ne radi se, dakle, o bilo kakvoj prisutnosti, nego o osobnoj i aktivnoj prisutnosti živog Krista.

Nemamo namjeru u tome pretjeravati, niti time umanjivati stvarnu prisutnost Kristovu u Euharistiji, nego naglasiti da se radi o stvarnoj prisutnosti Kristovoj i onda kada se u crkvi čita Sveto Pismo. »Euharistijsku prisutnost zovemo stvarnom ne u isključivom smislu i kao da druge prisutnosti to nebi bile, nego par excellence« (Euharisticum mysterium, 9).

To naglašavanje Kristove prisutnosti u misnim čitanjima želi istaknuti važnost tog momenta. Naime, što više oživimo kod vjernika činjenicu te Kristove prisutnosti, tim potpunije i plodonosnije će biti sudjelovanje okupljene zajednice.

Obnovljenim lekcionarom Crkva želi još jednom ponoviti svom narodu: izvan objavljene Riječi, nema druge objave. To nam ona govori i onda, kada netko — makar u dobroj namjeri — očekuje posebne znakove i izvođenje intervencije Božje u čovječanstvu. Tako ona govori osobito onima koji više važnosti polažu na privatne objave, pa i na otkrivanje Fatimske tajne, nego li otkrivanju i razumjevanju Vječne Riječi. Za takve je sv. Ivan od Križa lijepo napisao: »Bog bi im mogao odgovoriti: ako sam ti sve rekao u mojoj Riječi koja je moj Sin, ja više nemam što bih ti mogao sada odgovoriti ili otkriti a što bi bilo više od toga... I ako dobro gledaš, u njoj ćeš naći sve, jer je on *moja riječ*, moj odgovor, moje gledanje i moje otkrivanje... (Monté du Carmel, II, ch. 22; citirano prema C. J. Nesmy, Pratique de la messe, str. 49 sl.).

Tako nam svetopisamska čitanja za vrijeme euharistijskog slavlja postaju privilegirani časovi naših odnosa sa živim Bogom. Ona nam trajno prenose poruku otkupljenja. U starozavjetnim čitanjima nam se ona pokazuje kao očekivanje, u apostolskim zapisima kao životna utjeha, u Evanđeljima kao svjedočanstvo Kristova poslanja.

Ovdje bi sada trebalo govoriti o homiliji, jer je ona neotuđiv dio Službe Riječi. Međutim, homilija je u sebi toliko važno, a i složeno pitanje, da zaslužuje posebnu pažnju. Mi ovdje ne želimo o njoj tek usput govoriti, nego je radije ostavljamo za drugu zgodu.

B. Škunca

KATEDRALA I KATAKOMBA

(Nekoliko pitanjâ uz komunitarnu misu)

Dobili smo novu »strukturu« mise. Ali samim time nismo već dobili i novu »strukturu« misi prisutnih.

Na misu u gradske crkve dolaze ljudi koji se, velikom većinom, međusobno ne poznaju. Po novom obredu, ti međusobno nepoznati ljudi treba da zajednički, aktivno, sudjeluju u misi. Treba da glasno, u zboru, izgovaraju misne tekstove. Po najnovijim propisima trebat će i da ti međusobno

To naglašavanje Kristove prisutnosti u misnim čitanjima želi istaknuti važnost tog momenta. Naime, što više oživimo kod vjernika činjenicu te Kristove prisutnosti, tim potpunije i plodonosnije će biti sudjelovanje okupljene zajednice.

Obnovljenim lekcionarom Crkva želi još jednom ponoviti svom narodu: izvan objavljene Riječi, nema druge objave. To nam ona govori i onda, kada netko — makar u dobroj namjeri — očekuje posebne znakove i izvođenje intervencije Božje u čovječanstvu. Tako ona govori osobito onima koji više važnosti polažu na privatne objave, pa i na otkrivanje Fatimske tajne, nego li otkrivanju i razumijevanju Vječne Riječi. Za takve je sv. Ivan od Križa lijepo napisao: »Bog bi im mogao odgovoriti: ako sam ti sve rekao u mojoj Riječi koja je moj Sin, ja više nemam što bih ti mogao sada odgovoriti ili otkriti a što bi bilo više od toga... I ako dobro gledaš, u njoj ćeš naći sve, jer je on *moja riječ*, moj odgovor, moje gledanje i moje otkrivanje... (Monté du Carmel, II, ch. 22; citirano prema C. J. Nesmy, Pratique de la messe, str. 49 sl.).

Tako nam svetopisamska čitanja za vrijeme euharistijskog slavlja postaju privilegirani časovi naših odnosa sa živim Bogom. Ona nam trajno prenose poruku otkupljenja. U starozavjetnim čitanjima nam se ona pokazuje kao očekivanje, u apostolskim zapisima kao životna utjeha, u Evanđeljima kao svjedočanstvo Kristova poslanja.

Ovdje bi sada trebalo govoriti o homiliji, jer je ona neotuđiv dio Službe Riječi. Međutim, homilija je u sebi toliko važno, a i složeno pitanje, da zaslužuje posebnu pažnju. Mi ovdje ne želimo o njoj tek usput govoriti, nego je radije ostavljamo za drugu zgodu.

B. Škunca

KATEDRALA I KATAKOMBA

(Nekoliko pitanjâ uz komunitarnu misu)

Dobili smo novu »strukturu« mise. Ali samim time nismo već dobili i novu »strukturu« misi prisutnih.

Na misu u gradske crkve dolaze ljudi koji se, velikom većinom, međusobno ne poznaju. Po novom obredu, ti međusobno nepoznati ljudi treba da zajednički, aktivno, sudjeluju u misi. Treba da glasno, u zboru, izgovaraju misne tekstove. Po najnovijim propisima trebat će i da ti međusobno

nepoznati ljudi izmijene »znak mira«« stisak ruke ili štogod slično. A kad misa svrši, ti se ljudi raziđu, svaki na svoju stranu, kao i poslije »starih« misâ kojima se prisustvovalo u tišini, bez zbornih recitacija i bratskih »znakova mira«.

»Zajednica vjernikâ«, onakva kakvu komunitarna misa pretpostavlja, onakva kakvu današnja crkvena obnova želi, dosad ne postoji u golemoj većini crkava gdje se služe mise. Postoji samo stanovit broj vjernikâ, koji okupljeni u jednoj crkvi mole glasno, dok su jučer molili tiho, a tuđi su jedan drugomu i danas kao i jučer.

Mnogo se danas govori o tome da je komunitarna misa »vraćanje izvorima«. Zaista, osnovni oblici komunitarne mise nastali su u zajednicama prvih kršćana. Ali to su bile malene zajednice ljudi koji su se međusobno svi poznavali. U takvim zajednicama misa je uistinu bila najviši oblik zajedništva. Nešto slično moguće je i danas, ostvaruje se i danas: ali u malenim zajednicama, to jest u zajednicama koje to doista jesu u jednom prisnom, »obiteljskom« smislu. Bitni je uvjet te mogućnosti uvijek ovo: da je okupljenih malo, da se svi osobno poznaju, i da ih veže istinska bratska ljubav. Takvi ljudi ne sastaju se samo na misi, ne razilaze se poslije mise kao tuđinci: oni doživljuju svoje zajedništvo i izvan mise, i misa je njima zbiljski središnji doživljaj zajedništva. Komunitarna misa dakle zahtijeva i pretpostavlja komunitarno doživljavanje vjere cijelim životom, ne tek misom.

Tu je i problem crkvenog prostora. Kao što je autentična komunitarna misa moguća samo u malenoj i prisno povezanoj zajednici, tako je moguća i samo u maloj prostoriji. Gradske crkve, u katoličkom svijetu uopće, većinom su velike, mnoge su upravo goleme. Te su crkve građene za *mnoštvo* vjernikâ odijeljeno od prezbiterija i od oltara, dužno prisustvovati misi u tihoj pobožnosti; i nije se tako gradilo tek od Tridentina, nije istina — premda se to danas voli ponavljati — da je tek Tridentin »privatizirao« misu: gradilo se tako već od ranoga srednjega vijeka, građene su tako sve bazilike i sve katedrale staroga kršćanskog svijeta. Njihov oblik odgovarao je shvaćanju mise kakvo se u katolicizmu održalo stoljećima; i služiti komunitarnu misu, misu iz katakombe, u crkvi građenoj za drukčije shvaćanje mise, u crkvi koja nije katakomba, neskladno je i nategnuto. Okretanje oltara prema narodu tu zapravo malo pomaže. Jer gotovo uvijek oltar je u prezbiteriju ili blizu njega, i dakle je opet daleko od vjernikâ u dnu crkve. Idealnim rješenjem smatra se

postavljanje oltara u sredinu crkve: ali kad je crkva velika ili i golema (kao što često jest), onda ni to nije rješenje. Jer, ako oltar znači žrtveno-gozbeni stol zajednice, naravno je da *svi* članovi zajednice budu *blizu* njega; a u prostranoj crkvi može se i od oltara postavljenog u sredinu biti daleko i stotine metara.

I sâmo postavljanje novih oltarâ okrenutih prema narodu može pobuditi misli koje nisu zanosne. Stari oltari ostaju pusti, postaju suvišni za živu liturgiju, svode se na arheološke ostatke. Negdje ih i ruše. I ne zna se što je mučnije: da ih se ruši ili da ih se ostavlja puste i suvišne. Neuklonjiv je dojam da se napuštanjem starih oltara napušta više od tisuću godinâ duhovnosti Crkve. Dosad su arheologija bile katakombe. Kad kao da se, u ime vraćanja mise iz katakombâ, odlaže u arheološki muzej iz katedralâ, iz »bijeloga plašta crkava« što je pokrio svijet naše civilizacije po izlasku Crkve iz katakombâ. Crkva, kažu, nije vezana ni za jednu civilizaciju. U historiji, to jest u životu što traje u vremenu, jest. Vraćanje oltara iz katabomba, osobito u nekim arciprogresističkim tumačenjima, djeluje nekako kao odbacivanje jednoga velikog i bogatog dijela historije, bližega našem mentalitetu po svome civilizacijskom obliku, u ime objektivno nemogućeg povratka na jedan davno u historiji obavljeni razvojni stupanj duha. Današnji kršćani nisu više prvi kršćani, i nikad ne mogu postati prvi kršćani. Reći će se: današnji kršćani nisu više ni kršćani iz doba gradnje starih katedralâ. Nisu. Ali doba gradnje katedralâ ipak im je bliže od vremena prvih kršćana.

I baš zato što je povratak u duhovnost i socijalni mentalitet prvotnih kršćanskih zajednicâ objektivno nemoguć, postavlja se i pitanje: ne kriju li današnji pokušaji katakombalne restitucije izvjesnu opasnost od upravo onoga »privatiziranja« doživljaja vjere koje se danas, i upravo iz komunitarističkih krugova, toliko spočitava tridentinskoj reformi? Staro »privatiziranje« bilo je na razini pojedinca; novo se penje na razinu skupine, i u tome je možda sva razlika, ali razlika teška i zabrinjujuća.

Već se naime, pa i u nas, vidi ova pojava: postoje »kršćanske zajednice« (više se vole zvati kršćanskima nego katoličkima: ta je preferacija osobito zanimljiva, i vrijedit će joj posvetiti posebno razmatranje), sastavljene od malog broja osobâ čvrsto povezanih oko jednog oltara i jednog svećenika, koji u takvim slučajevima nije samo liturg, nego i učitelj i

prijatelj, duhovni vođa, žarište zajednice. Ljudi iz takvih zajednicâ visoko su komunitarni: mole zajedno, i njihova je molitva zaista zajednička, i dijalogizirana homilija u njih je zbiljska mogućnost; i gledajući ih na okupu zaista se osjeća da njihovo zajedništvo nije tek recitacija. Ali — *njihovo* zajedništvo! Izvan njega, izvan njihova malog, prisnog, tvrdog kruga stoje »drugi«. Ti su »drugi« također katolici, imaju istu vjeru, iste sakramente, istu crkvenu disciplinu, ali oni su ipak — »drugi«, i takva zanosna komunitarna zajednica zna im to dati osjetiti čak i prilično brutalno.

Ne da i jučer, u »katedralnoj« Crkvi, ničega slična nije bilo. Postojale su i tada, nažalost, razne katoličke kategorije, koje se međusobno nisu nježno gledale. Ali: nijedna stara katolička posebna skupina — bilo da se radilo o raznim organizacijama ili i naprosto adeptima posebno vezanim za neku crkvu, neki samostan, nekog svećenika — nije imala mentalitet sekte. A upravo taj mentalitet, čudni neki mentalitet mistagoške zajednice odijeljene od »drugih«, i odijeljene to brutalnije što su im »drugi« vjerom bliži — upravo taj sektaški mentalitet mučno i jadno privatizira vjeru sve u borbi protiv stare »privatizacije« vjere. Tek — privatizira je na razini grupe, i time čini tu pojavu još odbojnijom. Konačno, staro »privatno« doživljavanje vjere znalo je davati i svece. Ovo novo, grupno — komunitarno, dosad uglavnom rezultira nezgodnim primjercima oholosti duha.

I tako nastaje pitanje: ne pretpostavlja li komunitarizam u čovjeku više sposobnosti za moralnu odgovornost nego što je prosječan čovjek stvarno ima? ne znači li komunitarizam zapravo jednu ozbiljnost i izgrađenost duha kakvo je nekad bilo u herojskim zajednicama vjernikâ prvih kršćanskih stoljećâ (pa ni tada ne svugdje i ne uvijek — sjetimo se Pavlovih Korinćana...), a kakve odavna nema više među slabo otesanim duhovima koji danas hoće da budu najagresivniji nosioci komunitarizma u Crkvi? Ne pretvara li se danas kršćanski komunitarizam gdjegdje (i ne baš rijetko gdje) u mučnu frazu upravo zato što promjena »strukture« ne ide usporedno s poboljšanjem čovjeka? Ne prisustvujemo li mi danas u Crkvi zapravo istoj pojavi koju su iskusile sve revolucije: da promjena »strukturâ«, ma i iz najplemenitijih nakana izvršena, ne mijenja u biti ništa dok se *čovjek* ne promijeni? Ne znači li komunitarna misa i današnji kotolički komunitarizam uopće jedan previsoki idealizam, jedno preveliko povjerenje u čovjeka, jedno premalo računanje s tvrdoglavom

činjenicom da grijeh u čovjeku još strahovito traje i deformira i najbolje nakane? Nije li možda ipak »stari« crkveni mentalitet bio realističniji u svome većem računanju s ljudskom slabošću i grešnošću, s ograničenošću ljudskoga srca? I nije li u »staroj« misi, gdje su svi bili povezani istom vjerom ali nisu *recitirali* zajedništvo kao u kazalištu, bilo možda ipak više iskrenosti?

Dakako, crkveno učiteljstvo ne želi da komunitarna misa i katolički komunitarizam uopće budu tek recitacija. Ali, nažalost, dosad to oni jesu: ili puka zborna recitacija, s koje se odlazi kući, a da se nisi ni za vlas *stvarno* približio nepoznatom »bratu« koji je zatvoren u sebe kao i ti u sebe recitirao do tvoga ramena; ili pak, još gore, oštra isključivost skupinica koje praktički stiču mentalitet sekte.

Komunitarna misa donijela je i još jednu poteškoću, o kojoj je možda najteže govoriti. To jest: dobiva se dojam da se previše naglašuje gozbeni značaj mise. Ne da se taj prejaki naglasak nalazi u kvalificiranim crkvenim dokumentima: tko ih je bez predrasuda pročitao, dobro zna da u njima žrtveni značaj mise *nije* zapostovljen gozbenomu, i da katolička misa ni u svome najnovijem obliku nije »luteranska Večera«, kako se u zadnje doba usplahireno tvrdi u skrajnje konzervativnim katoličkim krugovima. Nije ovdje dakle riječ ni o dokumentima crkvenog učiteljstva ni o novom tekstu mise kao takvom: nego o izvjesnim interpretacijama tih tekstova. A te su interpretacije toliko glasne, toliko uporne da je čovjeku danas zaista neugodno doći na misu a ne pristupiti pričesti. Razboritost i tankoćutnost »stare« Crkve poticala je vjernike na čestu pričest, ali ju nije nametala; i crkvena zapovijed o *dužnosti* pričesti samo jednom godišnje izražava ne toliko minimalizam koliko realizam, milosrđe i diskreciju. Uz to, isticalo se da je misa žrtva, i da je za vjernika potpuno valjana ako se za vrijeme mise i ne pričesti. Danas ne da se naučava drukčije (Katolička Crkva i ne može *naučavati* drukčije), ali stvorena je stanovita atmosfera »mise-gozbe«, i vjernik se doista osjeća nekako neumjesnim, suvišnim na »misi-gozbi« ako se ne pričesti. A ustezanju od česte pričesti nije uvijek razlog vjerska »mlakost«. Razlog može biti i mnogo ozbiljniji, može biti i znak izvjesne moralne osjetljivosti i odgovornosti. Charles Péguy priznao je jednom da dugo vremena nije mogao moliti Očenaš zbog prošnje u njemu: »I otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim«. S Bogom se nije igrati: ima ozbiljnih savjesti koje to znaju.

Kao što ima i veselih »komunitarnih« duša koje se s Bogom igraju, pa se mogu desiti i tužno groteskni slučajevi da se od dva vjernika, koji se međusobno *nisu izmirili*, jedan odgovorno usteže od pričesti bojeći se svetogrđa, drugi joj ležerno pristupa, a na izlazu iz crkve jedan drugome okrene leđa. Primjer nije izmišljen.

Reći će se da je i »prije« bilo takvih slučajeva. Bilo je. Ali se bratska ljubav propovijedala možda s manje drskosti. Možda je u općoj atmosferi Crkve bilo više milosrđa i više truda oko savjesti nego agresivnog vikanja o ljubavi — koje ostaje u zraku kao pusti zvuk klaksona.

Dok zbiljska *zajednica* vjernikâ nije stvorena, dok s promjenom »strukture« mise nema i promjene čovjeka, nova »struktura« mise ne mijenja zapravo ništa u unutarcrkvenim odnosima. Naprotiv, djeluje mučno, kao neuspjela deklamacija. I to, deklamacija u dekoru zamišljenom za drukčiji doživljaj.

BERITH

PUČKI GRADUAL

Gotovo nikakav drugi elemenat u liturgiji ne izražava i unapređuje duh zajednice kao pjesma kod koje svi prisutni sudjeluju.

II Vatikanski sabor otvorio je širom vrata kako bi omogućio svim kršćanima djelatno sudjelovanje u svetom pjevanju.

Odredbe koncila

Latinski jezik i vrlo teške gregorijanske melodije Rimskog graduala bile su nepremostiva brana. Ne samo teško, nego gotovo nemoguće je bilo i pokušavati da cijela zajednica sudjeluje u pjevanju takovih misnih pjesama. Osim što je dozvolio upotrebu živog jezika koncil je našao i drugu mogućnost: upotrebu pučkih tekstova i pučkih melodija.

Osnovno je da u pjevanju mora sudjelovati cijela zajednica vjernika: »Neka se biskupi i ostali pastiri duša ustrajno brinu da u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može sva zajednica vjernika preuzeti sebi svojstvenu djelatnu ulogu« (Liturgijska konstitucija, br. 114).

Kao što ima i veselih »komunitarnih« duša koje se s Bogom igraju, pa se mogu desiti i tužno groteskni slučajevi da se od dva vjernika, koji se međusobno *nisu* izmirili, jedan odgovorno usteže od pričesti bojeći se svetogrđa, drugi joj ležerno pristupa, a na izlazu iz crkve jedan drugome okrene leđa. Primjer nije izmišljen.

Reći će se da je i »prije« bilo takvih slučajeva. Bilo je. Ali se bratska ljubav propovijedala možda s manje drskosti. Možda je u općoj atmosferi Crkve bilo više milosrđa i više truda oko savjesti nego agresivnog vikanja o ljubavi — koje ostaje u zraku kao pusti zvuk klaksona.

Dok zbiljska *zajednica* vjernikâ nije stvorena, dok s promjenom »strukture« mise nema i promjene čovjeka, nova »struktura« mise ne mijenja zapravo ništa u unutarcrkvenim odnosima. Naprotiv, djeluje mučno, kao neuspjela deklamacija. I to, deklamacija u dekoru zamišljenom za drukčiji doživljaj.

BERITH

PUČKI GRADUAL

Gotovo nikakav drugi elemenat u liturgiji ne izražava i unapređuje duh zajednice kao pjesma kod koje svi prisutni sudjeluju.

II Vatikanski sabor otvorio je širom vrata kako bi omogućio svim kršćanima djelatno sudjelovanje u svetom pjevanju.

Odredbe koncila

Latinski jezik i vrlo teške gregorijanske melodije Rimskog graduala bile su nepremostiva brana. Ne samo teško, nego gotovo nemoguće je bilo i pokušavati da cijela zajednica sudjeluje u pjevanju takovih misnih pjesama. Osim što je dozvolio upotrebu živog jezika koncil je našao i drugu mogućnost: upotrebu pučkih tekstova i pučkih melodija.

Osnovno je da u pjevanju mora sudjelovati cijela zajednica vjernika: »Neka se biskupi i ostali pastiri duša ustrajno brinu da u svakom svetom činu, koji se vrši s pjevanjem, može sva zajednica vjernika preuzeti sebi svojstvenu djelatnu ulogu« (Liturgijska konstitucija, br. 114).

Posebna je novost koju je donio koncil da će u buduće misne pjesme moći *zamijeniti pučke pjesme* ne samo što se tiče melodije nego i što se tiče teksta: »Neka se brižljivo njeguje pučko pjevanje, da glasovi vjernika mogu odzvanjati... i u samim *liturgijskim činima*, prema odredbama i propisima rubrika« (Liturgijska konstitucija, br. 118).

Jednostavni gradual

Koncil omogućuje svim prisutnima sudjelovanje u misnim pjesmama, jer donosi odgovarajuće odredbe u dva smjera: 1) pojednostavljenje liturgijskih tekstova i melodija i 2) mogućnost da te tekstove i melodije zamijene pučki tekstovi i melodije.

Prije svega izdanje koje će sadržavati jednostavne melodije »editio simpliciores modos continens«: »Dolikuje da se za upotrebu u manjim crkvama pripravi i izdanje s jednostavnim napjevima« (Liturgijska konstitucija, br. 117).

To je izdanje već izdano g. 1967. a nosi naslov »GRADUALE SIMPEX — JEDNOSTAVNI GRADUAL«. (Očito je da to izdanje nije bilo poznato prevodiocu službenog izdanja novog »Reda Mise«, Zagreb 1969, jer ga na str. 16, 17 i 21 naziva »Obični gradual«. Nije »obični« nego »jednostavni«. Radije se za dosadašnji Rimski gradual koji ostaje i dalje u upotrebi može kazati da je »obični«).

Ovaj Jednostavni gradual ima za Ulaz, Prikazanje i Pričest uz antifonu i nekoliko redaka poslije kojih se ponavlja antifona. Iza čitanja ima nekoliko različitih vrsta pjesama: responzorijalni psalam, psalam bez responzorija, psalam s Aleluja, Aleluja s retcima ili za vrijeme korizme druga aklamacija.

Šteta što ovo epohalno djelo zajedno s melodijama nije do danas izdano na hrvatskom jeziku. Potrebno je zajedno s tekstovima izdati i melodije, jer se pjesme Jednostavnog graduala ne smiju recitirati nego samo pjevati.

Pučka pjesma u liturgiji

Opća uredba Rimskog misala propisuje kako da se konkretno provede u djelo odredba koncila o pučkom pjevanju preko Mise. Stalne dijelove Mise treba uglavnom pjevati kako se nalaze u liturgijskim knjigama. Za promjenljive dijelove postoji veća sloboda.

Pjesma za vrijeme *ulaznog ophoda:*

»Kad se narod sabere, dok svećenik ulazi s poslužnicima, započne ulazna pjesma. Svrha je te pjesme otvoriti slavlje potaknuti jedinstvo okupljenih, uvesti ih u otajstvo liturgijskog vremena ili blagdana i pratiti hod svećenika i poslužnika.

Tu pjesmu izvodi pjevački zbor naizmjence s narodom, ili pjevač, naizmjence s narodom, ili pak svu izvodi narod ili samo zbor. Može se uzeti bilo antifona sa svojim psalmom iz Rimskog graduala ili Jednostavnog graduala, bilo neka druga pjesma koja odgovara svetom činu, značaju dana ili vremena, s time da joj je tekst odobrila Biskupska konferencija« (Opća uredba, br. 25 i 26).

U pogledu pjesme *iza čitanja* omogućen je vrlo veliki izbor, a ograničena je mogućnost izbora drugih tekstova osim onih koji se nalaze u liturgijskim knjigama:

»Poslije prvog čitanja slijedi responzorijalni psalam ili gradual, što je sastavni dio službe riječi. Psalam se redovito uzima iz lekcionara, jer se pojedini njegovi stavci izravno nadovezuju na odnosna čitanja i stoga izbor psalma ovisi o čitanju. No, da bi narod mogao lakše odgovoriti psalmodijskim pripjevom, izvršen je izbor nekih pripjevnih i psalmodijskih tekstova prema različitim godišnjim vremenima ili prema različitim redovima svetaca, pa se dotični tekstovi mogu, mjesto onoga koji odgovara čitanju, uzimati kad se god psalam izvodi pjevanjem.

Pjevač psalma ili psalmist na ambonu ili drugom zgodnom mjestu izgovara retke psalma, a cijela zajednica sjedi i sluša i redovito sudjeluje svojim odgovorom, osim ako se psalam izgovara neprekinuto, to jest bez odgovaranja.

Ako se pjeva, može se osim psalma označenog u lekcionaru uzeti bilo gradual iz Rimskog graduala (tekst bez pjevanja nalazi se u dosadašnjem Misalu), bilo pripjevni psalam ili psalam s Aleluja (alelujski psalam) iz Jednostavnog graduala, kako je naznačeno u tim knjigama.

Poslije drugog čitanja slijedi Aleluja ili druga pjesma, prema zahtjevu liturgijskog vremena.

Aleluja se pjeva u svako doba izvan korizme. Počinju je svi, ili zbor, odnosno pjevač, a onda se ponavlja, ako je zgodno. Retci se uzimaju iz lekcionara ili iz graduala.

Druga se pjesma sastoji od predevanđeoskog retka, ili od drugog psalma, ili zavlake (tractus), kako se nalazi u lekcionaru ili u graduálu.

Kad je prije evanđelja samo jedno čitanje, onda se:

u vrijeme kad se govori Aleluja može uzeti bilo alelujski psalam, bilo psalam i Aleluja sa svojim retkom, bilo samo psalam ili samo Aleluja;

u vrijeme kad se ne govori Aleluja može se uzeti ili psalam ili predevanđeoski redak« (Opća uredba, br. 36, 37 i 38).

Ophod, kojim se donose darovi, prati *prikazna pjesma* koja traje barem dok se darovi polažu na oltar. Za to pjevanje vrijede isti propisi kao za ulaznu pjesmu (br. 26). Ako se ne pjeva, onda se prikazni pripjev ispušta.

Dok misnik i vjernici primaju Svetotajstvo, pjeva se *pričesna pjesma*. Tako se jedinstvom glasova izražava duhovno jedinstvo pričesnika, iskazuje se radost srca i stvara veće bratstvo pri ophodu za primanje Kristova tijela. Pjevanje počne kad se pričesti misnik i traje dok Kristovo tijelo prime vjernici i dok se čini prikladnim. Ako se pjeva himan poslije pričesti, onda se pričesna pjesma na vrijeme završi.

Može se uzeti ili iz Rimskog graduala pripjev s psalmom i bez njega, ili iz Jednostavnog graduala pripjev s psalmom ili druga prikladna pjesma odobrena od Biskupske konferencije. Pjeva bilo sam zbor bilo zbor odnosno pjevač s pukom.

Ako se ne pjeva u Misalu predloženi pripjev, glasno ga čitaju vjernici ili neki od njih, ili čitač, inače sâm misnik iza svoje pričesti i to prije nego počne pričešćivati vjernike.

Kad se svrši pričešćivanje misnik i vjernici, prema prilikama, neko vrijeme tiho mole u sebi. Ako je zgodno, čitava zajednica može pjevati himan ili psalam ili drugu pjesmu hvale«. (Opća uredba, br. 50 i 56).

Prema ovim navedenim točkama Opće uredbe Misala na Biskupsku konferenciju spada da pobliže označi pučke pjesme koje mogu zamijeniti pjesme što se nalaze u liturgijskim knjigama. Na temelju toga naša je Biskupska konferencija u Đakovu 28. X 1969. donijela ove odredbe:

»U adventu, korizmi i na blagdane smiju se umjesto liturgijskog teksta Ulazne, Prikazne i Pričesne pjevati hrvatske pučke pjesme pod dva uvjeta:

a) pjesme moraju biti uzete iz Hrvatskog kantuala, izdanog u Zagrebu 1934,

b) sadržaj pjesme mora odgovarati, po smislu, misteriju blagdana ili crkvenog vremena« (Red Mise, Zagreb 1969, str. 5).

Kvalitet odobrenog repertorija

Ove odredbe Biskupske konferencije sadrže normu koja je donesena na brzu ruku bez velika proučavanja i bez velike priprave. Uza sve to te se norme moramo u praksi držati.

No potrebno je u ovom vrlo važnom pitanju zajedničkim silama uložiti mnogo truda da se pronađe i stvori obilje dobrih pjesama koje će moći dostojno postati *sastavni dio misne liturgije*. Ovi retci žele biti poticaj i sitni doprinos ostvarenju toga cilja.

Budući da su za sada dozvoljene za upotrebu jedino pjesme iz *Hrvatskog crkvenog kantuala*, skrenimo pažnju na kvalitet tih pjesama. Melodiji se uglavnom, osim možda s gledišta da li ih puk može lakše ili teže pjevati, nema što prigovoriti. Stoga se ove moje primjedbe odnose na *tekst*. Upozoravam samo na ono što je najbolje i na ono što je loše. Preko osrednjega naprosto prelazim. Osvrćem se samo na pjesme za advenat, korizmu i za blagdane, jer su jedino za te slučajeve odobrene pjesme za upotrebu preko Mise.

Adventske pjesme

Reformirani Rimski kalendar označuje potanko obilježja svakog pojedinog liturgijskog vremena. Evo kakav je karakter adventa: »Makar da liturgijski tekstovi, posebno svagdašnje čitanje proroka Izaije, daju ovom vremenu obilježje jedinstvenosti, ipak je advenat podijeljen u dva dobro distingvirana dijela, od kojih svaki ima svoj osobiti značaj koji najbolje izražavaju dvije nove prefacije. Od prve nedjelje adventa do 16. prosinca liturgija izražava eshatološki aspekt adventa potičući duše na očekivanje drugog Kristova dolaska. Od 17. do 24. prosinca tekstovi su određeni... da se duše neposrednije priprave na svetkovanje Božića» (Calendarium Romanum, Romae 1969, str. 61).

Između pjesama što se nalaze u Kantualu jedino su pjesme »Evo ide čas« (br. 4), »Padaj s neba« (br. 7) i »Nebesa Tvorče« (br. 8) obilježene eshatološkim aspektom i sasvim su prikladne za prvi dio adventa. Sve ostale mogu doći u obzir jedino posljednjih osam dana adventa.

Na sreću je naša najraširenija adventska pjesma »*Padaj s neba*« što se tiče teksta i *najkvalitetnija*. Prva kitica je odlična parafraza Ulazne pjesme nekadašnje adventske »zornice« (Rorate, caeli, desuper . . .). Osim toga četvrta kitica »Sve na svijetu« . . . savršeno pristaje kao zamjena Prikazne pjesme. Trebalo bi paziti da sadržaj misne pjesme po smislu odgovara ne samo misteriju blagdana ili crkvenog vremena nego i, koliko je moguće, pojedinog dijela Mise.

Uz ovu pjesmu po kvaliteti stoji i pjesma »*Evo ide čas*« (br. 4). Jedino treba zapaziti da četvrta kitica »Tebi slava stog, o Marijo« spada u drugi dio adventa.

Pjesma »Nebesa Tvorče« (br. 8) je prijevod adventskog himna s Večernje (Creator alme siderum).

Za predbožićne dane najprikladnija je pjesma »*Poslan bi anđel Gabrijel*« (br. 3).

— Glavni dio sadržaja ostalih adventskih pjesama iz Kantuala takav je da pjevanje ovih pjesama preko Mise *degradira* liturgiju do djetinje naivnosti i neozbiljnosti. Pogledajmo pjesme br. 2 i br. 5:

Br. 2.

1. Ptičice lijepo pjevaju, obnoć na gnijezda sjedaju.
Jutrom rano traže hranu izabranu.
Takova ptica jesam ja,
Koj' pjevam: Zdravo Marija.

2. Gabrijel oro leteći, iz neba glase noseći;
Dolje leti javljajući, pjevajući. . .

3. Soko, što leti od Boga, donosi glase ljudima.
Ljudi sve to lijepo štuju i vjeruju . . .

4. A labud čist ko ljiljani, bijel kano snijeg na poljani,
Bogu nosi milo Dijete Majke svete . . .

5. Isus Krist višnji pelikan, kraljem je ptica nazivan,
Jer ko ptice mi smo male, što ga hvale . . .

Br. 5.

1. Visom leteć ptice male
Našem domu zapjevale:
Srca gore, evo zore!

2. Kore one lijene ljude,
Dozivaju ih, od sna bude:
Srca gore, evo zore!

Božićne pjesme

Premda u odluci biskupa nije spomenuto božićno vrijeme, nego jedino adventsko i korizmeno, mislim da možemo predmnijevati da je njihova misao bila da izraz »na blagdane« ne treba shvatiti u najstrožem smislu. Dolikovalo bi, da — ako se uopće uvode pučke pjesme u liturgiju — to bude prije svega kroz božićno vrijeme.

Božićne pjesme su naše najpopularnije pjesme i imamo ih više nego za bilo koje doba crkvene godine.

Možda bi se jedan dio pjesme »*U se vrijeme godišta*« (br. 6) s posebnim pristankom Sv. Stolice (barem u Dalmaciji) mogao usvojiti kao neke vrste sekvencija, jer se u nekim krajevima stvarno tako već od davnina pjeva.

Isto tako s pristankom Sv. Stolice mogla bi kroz božićno vrijeme pjesma »*Svim na zemlji mir, veselje*« (br. 7) biti mjesto »Gloria in excelsis Deo«. Prva kitica je parafraza te doksologije.

Opća uredba Rimskog misala predviđa da se uz »Kyrie eleison« može umetnuti koji trop (umetak). Prema tome se o Božiću naša pučka pjesma »*Kyrie eleison*« može upotrebljavati mjesto »Gospodine, smiluj se«. Šteta samo što umetci te pjesme nisu u stilu zaziva »Gospodine, smiluj se« u obliku molitve nego u izjavnom obliku.

Pjesme br. 19. i br. 20. »*O Isuse, o Spase naš*« su doslovni prijevod božićne večernje himne, čija se koralna melodija nalazi na str. 224.

Osim spomenutih naše božićne pjesme prikladne da uđu u misnu liturgiju prije svih su: »*Radujte se, narodi*« (br. 3), »*Dvorani neba*« (br. 4), »*Veselje ti navješćujem*« (br. 5), »*S nebesa anđel sišao*« (br. 7), »*Tama je svud*« (br. 8) i »*O Betleme*« (br. 10). U pjesmi »Radujte se, narodi« nije najsretniji izraz »Lijepe dare daj, daj«. Mjesto ulazne pjesme vrlo prikladno mogu poslužiti pjesme: »Dvorani neba« i »Veselje ti navješćujem« koje su po sadržaju vrlo blizu božićnoj ulaznoj pjesmi »Puer natus est nobis« (Treća božićna Misa). U pjesmi »Veselje ti navješćujem« nije najsretniji izraz »Spavkaj, spavkaj, pjevajući«. Pjesma »Tama je svud« po sadržaju je vrlo blizu ulaznoj pjesmi nedjelje božićnog vremena »Dum medium silentium«.

Pastorelu »O pastiri, vjerni čuvari« (br. 16) ne bi trebalo uvoditi u liturgiju.

Najmanje su prikladne za liturgijsku upotrebu uspavanke kojih u Kantualu ima velik broj (11, 12, 13, 14 i 18). Nisu uopće za u crkvu a pogotovu ne kao liturgijski tekstovi ovakovi stihovi:

»Sinko, slatko snivaj ti, Neka duši ti se sni:
Svijet za spasom vapije, Da ga ljubav ogrije! . . .
Smiješak lice obrubi, Duh se sankom poljubi! . . .« Br. 14).

Vrlo je neskladna i bogojavljenska pjesma: »Na nebu je zvijezda izišla«:

1. »Na nebu je zvijezda izašla,
visoko, visoko,
Visoko i na široko,
široko, široko.

2. I divno je ona blistala,
blistala, blistala,
Zvijezda od sviju sjajnija,
sjajnija, sjajnija.

3. Sam Otac ju nebeski poslao,
poslao, poslao,
Čudo da javi veliko,
veliko, veliko.

4. Naviještala zvijezda je radosno,
radosno, radosno,
Dijete se rodi božansko,
božansko, božansko.«

(br. 3)

Korizmene pjesme

Odluka Biskupske konferencije od svetih vremena spominje advenat i korizmu. Međutim, repertorij korizmenih pjesama u Kantualu je vrlo bijedan. Na glavnu tematiku korizmenog vremena — naše krštenje i naše kršćanstvo (usp. Calendaroium Romanum, br. 27) — nema u Kantualu ni jedne pjesme.

Na drugu tematiku korizmenog vremena — tematiku pokore (usp. Kalendarium Romanum, br. 27) — imamo dvije odlične pjesme: *»Ja se kajem«* (br. 10) i *»Prosti, moj Bože«* (br. 11).

Sve ostale pjesme dolaze u obzir jedino kroz Svetu sedmicu. Prema reformiranom kalendaru dosadašnja I. sedmica muke spada u sastav korizme kao V. korizmena nedjelja.

Cvjetnica nosi odsada naziv »Dominica in palmis de Passione Domini«, a sedmica iza nje je određena za spomen muke Kristove (usp. Calendarium Romanum, br. 30 i 31).

Uskrsne pjesme

Najsvečanije vrijeme crkvene godine — uskrsno vrijeme — nije obuhvaćeno odlukom Biskupske konferencije. Vjerojatno se može za upotrebu uskrsnih pjesama kroz uskrsno vrijeme reći ono što je rečeno o božićnim pjesmama kroz božićno vrijeme. Nažalost repertorij uskrsnih pjesama u Kantualu je sasvim siromašan. Osim dvije melodije pjesme *»Već zora rumen prosipa«* (br. 6. i br. 7), što je prijevod himne s Lauda kroz uskrsno vrijeme i dvije melodije pjesme *»Kraljice neba, raduj se!«* (br. 8. i 9), što je prijevod završne antifone »Regina caeli«, u Kantualu ima samo pet uskrsnih pjesama. Te pjesme izražavaju činjenicu Kristova uskrsnuća a vrlo blijedo cjelokupnost pashalnog misterija.

Pjesme za blagdane

Za Spasovo je u Kantualu samo jedna pjesma.

Za Duhove, osim sekvencije »Dođi, Duše Presveti« i himna »O dođi Stvorče« nema ni jedne pjesme.

Za Presv. Trojstvo, osim koralne melodije večernjeg himna »Već žarko sunce zalazi«, nema ni jedne.

Svetotajstvenih pjesama, osim mnogobrojnih melodija liturgijskih tekstova (najviše »Divnoj dalke«), ima vrlo malo: »Tamjana se miris vije« (br. 1), »Zdravo, sveti Sakramente« (br. 2), »Sakramentu veličajnom« (br. 3) i »Svet« (br. 5). Te pjesme uopće ne izražavaju ono što sadrže biblijski tekstovi uzeti u liturgiju. Stoga nisu toliko prikladne kao misne pjesme, nego radije prigodom ekspozicije. Odlična pričesna pjesma *»Uzmite, jedite«* nalazi se u Kantualu na drugom mjestu, str. 129.

Osim crkvene himne *»O Srce, žrtvo ljubavi«* i druge pjesme na čast Presv. Srca Isusova su dosta dobre.

Preobilat repertorij marijanskih pjesama (21 pjesma) je iznad prosjeka naših pučkih pjesama s obzirom na tekstove i melodije. Iz cijelog tog repertorija mogu se izabrati vrlo prikladne pjesme za Mise svih Marijinih blagdana.

— — —

Da se uvođenjem pučkih pjesama ne bi liturgija degradirala, smatram da je hitno potrebno:

1) označiti pjesme iz Kantuala koje nisu prikladne da se pjevaju preko Mise,

2) označiti koje pjesme mogu doći u obzir za pjevanje kod ulaza, prikazanja i pričesti u pojedina vremena i blagdane.

3) izabrati iz blaga naše pučke religiozne poezije pjesme koje su prikladne da uđu u misnu liturgiju, a nisu uvrštene u Kantual.

4) organizirati akciju da pjesnici, glazbenici i liturgičari stvore dovoljan broj pučkih pjesama koje odgovaraju liturgijskim tekstovima cijele crkvene godine, da se može dolično izdati naš hrvatski *pučki gradual* i da zajedno s drugim kršćanskim narodima možemo na vrijeme učiniti ovaj izvanredno važan korak u približavanju liturgije kršćanskom puku

Fra Jure Radić

OLTAR BEZ KRIŽA

Kratko razmišljanje

Svuda u svijetu takmičenja. Utakmice između sportaša za naslove prvaka i pobjedničke pehare. Ima plemenitih takmičenja u prikupljanju pomoći nastradalima. Ima manje plemenitih utakmica — u naoružanju, u »osvajanju svemira«... Slušaš i čitaš o tome na svakom koraku, u svakom društvu.

Takmičimo se sada i crkveni ljudi, tko će biti napredniji, revolucionarniji, originalniji. Na mnogim je stranama plemenito takmičenje o sprovođenju koncilskih poruka i odluka, o produbljivanju vjerskog života putem liturgijske reforme, kroz pouku polaznika crkve, a i traganjem za onima, koji su se Crkvi »izmakli« — udaljili... Činjenice, otkrivene anketama i statistikama, a očite i bez njih, pokazuju, da naročito gradovi, i oni — nekada »katolički«, vjerski samo životare. Da ogromna većina uopće više nema nikakve veze s Crkvom, Božjom zajednicom. Ne prakticira vjerski život: ne dolaze ni na nedjeljnu svetu misu, ne šalju djecu na vjeronauk, kod kuće nema ni zasebne ni zajedničke molitve, možda se djeca katoličkih roditelja više ne krštavaju... Pored divnih crkava, pored župskih stanova i samostana, na katoličkom terenu raste novi — nekršćanski rod.

1) označiti pjesme iz Kantuala koje nisu prikladne da se pjevaju preko Mise,

2) označiti koje pjesme mogu doći u obzir za pjevanje kod ulaza, prikazanja i pričesti u pojedina vremena i blagdane.

3) izabrati iz blaga naše pučke religiozne poezije pjesme koje su prikladne da uđu u misnu liturgiju, a nisu uvrštene u Kantual.

4) organizirati akciju da pjesnici, glazbenici i liturgičari stvore dovoljan broj pučkih pjesama koje odgovaraju liturgijskim tekstovima cijele crkvene godine, da se može dolično izdati naš hrvatski *pučki gradual* i da zajedno s drugim kršćanskim narodima možemo na vrijeme učiniti ovaj izvanredno važan korak u približavanju liturgije kršćanskom puku

Fra Jure Radić

OLTAR BEZ KRIŽA

Kratko razmišljanje

Svuda u svijetu takmičenja. Utakmice između sportaša za naslove prvaka i pobjedničke pehare. Ima plemenitih takmičenja u prikupljanju pomoći nastradalima. Ima manje plemenitih utakmica — u naoružanju, u »osvajanju svemira«... Slušaš i čitaš o tome na svakom koraku, u svakom društvu.

Takmičimo se sada i crkveni ljudi, tko će biti napredniji, revolucionarniji, originalniji. Na mnogim je stranama plemenito takmičenje o sprovođenju koncilskih poruka i odluka, o produbljivanju vjerskog života putem liturgijske reforme, kroz pouku polaznika crkve, a i traganjem za onima, koji su se Crkvi »izmakli« — udaljili... Činjenice, otkrivene anketama i statistikama, a očite i bez njih, pokazuju, da naročito gradovi, i oni — nekada »katolički«, vjerski samo životare. Da ogromna većina uopće više nema nikakve veze s Crkvom, Božjom zajednicom. Ne prakticira vjerski život: ne dolaze ni na nedjeljnu svetu misu, ne šalju djecu na vjeronauk, kod kuće nema ni zasebne ni zajedničke molitve, možda se djeca katoličkih roditelja više ne krštavaju... Pored divnih crkava, pored župskih stanova i samostana, na katoličkom terenu raste novi — nekršćanski rod.

Preuređivanjem crkve, novim obredima, raznim dodatnim »priredbama« u crkvi (koje, istini na volju, nisu baš neka »liturgija«) želimo privući one, koji su se od Crkve udaljili i one, koji se sa svojim Bogom još »nisu sreli«, a dobre oduševiti — preobraziti u »pionire - apostole«.

Tko bi mogao posumnjati u dobronamjernost svih tih pothvata?! A drugo je pitanje, da li je sve što se na tom području radi svrsishodno, konstruktivno! Dobiva se utisak, kad se malo bolje zagleda u tu »suvremenu aktivnost u Crkvi«, da je suviše individualizma, subjektivizma, prečesto i avanturizma. Čini se da — sakrivajući se pod frazu o punini djelovanja Duha Svetoga u svakom kršćaninu - smatra svatko samoga sebe glasnogovornikom Duha Svetoga, nepogrešivim tumačem Koncila i potreba Crkve u ovaj čas povijesti. Papi — Poglavaru Kristove Crkve i Petrovom nasljedniku — pokušava se (ne samo u Holandiji) ograničiti »nepogrešivo učiteljstvo« tako daleko, da za praksu uopće ništa ne ostaje, a sebi se prisvaja neograničenu »nepogrešivost«.

II Vatikanski Sabor je poručio i naredio, da se razvija kolektivna suodgovornost svakog pojedinca, pogotovo biskupa i svećenika, a i ostalih članova Božjeg naroda, za čitavu Crkvu, i za svaki, i najudaljeniji kutić Crkve, za svakoga, i nepoznatog, člana crkvene zajednice.

Divno je to. Svijest zajedništva svih članova Božje obitelji na Zemlji — u ovoj suznoj dolini — ali na putu prema radosnom cilju u Očevoj kući.

Nitko u svojoj boli i nevolji se ne smije osjećati usamljenim, prezrenim, zapuštenim . . . Svi braća i sestre. Svi preporođeni i ujedinjeni u sakramentu krštenja. Svi povezani ne samo istim idealima, istom vjerom i nadom, nego u svima nama struji isti natprirodni život — život milosti — život božanski. Krist — prvorođeni među nama, Alfa i Omega našeg života, nas sve ne samo povezuje u jednu organiziranu zajednicu, nego nas sve — ako ne stavljamo svojevoljno prepreke — neprekidno oživljava svojim životom, svojim Tijelom i Krvlju.

Svijest organskog zajedništva nužno rađa, — ako smo dosljedni, ako znamo logično i normalno misliti, — svijest radosti, sigurnosti — ali i svijest odgovornosti — ovisnosti! Ta svijest odgovornosti, obveza i ovisnosti u organizmu Kristovu nikako ne sputava razvoj ličnosti. Naprotiv, to baš

pomaže da se pojedinac do krajnosti usavrši — ne kao izgubljena jedinka — nego kao organ najsavršenijeg i najuzvišenijeg organizma — Tajanstvena Tijela Kristova.

Biblijsko shvaćanje

Tko ne shvaća i ne prihvaća svesrdno, ne samo u teoriji, nego u praksi, u svagdanjem životu, — Kristovu prispodobu o vinovoj lozi — o čokotu i grančicama (Iv 15, 1—11) i Pavlovu definiciju o Kristu-glavi i vjernicima-udovima Krista (Rim 12; 1 Kor 12), taj nikako ne može tvrditi, da je konstruktivni član Crkve!

Zato je izašlo toliko dekreta i direktiva o zajedničkoj odgovornosti, o planskom radu u Crkvi. Zbog toga su potrebni, i na mnogim su mjestima već osnovani razni odbori, komiteti, sekcije... U biskupijama i metropolijama, na međudijecezanskom i čak kontinentalnom opsegu... Mnogo odbora, mnogo rezolucija... Objavljuju se učene rasprave (u tolikom opsegu da ih nitko više ne može slijediti), izbacuju se zvučne parole, nagovještava se vjerska renesansa...

Praksa pak je suprotna. Na svim stranama individualizam, subjektivizam, samovolja... Složni su oni, koji žele u svemu anarhiju. Koji se žele osloboditi svih obveza — prema Bogu, Crkvi i Božjem narodu. Koji demonstriraju i sablažnjavaju Božji narod svojim ispadima na zatvorenim prostorijama i na javnim skupovima, preko sredstava javnih komunikacija... Na trgovima, u kafanama... Tražeći »oslobođenje« od obveza (slobodno preuzetih). Zaboravljajući na potrebe Božjeg naroda (u svojoj zemlji, a pogotovo u zapuštenim i neobrađenim predjelima svijeta — u krajevima bez crkava i svećenika, u bijedi i kulturnoj nerazvijenosti!).

Konstruktivna strana, nažalost, nije tako jednodušna. Na svakom koraku čuješ od dobronamjernih (ne uzimajući u obzir one koji sve kritiziraju, svaku reformu odbacuju!), da svaki svećenik radi po svoju, da je u svakoj crkvi drukčije... Da se već čovjek ne snalazi. Da se više ne zna što je pravo i što krivo, jer u svakoj se crkvi, na svakom skupu, od svakog svećenika i reformatora čuje, da tako mora biti, da tako traži Koncil, liturgijska reforma...

U svijetu je, istina, postalo — nažalost — skoro sve relativno. I u modi, i u politici. U odgojnim metodama, i čak u zakonodavstvu... Sve pod izgovorom: nove prilike, nove po-

trebe... Nije naše, da o tome raspravljamo, da te pojave ovdje analiziramo. Tko zna čitati povijest, lako će doći do sigurnih zaključaka.

Druga je činjenica za nas mnogo interesantnija i važnija. Naši vjernici, pravi vjernici, živi članovi Crkve, žele baš u ovom haosu nesigurnosti i prevrtljivosti, nešto stabilno — sigurno. Nešto, na što se mogu osloniti. U što se mogu uzdati. Nešto se ponosno i suvereno uzdiže iznad talasanja svagdanjosti, promjenljivosti...

Nije Krist slučajno govorio o Petru-pećini kao temelju Crkve (Mt 16, 18). Svakako je tu u pitanju najprije dogma i moral, ali i unutarnja sigurnost, svijest stalnosti — stabilnosti. Jednodušnosti i jednoobraznosti (barem u jednakim uslovima) u vanjskoj manifestaciji unutarnjeg uvjerenja i bogoslužja.

Svaka reforma, pogotovu ona koja zasiže u vjekovnu tradiciju, u osjećaje, bolna je operacija — iako je još tako korisna i potrebna. A koja operacija nije bolna?!

Treba odati priznanje našem vjernom puku, da je uglavnom lijepo i trijezno prihvatio sadašnju liturgijsku reformu. Može se reći svuda, gdjegod je svećenik — učitelj i pastir duša, blagorazumno i blagovremeno sve protumačio, kako traže dekreti, kako je toliko puta, i sa suzama u očima, savjetovao Sveti Otac.

A da li je u tome bilo zaista u pastoralnom kleru, kod svih nadležnih i odgovornih, kod svih radnika u Božjem vinogradu, jednodušnost — i jednoobraznost — složnost? Božji narod odgovara: »Svaki svećenik po svoju! — U svakoj crkvi drukčije! Tko da se snađe?!«

Istina je, da u novim liturgijskim knjigama nema tako strogih propisa, kako je to bilo u nekadašnjim. Da se dozvoljavaju razne varijante. U komentarima je rečeno, da je sve to zbog pastoralnih razloga. No, drugo je pitanje da li je pastoralno mudro i opravdano, da su u istom mjestu, u istoj biskupiji i pokrajini, u istom narodu razlike — varijante u načinu bogoslužja i propovijedanja riječi Božje.

Kudgod kreneš, svuda čuješ od vjernog naroda, od dobrih i dobronamjernih, da ih smeta raznolikost u svetim obredima u našim crkvama. Kako je rečeno i ranije: oni žele u toj zbrci i nesigurnosti svijeta — u crkvi, u Božjoj službi — uzvišenu sigurnost, stabilnost i jednakost.

Oltar prema narodu .

Najočitiji znak liturgijske reforme je oltar okrenut prema narodu. Nema smisla danas ponavljati, kakve su bile službene i nadležne upute u tom pitanju. Sigurno je jedno: često, prečesto se pristupalo tom delikatnom poslu bez trezvenosti, bez osjećaja za harmoniju Božje kuće — zajedničke kuće Božjeg naroda, bez osjećaja za osjetljivost Božjeg naroda (a reforma je zbog naroda — ne zbog svećenika i nekih pojedinaca!), bez prethodne solidne priprave i tumačenja vjernicima, bez razgovora sa predstavnicima Božjeg puka (sve u ime naroda!), — i da bude tragedija gora: bez osjećaja za umjetnost i duh liturgijske reforme. Kakvi su sve »provizorni oltari« postavljani — i koliko je umjetničkih, arhitekturi crkve odgovarajućih predmeta uništenih! No, to su prošla vremena, pa nema smisla o njima govoriti!

I za tu »reformu«, kako za sve ostalo, osnovane su razne komisije, na svim mogućim nivoima. Statistike i službeni izvještaji o njima govore. Postoji čak utakmica gdje će biti više takvih odbora i komisija. Ali sve na papiru. Niti se komisije i odbori sastaju, niti ih bilo tko išta pita... Glavno je, da postoje u arhivu — za povijest!

Sve naglašavamo, da je prošlo vrijeme individualizma i feudalizma u Crkvi. Da je svećenik — ne »gazda« — nego »sluga« Božjeg naroda. A on u svojoj gorljivosti za reforme niti koga pita, niti se s kim savjetuje — osim možda s onima, koji se ne usuđuju izraziti svoje mišljenje, još manje otvoreno reći svoje neslaganje!

Kakve su sve nakaze postavljene — montirane, da se na njima služi najsvetija žrtva — jedinstvena — božanstvena žrtva Novog zavjeta. Žurilo se, da susjed ne bi možda pretekao. A to takmičenje nije preporučeno u nijednom službenom dekretu, još manje duhom koncila, na koga se u takvim slučajevima poziva.

Čak ni stručnjak — arhitekt nije garancija, da će takva stvar zaista uspjeti, jer nije dovoljno biti arhitekt nego treba da ima i poznavanje liturgijskih propisa i duha, za crkvene propise i osjećaj vjernika.

Smatram, da bi bilo u duhu suodgovornosti u Crkvi, (preko uskih dijecezanskih, pokrajinskih, pa čak nacionalnih granica!), o kojem se toliko govorilo za vrijeme Koncila i poslije njega, da se u okviru BK odabere nekoliko sposobnih, trijeznih, crkvenim duhom ispunjenih stručnjaka, svеće-

nika i laika, koji bi se prethodno konzultirali i vijećali o namjeravanim popravcima u crkvama. Ne možemo, barem ne bi smjeli dozvoliti, da se ukus (često neispravan) pojedinca nameće zajednici. Treba znati: svećenici, upravitelji župa i rektori crkava odlaze, a crkva i narod Božji ostaju! A svi popravci idu na račun vjernika, zato ne smiju biti protiv njihovih interesa!

Neću se u ovom članku pozabaviti pitanjem, kako se rješavalo pitanje svetohraništa, jer bi trebalo o tome nešto više raspravljati. Želio bih ovdje pokrenuti samo jedno pitanje: pitanje križa na oltaru.

Nekada su bili tako strogi propisi, da mora biti križ najvažniji objekt na oltaru. I prve direktive u vezi sa oltarom prema narodu govorile su, da mora biti križ na takvom mjestu — na oltaru ili u blizini — da ga ima celebrat pred očima za vrijeme služenja svete mise.

Vidjeli smo različita riješenja: jedni su stavljali na oltar ogromne križeve, drugi pak pored oltara onog, koji se nosi u procesijama, iako nisu nikada imali istinskog »ulaza« . . . U jednoj sam crkvi vidio, da je bio veliki zidni križ obješen na debelim lancima iznad oltara. Bilo je, istina, u jednoj tadašnjoj rubrici rečeno, da može križ i »visjeti«. No, da li je ono riješenje bilo estetsko, harmonično, u duhu arhiktekture ili neke posebne simbolike, toga nisam mogao pronaći, niti mi je itko znao objasniti. Za mene lično je bilo u najmanju ruku »neukusno«.

Križevi nestaju

Kasnije su počeli križevi da se smanjuju. Postali su već skoro »mikroskopski« - teško vidljivi, dok nisu u većini slučajeva uopće nestali s oltara. Zato pak su ostali svijećnjaci. I ti, da bude orginalno, poredani svi na jednu stranu oltara - - na oltaru ili uz oltar. Čak se nalaze na oltaru ne samo vaze s cvijećem nego čak i cvijetni lonci sa zemljom . . . Da o loncima pod oltarom i oko njega uopće ne govorimo.

A govorimo, da je oltar — Kalvarija — žrtvenik križa . . .! Da je misa obnavljanje, ne samo Zadnje večere nego, i to suštinsko obnavljanje, tajanstveno, ali istinito, kalvarijske Kristove žrtve — žrtve križa!

Sada često stoje »novi oltari« prazni — kao sto u gostionici. Čak i gore. Jer i tamo se naime, u boljim lokalima, nađe neki ukras. A u uređenim domovima, u sređenim obite-

ljima, nikad nećeš naći sto bez vaze s cvijećem. Sto, na kojem se zajednički hrani obitelj, mora biti simbol radosti, topline, domaćnosti, pa zato treba i neki ukras.

Nama je oltar svetinja. Sveto mjesto, gdje se obnavlja otajstvo utjelovljenja, smrti i uskrsnuća našeg Spasitelja. Mjesto, odakle nam se dijeli kruh života — kruh koji s neba silazi (Iv 6).

U našim je kršćanskim kućama od nekada bio, a negdje je još ostao križ u obiteljskoj sobi na najčasnijem mjestu. Na našim je oltarima uvijek križ podsjećao na kalvarijsku žrtvu. Bio je, za kršćana, najljepši ukras oltara. A sada ga u mnogim crkvama, na mnogim »suvremenim« oltarima više nema. Nema ga ni za vrijeme mise, ni izvan mise. I vjernici su indignirani. Razočarani. Revoltirani. Lako su oni pregorjeli i cvijeće i brojne svijećnjake, ali ne mogu preboljeti nedostatak križa. Križ — simbol žrtve, vjere i nade, a i bezgranične Kristove ljubavi. Crkva im je postala okrnjena: oltar bez križa — kuća bez svjetla.

Pravdaju se mnogi, da visi križ negdje sa strane. Ali tako da nema nikakve veze s oltarom. A onaj stojeći, koji se nosi u procesiji, u slučaju svečanog ulaza, rijetko se postavlja, jer su takvi liturgijski — svečani ulazi vrlo rijetki.

Nije li, možda za sada nesvjesno, iza uklanjanja križa s oltara opasna tendencija degradacije misterija žrtve svete mise?! Danas polako nestaje križ. Uklanja se. Sutra će se »zaboraviti« veza između križa i žrtve svete mise. Misa će polako postati samo obred — ceremonija. Možda neka »uspomena« — u duhu nekog »lažnog ekumenizma«!

Možda izgleda ovo pitanje na prvi pogled suvišno. Možda će neko reći, da je nepotrebno i — neaktuelno. A aktuelno je, dok nije prekasno. Nijedno krivovjerje nije došlo kao otvorena negacija vjerskih istina — dogmi odmah u početku. Sve je imalo svoju uvertiru, svoju evoluciju. Možda prilično dugu.

Laicizacija i dekristijanizacija u »katoličkim zemljama«, među katolicima, je na pohodu. Ljudi postaju praktični materijalisti. A ti su gori i opasniji od »idejnih« materijalista.

Vratimo križu čast i poštovanje, ljubav i zahvalnost. Križ nam mora biti potpora i utjeha, poticaj i ispit savjesti u našem svagdanjem životu!

Vratimo ga u naše obitelji. U naše stanove. A pogotovo u naše crkve i na naše oltare. Na odgovarajuće, odlično mjesto.

Ne zaboravimo, da i u sada važećim, najnovijim liturgijskim propisima stoji: *»Isto tako neka bude na oltaru ili blizu njega križ, da bude dobro uočljiv čitavom skupu!«* (t. 270. općih rubrika novog misala). — Ako je svečani ulaz te se nosi križ prema t. 84. spomenutih općih rubrika misala i stavlja se za vrijeme mise taj križ na časno mjesto, i vidljivo, kod oltara, smatram, da bi bilo ipak potrebno, da se izvan mise postavi na oltar odgovarajući križ — simbol našeg spasenja (1 Kor 1, 23—24; 2, 1—2; Gal 6, 14).

Al. Turk

A. Jones SJ

NOVI HRAM

»Mudrost je sebi sazidala dom« (Izr 11, 1)

Da usavrši svoj umjetnički talenat, za Michelangela se kaže da je secirao mnoštvo leševa. Tome su dokaz stotine podrobnih crteža. Međutim, sve je to bila tek priprava. Crteži nisu pronađeni na stropu Sikstinske Kapele. Svejedno, oni se ipak tu nalaze: Iza silnog lica nebeskog Oca, na raširenim krilima kerubina što lete na toj se orijaškoj slici krije primjena anatomije. Na slici anatomija nije uništena već popunjena; skeleti su unaokolo poprimili meso i oživjeli. Doista, zakon je svakoga života, da ništa potpuno ne umire nego da svoje elemente na izmaku posuđuje novome životu. Od toga općeg nacrta nisu izuzeti ni čovjek ni njegove ustanove: odatle nestalnost njegovih sila na naglu i potpunu izmjenu. Kad Bog na poseban način stvara nacrt o čovjeku — upotrebit ćemo samo ljudske termine - još se jasnije prikazuje kako je nacrt neprekinut. Nema tu ni slovca staroga spisa ni poteza staroga crteža a da ne igra svoju ulogu u novom pismu i u završnom nacrtu. Savršeno djelo, kao npr. Govor na gori, može se u povijesti činiti neočekivanim, no možete biti sigurni, da je Umjetnik radio stoljećima.

Ali ne samo proroci; i sva čudesna povijest Božjega naroda nosila je lisnice njegovih crteža mnogo godina prije nego li će ljudski rod ugledati izžarivanje njegova sjaja i puni izraz njegova blještavila na licu njegova Sina (usp. Hebr 1, 1—3; 2 Kor 4, 6).

Stari Zavjet bio je priprava, iako ne savršena priprava na Novi Zavjet. Ne govorimo o ostvarenju formalnih proročanstava. Govorimo o povijesti koja se ponavlja — koja se sve veličanstvenije ponavlja i tako se značajno ponavlja, da

Ne zaboravimo, da i u sada važećim, najnovijim liturgijskim propisima stoji: »*Isto tako neka bude na oltaru ili blizu njega križ, da bude dobro uočljiv čitavom skupu!*« (t. 270. općih rubrika novog misala). — Ako je svečani ulaz te se nosi križ prema t. 84. spomenutih općih rubrika misala i stavlja se za vrijeme mise taj križ na časno mjesto, i vidljivo, kod oltara, smatram, da bi bilo ipak potrebno, da se izvan mise postavi na oltar odgovarajući križ — simbol našeg spasenja (1 Kor 1, 23—24; 2, 1—2; Gal 6, 14).

Al. Turk

A. Jones SJ

NOVI HRAM

»Mudrost je sebi sazidala dom« (Izr 11, 1)

Da usavrši svoj umjetnički talenat, za Michelangela se kaže da je secirao mnoštvo leševa. Tome su dokaz stotine podrobnih crteža. Međutim, sve je to bila tek priprava. Crteži nisu pronađeni na stropu Sikstinske Kapele. Svejedno, oni se ipak tu nalaze: Iza silnog lica nebeskog Oca, na raširenim krilima kerubina što lete na toj se orijaškoj slici krije primjena anatomije. Na slici anatomija nije uništena već popunjena; skeleti su unaokolo poprimili meso i oživjeli. Doista, zakon je svakoga života, da ništa potpuno ne umire nego da svoje elemente na izmaku posuđuje novome životu. Od toga općeg nacrta nisu izuzeti ni čovjek ni njegove ustanove: odatle nestalnost njegovih sila na naglu i potpunu izmjenu. Kad Bog na poseban način stvara nacrt o čovjeku — upotrebit ćemo samo ljudske termine - još se jasnije prikazuje kako je nacrt neprekinut. Nema tu ni slovca staroga spisa ni poteza staroga crteža a da ne igra svoju ulogu u novom pismu i u završnom nacrtu. Savršeno djelo, kao npr. Govor na gori, može se u povijesti činiti neočekivanim, no možete biti sigurni, da je Umjetnik radio stoljećima.

Ali ne samo proroci; i sva čudesna povijest Božjega naroda nosila je lisnice njegovih crteža mnogo godina prije nego li će ljudski rod ugledati izžarivanje njegova sjaja i puni izraz njegova blještavila na licu njegova Sina (usp. Hebr 1, 1—3; 2 Kor 4, 6).

Stari Zavjet bio je priprava, iako ne savršena priprava na Novi Zavjet. Ne govorimo o ostvarenju formalnih proročanstava. Govorimo o povijesti koja se ponavlja — koja se sve veličanstvenije ponavlja i tako se značajno ponavlja, da

se to često ponavljanje ukaže smišljenim i božanskim. Smišljenim, jer je korelacija odveć točna, da bismo je nazvali slučajnom; to je dokazivanje od ključa na bravu. Božanskim, jer ni jedan ljudski um ne bi svrstao tako sirove, uglate, neprikladne komade, razasute po staroj ekonomiji spasenja, u veliki portret koji je nastao.

»Oko nije vidjelo niti uho čulo... što je Bog pripravio onima koji ga ljube« (1 Kor 2, 9).

Upotrebljavajući te riječi, Pavao ih ne primjenjuje neposredno i isključivo na nebesko blaženstvo, nego na cjelokupni veliki i »ludi« božanski nacrt, koji se tokom povijesti odvija sve do Križa.

Ako smijem upotrijebiti jednostavnu sliku, ekonomija Staroga Zakona bila je prazan balon s njezinim naslikanim crtežima, naboran i nečitljiv. Međutim napunjen silnim dahom Duha on je u danima utjelovljene Riječi poprimio savršen oblik, pa stoga i jasnoću nacrta, kojeg su natuknice samih proroka bile upadno nedovoljne (Ef 3, 5; 1 Petr 1, 10). Da ne duljim, primaknimo se k predmetu našega dokazivanja. To je konvergentno dokazivanje: njegov učinak potječe od konvergencije maksimuma mogućnosti, koje beskompromisno ukazuju na jedan zaključak. Od ovih mnogih mogućih linija pristupa (zakon, žrtva, svećenstvo, kraljevstvo itd.) izabrat ćemo jednu, jer je ona vidljivo središte i stjecište ekonomije spasenja Staroga Zavjeta. Mislim na hram.

S ovu stranu nebesa moramo upotrijebiti svoja koljena: »Pogledaj, Mihovile reče vječni Otac, motreći dolje našu sitnu kuglu zemaljsku«, tko su ta sitna bića što gmižu tamo-amo dolje po toj kugli?« »Ljudi«, reče Mihovil. »Ali tu ih ima i takvih, koji ne rade kao ostali, nego se bacaju na tlo u svim mogućim stavovima. Što to znači?« »Veličanstvo«, povika Mihovil, »to su oni koji se tebi klanjaju!« »Jest, oni se meni klanjaju. Dobro, to je najosjećajnija stvar što sam je o njima ikada čuo.« (H. Belloc, Path to Rome).

Čovjek doista traži materijalni izražaj i za duhovne stvari. No takav je izražaj tek pomoćno sredstvo, i treba ga držati u pravilnim granicama. U Izraelu taj je izražaj kružio oko »Slave« — posebnog očitovanja božanske prisutnosti između dvaju likova kerubina što su ukrašavali kovčeg zavjetni. Kad je kovčeg bio zarobljen u ratu, Finesova je žena nazvala svoje dijete I-Kabod (»Nestade Slave«), jer je Bog otišao od Izraela. Kovčeg se međutim povratio, i Slava se

povratila i ispunjala Salamonov hram od kamena. Ali ne zauvijek. Veliko opustošenje iz g. 586, značilo je konac i kovčegu i hramu. Ezekijel jezivim potezima opisuje odlazak Slave iz hrama i iz grada Jeruzalema:

»Slava se Gospodnja vinu iz grada i zaustavi se na gori istočno od grada« (Ez 11, 23).

U prorokovu viđenju Slava, koja odlazi, zaustavlja se časak na Maslinskom brdu. Vrlo čudno, bilo je to na onome istome mjestu na kojem je Spasitelj sjedio i prorokovao opustošenje hrama iz njegova doba — grdoba opustošenja koja stoji na svetome mjestu; konačni odlazak Slave. On nas skoro pozivlje da vidimo kako je on sam Slava, koju je odbacio njegov okorjeli Sion:

»Jeruzaleme, Jeruzaleme, koliko sam puta htio skupiti tvoju djecu.... Ali ti nisi htio. Gle vaša kuća (hram?) ostat će vam pust. Kažem vam, više me nećete vidjeti...« (Mt 23, 37—39).

U međuvremenu ruka povijesti nije bila dokona. Providnost je svojim oštrim dlijetom tesala kamen koji je prijetio da će sapeti srce. Bila je to mučna no potrebna operacija, da bi srce preživjelo. Jeremija je to predvidio deset godina prije nego se dogodilo. On je mislio da je ona vrlo hitna: praznovjerno prianjanje uz vanjske forme prijetilo je samoj biti religije. Glasno je protestirao:

»Ne uzdajte se u lažne riječi: Svetište Jahvino! Svetište Jahvino! Svetište Jahvino!« (Jer 7, 4).

Nikakvo stoga čudo, što Jeremija nije bio popularan. Njegova je perspektiva bila sasvim točna za njegovo doba i njegova drskost nepodnosiva:

»Više neće govoriti: Gdje je kovčeg zavjeta Gospodnjega? Više na njega neće misliti, više se njega neće sjećati, neće ga više požaliti, neki drugi neće se više sagraditi« (Jer 3, 16).

Zovući na uzbunu, i kako su mislili njegovi sugrađani, usplahiren zbog sitnica on nagovještava da će kameni hram propasti. Što će tada Izrael biti bez Slave, bez Prisutnosti? Možda je netko tu i tamo mogao pitati, da li kamen i Slava moraju uvijek biti zajedno.

Pa i kad je Salamonov hram ležao u ruševinama, zarobljenici su u Babilonu bili poučavani da čekaju povratak Slave. Učitelj im je bio Ezekijel. On je obećavao hram u koji će se Slava povratiti. Njegov je govor značajan i tako jako nabijen alegorijom, da su prognanici morali sumnjati onako

kao što smo mi sigurni, da taj hram neće nikada biti učinjen ljudskim rukama. Njegovih devet poglavlja toga je prepuno, a dva posljednja posebno sugeriraju simbolizam svojim geografskim čudaštvom. Slava će se povratiti u taj čudni, iako ne sasvim idealni hram:

»A Slava Jahvina uđe u Dom na vrata koja gledaju na istok« (Ez 43, 4).

Za ove iste prognanike drugi dio Izaijina proročanstva bio je utješna poruka, poruka koju će kasnije usvojiti Evanđelje. Slava će se ponovo vratiti preko pustinje što dijeli Babilon od Palestine:

»Pripravite Jahvi put kroz pustinju... Nek se svaka dolina povisi... Tada će se otkriti Slava Jahvina i svako će je tijelo vidjeti (Iz 40, 3 sl).

I onda kad se prognanici poslije sedamdeset godina (g 537.) budu povratili, hram što će ga pokušati sagraditi, bio je tek blijeda slika Salamonova hrama tako da su starci plakali. Kako su rabini naglašavali, Slava je također bila odsutna (Usp. Herbert, Authority of the Old Testament 1947, posebno str. 148—154); članak Dubarlea u Revue Biblique 1939, str. 21—44). Prema Zahariji a poslije njega i prema Malahiji Slava je ipak imala doći:

»I doći će iznenada u hram svoj Jahve« (Mal 3, 1).

Prošle su četiri stotine godina razočaranja prije nego li će u Izraelu zaoriti glas da su se obećanja napokon ostvarila. Marko i počinje svoje evanđelje riječima dvaju proroka:

»Evo ja šaljem pred tobom svoga glasnika, da ti pripravi put. Glas nekoga koji viče u pustinji: Pripravite put Gospodnji, poravnajte staze njegove« (Mk 1, 2—3).

Čini se da je Krstitelj bio drugi Izaija, glasnik Prisutnosti koja se vraća i Slave koja se ušatorila ovaj put ne u šatoru niti u kamenu nego u tijelu.

I Logos je postao tijelom i ušatorio se među nama. I mi smo vidjeli Slavu njegovu (Iv 1, 14).

Prvi veliki zahtjev našega Gospodina, kao što je to bila i posljednja optužba protiv njega, krije se sasvim u slijedu misli koju bismo mogli nazvati tradicijom o hramu. Bilo je to na početku javnog naučavanja (s velikom vjerojatnošću), kad je naš Gospodin izgovorio riječ, koja je bila upotrebljena na njegovu propast:

»Porušite ovaj hram, i ja ću ga kroz tri dana ponovo sagraditi« (Iv 2, 19).

Značajno je, da je naš Gospodin citirao rečenicu upravo iz Jeremije (»Vi ste ga učinili špiljom razbojničkom«), koja dolazi iz onog istog ulomka u kojemu je prorok izrazio slutnju s obzirom na prianjanje uz hram od kamena (Jer 7, 4, 11). Možda je Isus imao u vidu i to, da će prestati stare žrtve, budući da on izgoni iz predvorja žrtvene životinje. U svakom je slučaju očito, da on kao i Jeremija ne preza pred vizijom Izraela bez njegova hrama od kamena. No on odbacuje pomisao na novi Izrael bez bilo kakvoga hrama uopće. S Ezekijelom i Malakijom (3, 1—4) on misli na jedan još veći i čišći hram. Tome u prilog imamo Evanđelistove riječi:

»Govorio je o hramu svojega tijela« (Iv 2, 21).

Dvije ili tri godine kasnije suci su na suđenju izjavili, pravo ili lažno, da su njegove stvarne riječi bile: »... Ja ću sagraditi jedan drugi (hram), koji nije učinjen rukom« (Mk 14, 58). Oni su bez sumnje mislili na hram od kamena čudesno podignut, dok je on u stvari govorio o hramu tijela »koji nije učinjen rukom niti je od ovoga stvorenja« (Hebr 9, 11). Ovo tumačenje zastupa sv. Ivan Zlatousti i grčki tumačitelji. On će u zamjenu za stari kovčeg pružiti svoje vlastito proslavljeno tijelo — hram, u kome »prebiva sva punina božanstva«. Nije nipošto čudno da je on mogao kazati o sebi, okružen malenom skupinom učenika: »Ja vam kažem da je ovdje nešto veće od hrama« (Kol 2, 9; Mt 12, 6). Ma što svjedoci na suđenju mislili, jasno je, da je veliki svećenik u optužnici vidio više nego hvalisavost čudesne moći.

Osjetio je zamašitost zahtjeva našega Gospodina: Optuženik je sasvim mirno motrio, kako iščezava stara ekonomija spasenja pa je pošao dalje — smatrao je samoga sebe kadrim da je nadomjesti u svojoj vlastitoj mesijanskoj Osobi. Takva pretenzija bila je strašna u ušima velikoga svećenika. Ona tumači njegov upit bačen bez logične veze: »Da li si ti Sin Božji?« Ovaj je naziv naš Gospodin upotrebljavao; nešto je od njegova strahovitog zaključivanja napokon iskrslo. Za ovu optužbu u ovom kontekstu naš se Gospodin priznao krivim i zbog te je optužbe bio osuđen.

Kroz Uskrsno doba pjevamo riječi: Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro — »Vidjeh vodu gdje izvire iz hrama s desne strane.« One nam se čine anahroničnim podsjećanjem na žalost Velikoga Petka s njegovim promatranjem probodenog Kristova boka. Međutim stih što ga mi pjevamo u stvari je »novi himan« — pobjednička pjesma novoga uređaja začetog na Križu u boli a rođenog u radosti

iz groba u vrtu. Hram novoga doba jest upravo *uskrslo* Tijelo. Ivan koji je stajao uz Križ, vrlo je brižno zabilježio da je voda potekla iz srca Gospodinova. Ivan je također onaj, koji nas opominje da su bujice Duha provrele tek s uskrsnućem Propetoga (Iv 7, 39). Voda iz boka Propetoga samo je simbol i obećanje, očitovanje koje dolazi iz vlastitog srca Gospodinova.

Odakle ova veza između vode i hrama? Teško bi bilo slijediti njezine duboke korijene. Možda ima neka veza s Mojsijem, koji je udario liticu da iz nje izvabi vodu. No sigurno je, da se ideja javlja u punom opsegu kod Ezekijela, i upravo je iz njega (47, 2) uzet naš uskrsni himan. Proroci gledaju veliku Budućnost češće kao Kraljevstvo; ovdje kod Ezekijela ona se javlja kao hram, iz kojega izvire široka i ljekovita bujica.

»Zatim me odvede natrag k vratima samoga hrama. I pokaza mi gdje je bujica vode tekla prema istoku ispod hramskoga praga ... I kuda god bujica protječe, reče mi, sve živo što se miče oživi« (Ez 47, 1, 9).

Kad Zaharija gleda u buduće doba, i on gleda veliku ljekovitu bujicu, ali ovoga puta osjećamo da smo bliže njezinu izvoru:

»Na dom Davidov izlit ću duh milosti ... Nad onim koga probodoše oni će naricati kao što se nariče za jedinorođencem. U onaj dan otvorit će se izvor ... da se operu grijesi« (Zah 12, 10; 13, 1).

Sv. Ivan je upravo svratio pažnju svojih čitalaca na vodu što teče iz otvorenoga boka Kristova, a sada ih podsjeća na ulomak iz Zaharije s njegovim bogatim vrelom milosti:

»Vidjet će onoga koga probodoše« (Iv 19, 37).

Ivan je također onaj, koji je uronio u Ezekijelovo viđenje pa gleda novi uređaj, koji nazivlje »novim Jeruzalemom«, velikim hramom s vodom života u sebi:

Evo šatora Božjega među ljudima ... Onomu koji žeđa dat ću iz izvora vode života ... Gospodin Bog je hram u njemu i Janje (Otkr 21-22).

Osim toga naš mu je Gospodin dao ideje. Govorio je o »hramu svojega Tijela«; on je dakle govorio o vodi što teče:

»Isus je vikao u hramu ... Ako je tko žedan, neka dođe k meni; i tko vjeruje u mene, neka pije. Kako veli Pismo (o meni): Iz njegove će nutrine poteći žive vode ... On je govorio o Duhu ... « (Iv 7, 38-39).

Nije to slučaj što on poslije nego li je sebe Samaritanki na zdencu ponudio kao vrelo žive vode, govori nadalje o tome kako hram više neće biti potreban:

Voda koju ću ja dati, postat će u njemu izvorom one vode što struji u život vječni... Dolazi čas, kad se nećete klanjati Ocu ni na ovoj gori ni u Jeruzalemu... nego... u duhu i istini (Iv 4, 14). 21. 23). Još bi se dosta toga dalo reći o sintezi starog i novog. Uporedo s naukom o Mističnom Tijelu sv. Pavao stavlja misao Mističnog Hrama. Onako kao što je kršćanin član Tijela, tako je on i kamen u Hramu (Ef 2, 21 sl). Pokušali smo podignuti tek rub koprene koja prekriva velike pripravničke ideje Staroga Zavjeta. Dok smo to radili, nismo očekivali jasno shvatljivo rješenje literarnog proroštva; ne treba nam se stoga suočavati s objekcijama onih, koji uporno naglašavaju, da je povijest Novoga Zavjeta bila udešena tako da bude povezana sa starim proročanstvima. Niti smo gledali tek spretni skup razasutih proročkih ulomaka nekoga mozaika. Valjda je to mogao obaviti neki genijalni čovjek, iako s poteškoćom. Mi smo gledali dinamičku i živu ideju koja dolazi do nezamislive zrelosti ne putem umjetne teološke teze već onako ne metodički i u tekstovima na široroko razastrtim. To nije ljudsko djelo. Sami proroci tek nabacuju natuknice, i kad bi se neki ljudski, kršćanski um osmjelio učiniti golemu sintezu, morali bismo se diviti velikom goblenu a ne tek sabranim nitima. No u bilo kojem slučaju, da li bi neki um bio kadar ovako povezati Prisutnost koja se povratila i hram Tijela? Bez sumnje, to je um Onoga istog, koji je bio kadar u sebe asimilirati neobrađeni materijal proroka i ugraditi ga u svoju vlastitu Osobu.

Preveo o. Franjo Carev, OFM

S KOLAROM ILI BEZ KOLARA?

(Još jednom načelno o svećeničkoj nošnji)

Jedna je od, dakako samo vanjskih, karakteristika »progresizma« u svećeničkim redovima i sve vidljivija, i sve upornija, averzija, odbojnost, prema specifičnoj svećeničkoj nošnji. Pa i onoj, koja se je, u anglosaksonskim i njemačkim krajevima još odavna, a sada, iza koncila, više manje posvuda u Crkvi, svela na minimum: na »rimski kolar« i tamnu boju (inače civilnog) odijela. Idealom se smatra »anonimnost«

Nije to slučaj što on poslije nego li je sebe Samaritanki na zdencu ponudio kao vrelo žive vode, govori nadalje o tome kako hram više neće biti potreban:

Voda koju ću ja dati, postat će u njemu izvorom one vode što struji u život vječni... Dolazi čas, kad se nećete klanjati Ocu ni na ovoj gori ni u Jeruzalemu... nego... u duhu i istini (Iv 4, 14). 21. 23). Još bi se dosta toga dalo reći o sintezi starog i novog. Uporedo s naukom o Mističnom Tijelu sv. Pavao stavlja misao Mističnog Hrama. Onako kao što je kršćanin član Tijela, tako je on i kamen u Hramu (Ef 2, 21 sl). Pokušali smo podignuti tek rub koprene koja prekriva velike pripravničke ideje Staroga Zavjeta. Dok smo to radili, nismo očekivali jasno shvatljivo rješenje literarnog proroštva; ne treba nam se stoga suočavati s objekcijama onih, koji uporno naglašavaju, da je povijest Novoga Zavjeta bila udešena tako da bude povezana sa starim proročanstvima. Niti smo gledali tek spretni skup razasutih proročkih ulomaka nekoga mozaika. Valjda je to mogao obaviti neki genijalni čovjek, iako s poteškoćom. Mi smo gledali dinamičku i živu ideju koja dolazi do nezamislive zrelosti ne putem umjetne teološke teze već onako ne metodički i u tekstovima na široroko razastrtim. To nije ljudsko djelo. Sami proroci tek nabacuju natuknice, i kad bi se neki ljudski, kršćanski um osmjelio učiniti golemu sintezu, morali bismo se diviti velikom goblenu a ne tek sabranim nitima. No u bilo kojem slučaju, da li bi neki um bio kadar ovako povezati Prisutnost koja se povratila i hram Tijela? Bez sumnje, to je um Onoga istog, koji je bio kadar u sebe asimilirati neobrađeni materijal proroka i ugraditi ga u svoju vlastitu Osobu.

Preveo o. Franjo Carev, OFM

S KOLAROM ILI BEZ KOLARA?

(Još jednom načelno o svećeničkoj nošnji)

Jedna je od, dakako samo vanjskih, karakteristika »progresizma« u svećeničkim redovima i sve vidljivija, i sve upornija, averzija, odbojnost, prema specifičnoj svećeničkoj nošnji. Pa i onoj, koja se je, u anglosaksonskim i njemačkim krajevima još odavna, a sada, iza koncila, više manje posvuda u Crkvi, svela na minimum: na »rimski kolar« i tamnu boju (inače civilnog) odijela. Idealom se smatra »anonimnost«

svećenikova u javnom i društvenom životu. Ne treba da se ni u čemu razlikuje, izvana, od svjetovnjaka. Ne treba da ga itko u javnosti može, odmah već na prvi pogled, — po odjeći, — prepoznati, indentificirati, legitimirati kao svećenika.

Tendencije i praksa na zapadu: Za lajičku nošnju

I ako to, u velikoj većini zemalja, nitko od civilnih faktora, a pogotovu od državnih vlasti, od njih ne traži, sve više svećenika odlaže danas kolar i s predilekcijom se oblači potpuno svjetovnjački. Osobito, kad su na putu. To nekako danas postaje pravilom. Strani svećenici, pa i oni bolji, kao da drže, da tako mora biti: sve je rjeđe da koga svećeničkog turistu iz inozemstva vidiš u kolaru. I ako ga nosi sa sobom, — a mnogi ga ni ne nose, — izvadi ga iz torbaka istom u sakristiji, — samo da s njim rekne misu, — a onda ga odmah opet brzo strpava natrag u nj: još prije nego što je i izišao iz sakristije na ulicu. Svećenik-stranac sa kolarom na ulici prava je senzacija. Baš ljetos sâm sam doživio takvo jedno iznenađelje, na dubrovačkom Stradunu. Dobro prosijed stariji svećenik, u crnini i s kolarom, išao je s jednom skupinom turista ulicom, ispred crkve Male braće. Ni pomislio nijesam, da bi mogao biti stranac. Učinio mi se sličan jednom poznatome hrvatskom kanoniku sa Brača, pa sam se požurio, da mu pristupim i da ga pozdravim. Ali kad sam čovjeku prišao bliže, vidio sam, da sam se prevario. Stao sma se ispričavati. Njemački: kad sam čuo, da društvo govoni njemački. i protumačio sam mu odmah svoju zabunu. »Oprostite! Zamijenio sam Vas sa jednim našim svećenikom. Znate, idete u kolaru, a strani svećenici, koji ovamo dolaze na ljutovanje, svi su skoro u civilu!« »A, ja ne!« odgovorio je on rezolutno. »Ja uvijek i putujem u kolaru!« I dodao je, da to objasni: »Ja sam od starije generacije (ältere Jahrgänge«)! »Upitao sam ga, na brzinu, i iz kojega je kraja. Bio je, — ne sjećam se više pouzdano, — ili iz Austrije ili iz Bavarske: svakako negdje tamo sa gornjeg Dunava.

Negda, dakako, nije bilo tako ni u inozemstvu. Ja se još sjećam, iz svojih kurijalnih dana, kako smo iz Rima dobivali instrukcije, da svećenicima, koji negdje ljetuju, treba uskratiti dopuštenje, da mise, ako redovito ne idu u svećeničkom odijelu, ili ih i udariti cenzurama. A Kodeks je i formalno predviđao kanonski postupak i crkvene kazne (i sus-

penziju, i depoziciju) »contra habitum ecclesiasticum non gestantes«: i kod svjetovnih svećenika (kan. 136., 188., 2379. i kod redovnika kan. 596.).

Stanje kod nas

Ni u našim krajevima nije toga prije bilo. U nekim dijecezama nosili su svećenici i na ulici i na putu reverendu, u drugima nijesu, ali bez kolara nije išao nitko. Koga bi od svećenika ljudi vidjeli na ulici, u lokalu, u vlaku, bez kolara, u (svjetovnjačkom) civilu, smatrali bi ga »diskolom«, pa i kandidatom za apostaziju. Kod nas je disciplina u tom pogledu olabavila uglavnom istom iza drugog svjetskog rata. Svećenici su se na taj način uplivom onih plašljivijih i laksnijih stali nekako skrivati. U nekim se je krajevima, — sjevernijim i istočnijim, te u Sloveniji općenito, — jedva više mogao, na ulici ili u javnosti, i vidjeti svećenik u svećeničkom ili u redovničkom odijelu. I od mene su, kad sam se g. 1957. spremao na oporavak u Sloveniju, zatražili, — tamošnji svećenici, — kao »conditio, sine qua non«, da idem u civilu: samo sam ja to otklonio i zahvalio im na gostoljublju, pa otišao u Samobor, gdje smo i ja i stari župnik uvijek išli u reverendi, i putovali u njoj, — i u Zagreb, — a da nas nitko nije ni krivo pogledao. Nasuprot toj praksi svećeničke anonimnosti, u Hercegovini, Dalmaciji i Primorju, gdje su biskupi, solidarno, i dalje insistirali na specifičnoj svećeničkoj nošnji, ona se je općenito i održala i nosila: barem kod svjetovnoga svećenstva, nad kojim su biskupi imali direktnu i punu jurisdikciju. Redovnici su bili i u tim krajevima širih rukava: mnogi su išli u habitima, ali mnogi su se u javnosti viđali i sasvim lajički odjeveni. A onda je to tako ostalo i kasnije, kad su se prilike s religioznom slobodom bile već uglavnom normalizirale. Po inerciji i navici mnogi su svećenici i dalje nosili svjetovni civil: pa i ondje, gdje za to nikada nije bilo razloga. I u kući. I u župi: među svojim vjernicima i sugrađanima ili suseljanima, koji su ih svi poznavali. I u crkvi: dapače i pri svetim obredima. I ispovijedalo se, i pričešćivalo, i krštavalo, i providalo bolesnike, i misilo, bez ikakva svećeničkog znaka na sebi (ili sa štolom, roketom, misnim ruhom, preko civilnog odijela). Kao da više ni ne vrijede »stari« crkveni zakoni: ni oni kanonsko-disciplinirani, ni oni obredno-liturgijski. Svećenicima je to bilo komotnije, slobodnije su se kretali, lakše su se izmicali kontroli: i onoj službenoj, i onoj neslužbenoj: od strane vjernika.

A ovo iza koncila stalo se to još smatrati i »koncilskom« novinom, pastoralnim »aggiornamentom«, odbacivanjem »kastinstva« i »klerikalizma«; »progresivnim« stavom. I mi polazimo za »dobrim primjerom«, naprednog i kulturnog, »koncilskog« katoličkog zapada. Baš nekako u isto ono vrijeme, kad sam na Stradunu susreo onoga njemačkoga svećenika u kolaru, susreo sam, u dubrovačkom sjemeništu, i dvojicu naših bogoslova, koji su bili na putu na jednu visoku bogoslovsku školu u inozemstvo, na koju ih je njihov biskup bio spremio, da studiraju, a valjda, kasnije, i doktoriraju. Bila su obojica u nekim šarenim košuljama i kariranim surkama (»Windjacke«-ama). »Uh«, rekao sam im, »ma kako ste to odjeveni? Šta bi rekao vaš biskup, da vas takve vidi!« Kako mi se je jedan od njih, — svejedno, što je znao, tko sam, i što je vidio, da sam vas sijed i od njega pedeset godina stariji, — slatko i sažalo nasmijao: i meni i svome biskupu; ljudima s tako pretpotopnim, malodobničkim, mentalitetom, bez evanđeoske i koncilske širine duše! I superiorno odmanuo rukom: »A, ne čini odijelo svećenika!« A ovoga ljeta priča mi jedan biskup, kako mu sa njihova sjemeništa jednako dolaze deputacije bogoslova sa zahtjevom, da ne moraju nositi kolara: valjda ni u sjemeništu. Moramo se adaptirati vremenu i odbacivati zastarjele forme crkvenog života, misle ti mladi ljudi. I u nekim drugim našim sjemeništima »vrije« zbog reverende u crkvi i na predavanjima. Pa i kad izađu iz sjemeništa, mnogi svećenici, i u koliko nose kolar ili neki drugi svećenički znak, nose ga samo na silu i preko volje: čim su za sobom zatvorili vrata kurije ili sjemeništa, čim su se izgubili s očiju biskupu, opet ga, odmah, skidaju: opet se ucivilјuju; opet su ljeti, u košulji ili majici bez rukava. Talar im i habit ne trebaju ni u sakristiji, ni u ispovjedaonici, ni kad dođu u samostan, da ispovijedaju sestre ili da im održe duhovni nagovor.

Postoji, očito, tendencija, da se sa svećenika ukloni, skine, svaki vanjski znak njegove svećeničke profesije i službe: barem u javnosti i izvan crkve. A mnogo ih je, koji misle, da će ta tendencija i prodijeti: da se događaji, nužnom nutarnjom logikom, razvijaju u Crkvi u tom smjeru. Pa očekuju, da će skora reforma crkvenoga prava zauvijek napraviti križ preko svih tih demodiranih i neukusnih formi. Hoće li tako i biti, drugo je pitanje. Ja mislim, da neće. I u toj tački vratit će nas viša mudrost Crkve i njezino iskustvo, staro i novo, k ozbiljnijim kriterijama i k zdravijem ukusu.

Reakcija

Do reakcije na taj odjevni ekstremizam i liberalnost u svećeničkom odijevanju dolazi već i sa najviše i najauktoritativnije crkvene strane. Nije davno, što smo čitali, — zabilježila je to, čini mi se, i naša štampa, — da je rimski Vikarijat, — svakako i sa Papinim znanjem, — naredio svim rimskim crkvenim zavodima, kolegijima i sjemeništima, da svi njihovi pitomci moraju, kad izlaze na ulicu, — a pogotovu u kući, — nositi ili talar, odnosno habit, ili, barem, svećenički civil: tamno odijelo i kolar; »clergyman«. A i vjerničke mase prave u tom pogledu sve veći pritisak na svećenike. Prigovaraju ucivilјenim svećenicima, — i u oči, a još više za leđima, — čude se od njih, nerado im se povjeravaju, kritikuju ih među sobom, pa i bojkotuju koji put njihove svećeničke funkcije. A vjerni puk ima često puno bolju religioznu indiciju od nas svećenika: on se lako ne povodi za »teorijama« i »parolama«; on misli i reagira naravno, zdravo, u skladu sa bitnim principima domaćeg razuma, iskustva, tradicije. Vidimo to i kod nas. Svećenicima u svećeničkom odijelu, redovnicima i redovnicama u habitu, nitko ne prigovara, a onima u lajičkom odijelu (i sa lajičkim manirima) prigovaraju na svakom koraku i svaki dan. I ozbiljni ljudi. I katolički inteligenti. Da ih, — one, što prakticiraju, — anketiramo, vidjeli bismo. A nije ni na zapadu u tom pogledu puno drugačije. Izrezao sam sebi iz »Wiener Kirchenzeitung«-a (od 3. XII 1967., br. 49.) jednu s te strane zanimljivu bilješku, kod naslovom: »Priester — nicht anonym« (»Ne treba da svećenik bude anoniman«). Vodstvo »Kartela (saveza) katoličkih srednjoškolaca« pozabavilo se je, na jednom od svojih zasjedanja, a povodom učestalih anketa o svećeničkim problemima u katoličkoj javnosti, i »pitanjem vanjskih oznaka na svećeniku« i objelodanio iza toga izjavu, da su tendencije za uklanjanjem tih oznaka i za potupnom društvenom anonimnošću svećenika »u najvećoj mjeri pogibeljne« (»höchst bedenklich«) i da direktno idu na ruku protivnicima religije i lajicizaciji života. U izjavi Kartel konstatira, da je jedan od njegovih vrhovnih principa: »Nositi boju znači priznavati (ispovijedati) boju« (»Farbe tragen heisst Farbe bekennen«). I nastavlja: »Iz našega vlastitoga rada sa omladinom može vodstvo Saveza potvrditi, da u austrijskoj (katoličkoj) omladini postaje sve jačom težnja za priznavalaštom vlastitoga pogleda na svijet i za postavljanjem jasnih ciljeva, pa i u vanjskim oznakama« («Aus der eigenen Jugendarbeit

kann die Verbandsführung des MKV bestätigen, dass in der Jugend Oesterreichs der Trend zum Bekennertum eigener Weltanschaung und Zielsetzung auch in der äussern Kennzeichnung immer stärker wird«). »Mladi u Kartelu ne bi nikako odobrili, da se svećenici povuku u potpunu vanjsku anonimnost« (»Die Jungen im MKV würden ein Zurückziehen der Priester in völlige Anonymität keineswegs billigen«).

Problem je svećeničke nošnje prema tome vruć u čitavoj Crkvi. I morat će jedanput biti, — i pozitivno, i meritorno, — rješavan. I sa svoje kanonsko-pravne i sa svoje, više pastoralne, strane.

Kako je s pravne strane?

Na njegovo konačno kanonsko-pravno rješenje valjat će pričekati do izrade novoga Crkvenoga Zakonika, i ako je i s te strane, po našem mišljenju, jasno, da oni, koji, na svoju ruku, potpuno odbacuju svećeničko odijelo, rade protiv stvarnih intencija Crkve. Kolikogod je naime praksa Crkve u toj stvari danas očito blaža, — i u romanskim zemljama izrijekom je dopušten tzv. (anglosaksonski) »clergyman« (tamni svećenički civil sa rimskim kolarom), pa nošenje talara i na ulici nije više obligatno, — toliko je sigurno, da Crkva nigdje na svijetu nije, ni u kojoj formi, dokinula zakona o specifičnoj (distinktivnoj) svećeničkoj nošnji (kan. 136. § 1. i 3.; kan. 596.) u principu, pa da je on prema tomu i danas na snazi. Nije ozbiljno govoriti, da se s te strane nalazimo u zakonskom vakumu. A pogotovu nije nitko od auktoritativnih u Crkvi pokazao, da želi, da svećenici ne budu u javnosti ničim, izvana, obilježeni kao svećenici ili da u njihovoj socijalnoj anonimnosti gleda zahtjev vremena i neki pastoralni ideal. Presumpcija i preskripcija, — preskripcija ne samo historijska, nego i moralno-pravna, - stoje bez sumnje na strani specifične svećeničke nošnje. Ne stvara se u Crkvi ni tako lako ni tako brzo z a k o n i t a »consuetudo contra legem« (kan. 27. § 1.). Tko od svećenika i klerika hoće da savjesno i sigurno postupa, mora i dalje nositi kolar: sve dok Crkva, eventualno, svećenicima ne odobri upotrebu svjetovne nošnje u civilnom životu. Pa i ako on o tom inače drukčije misli. Razumije se: u koliko ga u tom ne priječi »vis maior«.

Samo suvišno je, čini mi se, danas izrijekom i spominjati, da, kod nas, o ovome zadnjemu ne može biti ni govora. Ne postoji »vis maior«. Zakonske prisile protiv svećeničkog ili duhovnog odijela nije nikada ni bilo; nijesu nam ga, zako-

nom, zabranili, kao muslimanskim ženama »feredžu«. Praksa dalmatinskih dijeceza to dokazuje; dokazuje i praksa pojedinih svećenika u drugim krajevima: bilo ih je dosta, koji su kroz sve to vrijeme nosili svećeničko odijelo ili kolar. A danas nema više nikakve prisile: ni moralne, ni indirektne.

S pastoralnog i asketsko-psihološkog stanovišta

Kada stoga, sada, o ovom problemu govorimo, moramo o njemu govoriti načelno. Moramo na njega gledati sa pastoralnog i asketsko-psihološkog stanovišta. I religioznog.

S toga stanovišta ja sam o njemu već jedanput pisao. Još prije jedanaest godina: u 9. broju đakovačkog »Vjesnika« iz g. 1958., u članku: »Za svećeničku nošnju«.

I onda sam, — makar da su onda vanjske prilike bile još uvijek puno nepovoljnije nego danas, — pledirao za svećeničku nošnju i osuđivao protivnu praksu. I danas sam, i poslije koncila sam, istoga mišljenja. Pokušat ću ga, u ovomu članku, još jednom, — u malo drukčijoj verziji, — iznijeti i obrazložiti. A potrebnije je to danas, nego što je bilo onda. Onda se je jedva tko okretao protiv svećeničke nošnje u principu: svećenici, koji je nijesu nosili, pozivali su se uglavnom na vanjske poteškoće; tek rijetko, tek ovdje, ondje mogla se je i onda čuti pokoja aluzija na pastoralnu neoportunost specifične svećeničke nošnje u naše vrijeme, u lajiciziranom modernom društvu oko nas. Samo, danas je ovo zadnje postalo teza mnogih: odbacivanje svećeničke nošnje u javnosti brani se danas kao ideal; kao ono, što je bolje, pametnije, više u interesu stvarnog svećeničkog auktoriteta i Božje stvari. A ja mislim, da nije tako. Zašto?

Razlozi »pro«. Svjedočanstvo Bogu. Socijalna afirmacija kršćanstva

Eno, jedan od, sigurno, mjerodavnih razloga »pro collari« i onaj je, što ga spominju austrijski đaci u svojoj izjavi. Ukloniti svećeničku nošnju, — ili, što je u biti tome jednako, barem neki distinktivni znak, — sa svećenika u javnosti, isto je što i ukloniti svećenika sa očiju ljudi, sa ulice, iz društva, iz socijalnoga života. Svećenik tim postaje u svijetu anoniman: on se povlači u inkognito; on se sakriva. A to nije ništa drugo nego desakralizacija, lajicizacija, sekularizacija, raskršćanjenje života do kraja. Više bi bilo samo još, da porušimo crkve ili da zabranimo religiozne ceremonije na

groblju. Onda bi istom nevjernom i mondenom svijetu odlahnulo i bilo dosta. Ništa ga više ne bi sjećalo Boga, duše, smrti, vječnosti. Crkva više pred njim ne bi vidljivo ni postojala. Za nju bi, eventualno, znao samo iz knjiga. A dok smo god mi svećenici na ulici, dok se god mora s nama sretati, mora s nama i računati. I s onim, što predstavljamo. I s Bogom, i s Crkvom, i sa problemom konačne svrhe života: s problemom moralne odgovornosti; s problemom nadzemaljskoga i prekogrobnoga. Odlaganjem svećeničkoga odijela mi samo ispunjamo najvruću želju onima, koji niječu Boga i mrze vjeru. A je li to u, duhovnom, interesu tih ljudi, — ljudi, koje smo mi dužni da spasavamo; — je li to u interesu slave Božje i besmrtnih duša? Svakako, da nije. Naprotiv! Zar to ne bi bilo, indirektno, bacanje koprene na Kraljevstvo Božje pred njihovim očima? I to od strane onih, koji su pozvani, da im ga pokažu; da budu njegovi glasnici i širitelji!

Nevjernicima i grješnicima potrebna je naša svećenička prisutnost na ulici. Potrebna im je, da ih uozbilji i uplaši: da im probudi savjest. Milost im je to. Vanjska milost, na koju će se, skoro psihološkom nuždom, nadovezati i ona nutarnja. Ne smijemo im je uskraćivati. Bilo bi to neapostolski. A potrebna je ona, — ta naša svećenička prisutnost na ulici, — i vjernicima. Njima je potrebna, da ih čuva od, lagane i postepene, zaboravi na Boga, u času, kad je svijet oko njih najgrlatiji i najzavodljiviji; kad su napasti oko njih najčešće i najjače; ali i da im podrži, — pa i vrati, ako su je izgubili, — njihovu kršćansku samosvijest. Nijesu sami. Dok ima oko njih svećenika, ima i ljudi, koji vjeruju. Nijesu još u Sodomi; nije još Krist posve istjeran iz svijeta; nije još Križ konačno pobijeđen. Valja da uza nj stanu: valja da za nj svjedoče. Imaju zastavu; pred njima su njihovi časnici: treba samo da i oni za njima pođu; da stanu, kao Kristovi vojnici, u bojni red. Treba da se opredijele: da pokažu boju. A odmah će to lakše učiniti, kad je to, svećenik, učinio i prije njih.

Nijesu svećenici, koji se uciviljuju, ni svjesni, koliko tim oduzimaju i Bogu i dušama. Cediraju socijalnom ateizmu. Potpisuju kapitulaciju kršćanstva pred modernim otpadom. Mire se sa definitivnim porazom i bespravnošću Božje stvari u modernom društvu. Polažu oružje. Podliježu psihozi punoga defetizma. A, uporedo s tim, napuštaju pastoralni kontakt s vjernicima. Onaj pastoralni kontakt, koji je možda od svih pastoralnih kontakata najčešći. Oduzimlju sebi i njima mogućnost, da se s njima na ulici pozdrave. Kršćanski pozdrave.

Da, skupa s njima, manifestiraju svoju kršćansku solidarnost. Da, sebi i njima, dadnu barem za to priliku. Neki mi se dan tuži jedan biskup, kako mu je sada neobično u njegovu biskupskom gradu, u koji se je iza dugo godina opet vratio. Nitko ga danas ne pozdravlja na ulici. Nitko da mu nazove: »Hvaljen Isus!« A prije je, još kao obični svećenik, morao neprestano držati ruku na šeširu, a djeca su trčala za njim. A nije jedinome njemu tako. Svima nam je danas tako. Samo: nije uvijek tome kriva ni nevjera, ni mlakost ljudi. Veliki su tome krivci i oni svećenici, što se već 25 godina ne pokazuju na ulici kao svećenici. Pa ljudi i djeca ne znaju, ni da postoje. A djeca često ne znaju, ni šta je svećenik. Ni u kuću im ne dolazi, — ako i dolazi, — osim kao obični »čovo«. Sami smo sebi krivi. Sami smo sebe oplijenili. Auktoritet smo tim izgubili. Vanjski auktoritet, ali i onaj nutarnji. »Čuvamo se«: vide to i ljudi; i vjernici. Bojimo se: vide to i ljudi; i vjernici. Nijesmo ni junaci, ni svjedoci. Nijesmo se spremni upustiti u polemiku; nijesmo voljni pretrpjeti porugu i napadaj izdignuta čela. Ne pouzdajemo se u sebe: odričemo se sami svoje autoafirmacije i svojih, a zapravo Božjih i crkvenih, prava. Nema, prema tome, ni njih tko povesti. A ne može nitko od njih ni tražiti, da budu junaci, kad im to nijesu vođe i časnici. Na taj način i mi i naši vjernici postajemo Crkva iz sakristija i iz rupa. Malo će tko povjerovati u njezinu pobjedu. Puštamo, — i svojom krivnjom, — da nam, osobito mlađi naraštaj, raste u atmosferi sve većega socijalnoga poganstva. Kooperiramo sa svima onima, koji, više ili manje, zatajuju Krista. Mi smo im na čelu. Prednjačimo im: svojim lošim primjerom. Pogađa nas, još više nego njih, Kristov prigovor i Kristova prijetnja: »Tko zataji mene pred ljudima, zatajit ću i ja njega pred Ocem svojim nebeskim!« (Mat 10, 33; Luk 12, 9.).

Na taj su momenat, sigurno, u prvom redu mislili i austrijski đaci, kad su zatražili od svojih svećenika, da izađu van s »bojom« i sa »kolarom«. To im je bio glavni motiv.

I odista je glavni, primaran, i po našemu mišljenju. Barem sa pastoralnog stanovišta. Sa asketskog možda i nije primaran. Ali jest još uvijek važan. Opredjeljenje u javnosti, — pobjeda straha i ljudskog obzira, ako ga u nama ima, — uvijek je i svjedočanstvo i dar Krista; čeliči naš svećenički karakter; jača u nama svijest apostolata i svećeničke dužnosti; čin je ispovijedanja vjere: dokumenat priznavalaštva.

Nego, sa asketskog stanovišta još je možda, za praksu, važniji jedan drugi momenat. Onaj, da nas svećeničko odijelo štiti. Obrana nam je od napasti; pomoć našoj ljudskoj nepostojanosti i slabosti. Ako nijesmo propalice ili cinici, nećemo lako, dok je svećeničko odijelo na nama, učiniti ništa, što bi moralno kompromitiralo naše svećeništvo. Stidjet ćemo se ljudskih očiju, pa ćemo se onda lakše stidjeti i onih Božjih. Dok smo u svećeničkoj odjeći, pod kontrolom smo mnogih. U pitanju je naš svećenički dobar glas. U rukama smo svakome, s kim bismo ili pred kim bismo sagriješili; s kim bismo ili pred kim bismo učinili bilo što nedolično: riječju ili činom. Može nas identificirati; može nas ozloglasiti; može nas optužiti; može nas i ucijeniti. Na svjetlu smo dana. A svjetlo se zla čuva; bježi od njega (Iv 3, 20, 21). Vječna nam je opomena i ispit savjesti to naše svećeničko odijelo: taj crni kolar pod vratom. Pripadamo k savršenima i posvećenima: moramo čuvati svoje dostojanstvo; i pred Bogom i pred ljudima. Inače ćemo učiniti dvostruk grijeh: uz grijeh još i sablazan. Dok si u svećeničkom odijelu, ne tražiš mraka: nijesi se, u najmanju ruku, spremio da griješiš; još si dobre volje. Bog će ti pomoći. Dok si u svećeničkom odijelu, ne želiš svakako, da te u njemu vide ni pijana ni raskalašena.

Od naše nas, eto, slabosti štiti naše svećeničko odijelo. Ali štiti nas i od tuđe zloće. Njim se predstavljaš onima ispred sebe i oko sebe kao Božja svetinja: »sanctum Domino« (Izl 28, 36). Ako su imalo plemeniti, štovat će je: neće lako na nju pljunuti; neće je onesvetiti ni gurnuti u blato. Osobito ako se još, koliko toliko, boje Boga i u njega vjeruju. Neće od tebe, — osim da su posve pokvareni, — tražiti, da im budeš saučesnik ili saveznik u grijehu. Bit će s tobom i pred tobom odmah pristojniji. I ženski svijet. Pogotovu, ako i tvoje držanje bude ozbiljno kao i tvoje odijelo. Prištedjet će sebi mnogu neugodnost. A možda ćeš svojom prisutnošću spriječiti i mnogi grijeh.

Uvijek su učitelji duhovnog života i pastoralni teoretičari isticali i ovu funkciju specifičnog crkvenog odijela. A aktualna je najviše, kad se radi o mladim i mlađim svećenicima. Bez kolara mladi je svećenik, nezaštićena i nepokrivena, meta i izazov svakoj lakoumnoj osobi drugoga spola. Sam je sebe stavio u napast. Oslobodio se je možda poruge na svoj račun, ali izvrgnuo je riziku svoju čistoću i svoju dušu.

Eto, i u aktivnom i u pasivnom smislu u boljoj smo duhovnoj kondiciji, kad nastupamo obilježeni znakom svoga svećeničkog posvećenja.

Auktoritativnost

Posvećenja! To je treći relevantni momenat u ovoj stvari. Onaj simbolični. Onaj, koji je, prvi, među ljude i uveo u praksu odijelo kao obilježje staleža, profesija, ugleda, nekih viših obveza. Posebnim odijelom ljudi su se obilježavali, — obilježavali, ali i častili; kako kada, — obilježavalo je i častilo društvo, svoje funkcionere, a napose one istaknute. Kralja, vojskovođu, poglavicu, časnika, suca, predstavnika vlasti. I svećenika među njima. Skoro u svim kulturama i u svim religijama. U obrednom činu skoro bez iznimke. U civilnom životu obično. I danas časnici i vojnici imaju, u svim državama uniformu. I danas, u mnogim državama, nose suci u sudnici togu. Poganski su svećenici, — i grčki i rimski, — nosili posebno odijelo. Nose ga i danas: budistički bonci na primjer. Nosili su ga i starozavjetni. Nosili su ga i kršćanski: sve do u naše dane. Psihologija je ljudska za tim. Kulturni i moralni instinkt. Prirođena ljudska potreba za simbolima i za estetskim izražavanjem. I kad se danas neki od nas hoće da te simbolike na sebi silom riješe, nije to ni sa stanovišta kulture znak superiornosti: prije je obratno. Siromašimo i simplificiramo i život i religiozno doživljavanje. Pomalo se i profaniramo: silazimo u običnost; među one bez obveza i bez auktoriteta; u bezličnu masu, među nivelirane ljudske »brojke«. Nikada nam Crkva neće toga odobriti. Zar ona i na Saboru ne kvalificira, — na primjer redovničko odijelo, — kao »znak posvećenja«: »signum consecrationis« (dekret »Perfectae caritatis« od 28. X 1965; n. 17).

Eto, tri elementa, koja, po našemu mišljenju odlučuju, kada se treba opredijeliti pred alternativom: svećeničko odijelo ili civil! tri elementa, koja, nema sumnje, igraju glavnu ulogu i u stavu većine vjernika prema ovome problemu. Svagdje ćemo na njih naići. Vjernici odmah dignu glavu, kad negdje ugledaju veću skupinu svećenika, — ili redovnika i redovnica, — na okupu, a u njihovu odijelu. Uđe u njih osjećaj ponosa i sigurnosti: izlazi im pred oči živa i jaka njihova Crkva. S pravom javnosti. Spremna da se afirmira i da se bori. Skupa s njima: njima na čelu. Obraduju se naprosto. Aplaudiraju nam. A odmah obore glave i skisele se, kad ugledaju svećenika, da pred njih izlazi kao »običan čo-

vjek«, »civil«. Nije im drago. Zašto se sakriva? Šta ima kriti? Zašto ne bi izišao na sunce? Neka bude junak! Neka pokaže, da Isus ima još svojih učenika i apostola! Neka malo »zasvijetli«: kao svijeća na svijećnjaku (Mat 5, 14, 16)! I njima i u svijetu. Neka počasti Boga svojom svećeničkom čednošću, dobrotom, svetošću! Neka izađe pred njih kao — posvećen Bogu!

A proturazlozi?

Zapravo ih ni nema. A što ih i ima, nijesu ozbiljni.

Lako je reći kao onaj mladi progresista - bogoslov: »ne čini odjeća svećenika!« Ali je li to pametno i pravedno: iza svega, što smo o tom gore napisali? Nitko nikada nije govorio da je odjeća na svećeniku glavno. Od toga su se ograđivali i u srednjem vijeku. Govorili su: »Habitus non facit monachum!« Glavno su svećenički život i duša. A nije ni vlast sv. Reda povezana sa svećeničkim odijelom. Ne mora nam to nitko dokazivati: još nijesmo toliko ignoranti u dogmatici. Znali su to i oni koji su uveli u Crkvu specifičnu svećeničku odjeću: i liturgijsku, i izvanliturgijsku. I Misa bi bila valjana i bez albe, i bez kazule, i bez stole. Ali samo religiozni barbarin i čovjek bez ikakva pijeteta mogao bi predložiti, da je tako govorimo. Lijepo, i dolično, i korisno, može biti i ono, što nije nužno.

A kad kažu, da se svećeničkom nošnjom na ulici ili na putovanju izlažemo podsmjehu, preziru, ruglu, ili da nas to stavlja u neprirodnu pozu, da budemo svetinja bačena u blato (Mat 7, 6), onda je to samo poluistina. Treba je najprije konfrontirati s drugim momentima. I sa momentom svjedočenja. I sa misijom propovijedanja pokore. I pred zle ljude, i među pokvaren svijet, slao je Krist svoje apostole. Njima smo najpotrebniji Nećemo im svojim prisustvom naškoditi: ako su imalo dobre volje. Ali i ako su sasvim pokvareni, barem ćemo ih njim navijestiti sud Božji, barem ćemo ih njim ustrašiti pred Bogom. Po onoj Isusovoj: »A u koji god grad dođete, i ne prime vas, izašavši na ulice njegove recite: I prah, koji je prionuo za nas od grada vašega, otresamo na vas, ali ovo znajte, da se je približilo kraljevstvo Božje!« (Luk 10, 10, 11). Milost im je Božja, ako im, svojim prisustvom, malo pokvarimo njihov »mir« i njihovo »dobro raspoloženje«; ako se zbog nas malo namrgode ili unervoze. Tko je apostol, mora koji put biti i Jona, i Ilija, i Ivan Krstitelj. Nitko od njih nije bježao od grješnika, niti se je pred njima sakrivao. Gori za

to neće biti mondeni ljudi, ako nas ugledaju ili sretnu u našemu svećeničkom odijelu. Obično će, — iskustvo to pokazuje, — biti ipak malo uzdržljiviji i pristojniji: osjetit će, makar i preko volje, kako im se približuje jedna viša stvarnost; imponirat će im, ako ne već naša krepost, a ono naš mir i naša samosvijest.

Na koncu, pa da nam se i nasmiju, — a ja još nijesam nijedan jedini put doživio, da su se odrasli ljudi nasmijali, — da nam i dobace koju ironičnu, je li to dovoljan razlog, da dezertiramo, da se povlačima, da napuštamo bojište i pozornicu našega apostolata, koji je čitav svijet? Metoda sv. Pavla svakako to nije. On je izlazio i na areopag (Dj. Ap. 17, 16—34); on se je upuštao kad bi mu se to učinilo zgodno, i u diskusiju sa poganima pred svetištem Dijane Efeške (Dj. Ap. 19, 30). Je li, uostalom, ili nije i za nas svećenike, — za nas svećenike najviše, — mjerodavna ona Isusova: »Blago vama, kad vas usproklinju, i usprogone, i razgovore na vas sve zlo, lažući, mene radi! Veselite se i radujte se, jer je plaća vaša velika na nebesima!« (Mat 5, 11, 12; Dj. Ap. 5, 40, 41; 1 Kor 4, 9—13; 1 Petr 3, 14, 4; 4, 12—16).

Više tim prikrivanjem svoga svećeničkog karaktera i svoga kolara gubimo, nego što dobivamo. Pa i obzirom na svoju osobnu čast. Baš neki dan dokazivao mi je to jedan stariji svećenik: posve spontano. Kad je god, veli putovao u lajičkom civilu, stajao je u željeznici; kad je god putovao s kolarom, sjedio je; ljudi su mu, — i konduktera, — odmah našli mjesta.

Jedini stvarni motiv

Iskreni budimo! Jedini stvarni motiv, svijesni ili podsvijesni, da odlažemo kolar, to je nespremnost na žrtvu i na svjedočenje; to je želja za komocijom i slobodom; to je strah od ljudi; to je izabiranje lakšega puta; to je opredjeljivanje za liniju manjega otpora.

A da tu nespremnost na žrtvu pokoji, — a možda i mnogi, — od nas, osobito onih mlađih, plati i teškim duševnim i moralnim ranama, — upadanjem u nevjeru idealima, podlijeganjem napasti i grješnoj prigodi, preslobodnim nastupima, svećenika nedostojnim vladanjem, grižnjom savjesti, — za mene je i za moje životno i svećeničko iskustvo izvan diskusije. I u koliko to ne radi namjenno i svijesno: s unaprijednom zlom nakanom!

Uvijek s kolarom. I na ulici, i na šetnji, i na putovanju. I uvijek u ozbiljnu odijelu

Eto, zato sam ja uvijek bio, — i danas sam, — da svećenici i redovnici, — prvotno redovnici svećenici i klerici, — uvijek, — i na ulici, i na šetnji, i na putovanju, — nose svoje svećeničko odijelo, svoj javni svećenički znak. Onakav, kakav im je Crkva propisala. A da preoblačenje u civil bude rijetka iznimka: ograničena isključivo na slučajeve, gdje to traži ili svjetuje neki ozbiljan pastoralni razlog ili potreba, — interes duša, — a po direktivama biskupa. I uvijek »onerata conscientia« i, kad je god to moguće, uz pristanak barem neposrednog starješine (dekana, župnika, lokalnog redovničkog poglavara).

Kako će to u pojedinostima izgledati, to je, dakako, za načelni aspekat ovoga problema relativno. A ako ja i o tome ovdje iznosim neke sugestije, one su, to se zna, do daljega, stvar svačije, dobronamjerne, slobodne ocjene: u meritornoj fazi bit će to stvar kompetentnog crkvenog zakonodavstva: bilo centralnog, bilo krajevnog.

Dotle ne vidim, zašto obavezni minimum svećeničkog odijela ne bi bio, kao i dosada, rimski kolar uz tamno civilno odijelo. Nije upadno, nije nezgodno, a tradicionalno je. I svećenika dovoljno jasno distingvira. Samo, eto, čini mi se, da bismo s tim uporedo morali više, nego što to neki rade, pripaziti, da forma civilnog odijela, koje uz kolar nosimo, bude ipak ona ozbiljnijih i gravitetnijih ljudi. Modnih, — a pogotovu upadnih i ekstravagantnih (sportskih na primjer), — formi ne bi trebalo, po mom mišljenju, nositi. A ni modela iz konfekcije: često tijesnih, uskih, prekratkih. Trebalo bi, da svećenici, ako se već služe civilom, nose i prsluke, a ljeti barem široke i duge (do pasa) prsnice, da im se ne vidi košulja i rublje. I nikada ne bi smjeli, — pred drugima, u društvu i na ulici, a pogotovu ne u crkvi, na koru, u sakristiji, — skidati kolar ni svlačiti sa sebe kaput, pa se pokazivati ili hodati samo u košulji, odnosno majici. Znak je to površnosti i komocije pod svaku cijenu: odudara od duha samodiscipline i mrtvljenja, uvijek karakterističnih za dublje kršćanstvo: ne odgovara ni ukusu i praksi drugih ljudi od kulture, položaja i auktoriteta. Neće se jedan ministar ni sveučilišni profesor nikada takav pokazati na javnom mjestu, i ako to danas civilna moda dopušta. Svakako to nije na edifikaciju: osobito vjernicima sa sela i patrijarhalnih shvaćanja.

A reverenda? A habit?

A nikako, po mom mišljenju, ne bismo smjeli olako obračunavati ni sa tradicionalnim, službenim, svećeničkim odijelom: talarom (reverendom), odnosno redovničkim habitima. U liturgijskim funkcijama nikada i nikako. Nema, mislim, vjernika na svijetu, koji bi bio za to, da netko krsti, ispovijeda, pričešćuje vjernike, provida bolesnika, vodi sprovod, bez »svetoga odijela« na sebi. Osim što je to, pozitivan i apodiktičan, liturgijski propis, elementarni je izraz strahopočitanja pred svetinjom i pred Bogom, koji kroz nju djeluje: odgovara i dolikuje svečanom karakteru i dostojanstvu svetoga čina, svete funkcije. Ona se tim obilježuje, markira, kao nešto izvanredno i više. Potcijenili bismo je obavljajući je ležerno i na isti način kao profane poslove iz svagdanjega života. A ne bi toga, po mom mišljenju, trebalo ograničavati ni samo na liturgijske funkcije u užemu smislu te riječi. Službeno bi svećeničko odijelo valjalo rabiti svagdje, gdje svećenik nastupa bilo auktoritativno, bilo reprezentativno. U biskupskim i župskim kancelarijama, — mislim na službeni personal, ne na svećeničke posjetnike, — na satima katehizacije, na sprovodima, — a ne da, kao danas, svećenici idu »processionaliter« i pred lijesom, odmah iza križa, a u civilu i bez roketa, — pri reprezentativnim svečanostima (na mladim misama, pri čestitanjima biskupu, u delegacijama, na eventualnim civilnim paradama, na katoličkim priredbama i akademijama) i, to se zna, kada po samostanima drže duhovne pouke, rekolekcije, ekscercicije. Očito bi to dalo svakome našem nastupu te vrsti više ozbiljnosti i unkcije, a ne bi od nas tražilo ništa nego malo pažnje i truda.

Ukoliko bi se to kombiniralo sa ekskluzivnim nošenjem »clergymana« na ulici, dalo bi se lako naći rješenje i za to. Danas, kad svatko i od nas ima i nosi torbak (»tašnu«), pogotovu. U Americi je to, na primjer, oduvijek u običaju. Svećenici imaju talare od tanke tkanine ili listera, bez rukava, i nose ih uvijek sa sobom, u torbaku, kad nekamo putuju ili ih čeka neki posao, gdje će im trebati talar, pa ga tu, — na licu mjesta: u govornici, u sobi, u sakristiji, — samo prebace preko kaputa i skopčaju, i odmah su kompletno svećenički odjeveni: bilo za misu, bilo za funkciju, bilo za neki službeni ili reprezentativni nastup. A vidio sam, po Dalmaciji, da i neki naši svećenici tako rade.

Redovnici

A što vrijedi za svećenike, »a fortiori« vrijedi i za redovnike. U civilu se ne može lako »propovijedati« ulicama, kako je to radio sv. Franjo, a iza njega toliki drugi: bez svake odore i habita. Ako već i redovnici hoće da se ucivile, — a ja ne vidim za to, barem u našim prilikama, nikakve potrebe: kada sestre mogu prolaziti ulicama i putovati u svojim uniformama, bez ikakvih naročitih poteškoća i komplikacija, naprotiv općenito susretane s poštovanjem i od vjernika i od inovjeraca, mogu to, još lakše i s manje rizika, i muški redovnici, — i ako im to odobre njihove više starješine, onda su svakako obavezni na ono isto, na što su obvezani i svjetovni svećenici i na što ih, redovnike, — prilično jasno, — obvezuje i II vatikanski sabor, spominjući u Dekretu o redovnicima: »Perfectae caritatis« (n. 17.) redovničku odjeću kao »signum consecrationis«. Svakako bi trebalo, da svoju redovničku odjeću trajno, nose u samostanu i oko samostana, u crkvi i u svim svećeničkim funkcijama i reprezentativnim nastupima: prije svega kad zalaze u ženske samostane, a pogotovu sa zadaćom, da pred sestrama izvrše kakvu duhovničku funkciju. A na ulici i na putu morali bi se, ako već neće da nose habita, prilagoditi dijecezanskim uzusima, pa nositi, u najmanju ruku »clergyman«, bilo isti kao svjetovni svećenici, bilo neki specijalan, svoj; — samo uvijek takav, da ih se javno može identificirati kao svećenike i redovnike. Ono, kako kod nas neki redovnici rade, u godinama iza rata, izlazeći na ulicu i putujući (a koji put i ispovijedajući ili držeći sestrama ekshorte) bez ikakva svećeničkog znaka, očita je zloraba, koje više ne bismo smjeli ni tolerirati, iza kako je Sveta Stolica, redovnike, u toj stvari izrijekom podvrgla propisima i vlasti mjesnih Ordinarija (Motu proprio »Ecclesiae Sanctae« od 6. VIII 1966., n. 25. d).

Pri svemu tomu mislim u prvom redu na redovnike svećenike i klerike. Za braću je lajike to, čini mi se, uglavnom stvar diskrecije njihovih redovničkih poglavara. Kad su okupirani fizičkim poslovima, ne vidim, zašto ih, — kako se danas već općenito prakticira; sigurno po odobrenju s mjerodavnih mjesta, — ne bi sa znanjem poglavara, mogli obavljati i u civilu; pogotovu kad izlaze, po takvim poslovima, na ulicu. Pa i na putovanjima bilo bi valjda bolje, da se braća lajici ne služe odijelom, u kojemu bi ih vanjski ljudi, lako mogli zamijeniti sa svećenicima, a na štetu svećeničkom ugledu (upogled inteligencije, konverzacije, kulturnih manira, dis-

kusija o religioznim problemima). Meni je to, i prije, u mirno doba, uvijek izgledalo nezgodno i zazorno. Drugo bi, dakako, bilo, kad bi se redovničkoj braći odredio neki njihov, specifični, jednostavniji, distinktivan znak: različan od svećeničkoga.

U sjemeništima

Sjemeništa su također poglavlje za se. U njima je civil postao najpopularniji. Mladi su ljudi i u toj točki glavni stup »novosti«. U nekim krajevima odlažu bogoslovi kolar već na prvoj stanici željeznice i autobusa: čim su izašli iz sjemeništa. I po Dalmaciji, sve više! A u mnogim redovničkim sjemeništima to je već i »legalizirano«. Smatra se nepisanim pravilom, da se đaci na ulici i na putu ne pokazuju »obilježeni«: tu su oni »puni civili«. Samo, dakako, načelima, koja zastupa ovaj članak, nikako to ne odgovara. I ako hoćemo, da svećeničku i redovničku nošnju opet rehabilitiramo, valja s tim sustavno počinjati već u kleričkim sjemeništima i novicijatima. Treba klerike u toj stvari obvezati na istu disciplinu kao i svećenike. Ne samo da bi oni morali nositi reverendu, odnosno habit, pod funkcijama, nego bi ih morali nositi i u zavodu, a, barem, kolar i na šetnji, i na ulici, i na izletima, i na putovanju, i kod kuće, pod praznicima. Treba ih, još za vremena, priučiti i toj obavezi svećeničke (vanjske) discipline. Nije li im to prešlo u krv još u bogosloviji, praktično je sigurno, da će i iza ređenja, u pastvi, biti u tom široke ruke. »Experientia docet!« Manjkat će im za to motiv. Ako se kao bogoslovi, u najkritičnijim godinama, ne moraju zaštićivati kolarom ni biti svjedoci Crkvi pred svijetom, zašto bi to morali i kasnije? I u jednom je i u drugom slučaju »par ratio«. Odluka o sudbini svećeničkog odijela past će u sjemeništima. Stoga, ako igdje, u sjemeništima nije mjesta popuštanju u tom pogledu. »Aut — aut!«

Tehnički problemi. Krojačnice svećeničkog odijela po samostanima

Na koncu još nekoliko riječi o tehničkoj strani problema! Trebat će nam krojači za naše svećeničko odijelo: i za talare, i za habite, i za svećenički civil. Zašto tu funkciju ne bi mogle preuzeti naše sestre po samostanima? Pa da u svakom kraju i dijecezi bude barem jedan samostan, gdje će se tim baviti. Ili paralelno sa izradom crkvenoga ruha ili specijalno baš za talare, habite, svećenička »sako« — odijela. Tim bi

odmah bio riješen i problem posebne fazone u nošnji svećenika. Stvorio bi se odjevni tip za nas. Bez modnih izmjena po sezonama: malo dulji i širi, s užim izrezom oko vrata, decentniji i čedniji. Sestre bi tako našle još jedan novi »apostolski« djelokrug u službi Crkvi, — a usput i izvor egzistencije, — a mi se svećenici ne bismo morali pokazivati na ulici kao »strašila« i nagrde: u konfekcijskim odijelima, koja nijesu za nas; ne bi kaputi i hlače na nama visjeli kao na kocu.

Popularno ili nepopularno? »Vox populi«

Eto, ja sam opet jedanput rekao, što mislim o problemu svećeničke nošnje u naše dane. Znam, da među svećenicima neću biti popularan. Osobito u krajevima, gdje smo se već »odvikli« od specifičnog svećeničkog odijevanja i »privikli« na civil: napola ga već legalizirali kao »običaj«, pa makar i »contra legem«. Ni onaj moj članak iz g. 1958. nije bio bolje sreće: mnogo je bilo na nj mrmljanja, a bilo je i polemike s njim: barem one, koja je ostajala »in petto«. Ali ni u ovoj stvari ne odlučuju »popularnost« ni broj: odlučuju razlozi. I to više oni općega dobra, nego naših ličnih sklonosti, ukusa, simpatija i antipatija.

A ako se već govori o popularnosti, treba razlikovati popularnost u kleru i popularnost u puku: među vjernicima. A ja mislim, da su u puku i među vjernicima ideje koje sam u ovom članku iznio, prije popularne nego nepopularne. A ako igdje u ovakvim se stvarima, iz svagdanjeg života i iz konkretne pastoralne problematike, valja obazrijeti i na puk. Njemu propovijedamo: nije loše da respektiramo i njegov duhovni ukus. Katkada je možda zdraviji i bolji nego naš. U najmanju ruku nije osobno zainteresovan. I nije pod tolikim pritiskom, modne, propagande.

Danas, u eri afirmacije lajikata u Crkvi, očito je baš u stvarima vanjskih formi crkvenog života, — više svakako nego u dogmatici i moralu, — na mjestu apel na mase; princip: »Vox populi, vox Dei!«

Samo da jedan takav »vox populi« i citiram! I da njim i završim ovaj članak! I dobio sam tu informaciju, istom kad sam ga već bio napisao i prepisao na stroj.

Piše jedan intelektualac iz Kanade svome znancu u nas. On i njegova žena, — majka devetero djece, — bili na sastanku nekih »modernih« svećenika, koji su tu nastupili u kravatama, mjesto sa kolarom. Žena je iza toga šapnula svo-

me mužu: »Ovi mi izgledaju kao supruzi, koji, odlazeći u društvo, skidaju s ruke vjenčani prsten: mogao bi im smetati!«

Nije, doduše kolar vjenčani prsten. Ali jest nešto kao vjenčana haljina: »vestis nuptialis« (Mat. 22, 12.). Nekada su svećenički pisci baš tim izrazom voljeli nazivati talar. »Vestis nuptialis«!

Dr Čedomil Čekada

VIDICI

POVODOM JEDNE KNJIGE

U časopisu Deutsche Tagespost, br. 133/134 od 24. prosinca 1969. nadbiskup Paderborna Lorenz kard. Jäger osvrnuo se na knjigu Franz - Joseph Schierse, Was hat die Kirche mit Jesus zu tun? Patoms Verlag 1969. Osvrt nosi naslov: »Njegovi ga ne primiše« (Iv 1, 11) a podnaslov Diskusija o Božićnoj poruci. Prenosimo taj osvrt u cijelosti:

Lav Veliki počinje svoju Bošićnu propovijed riječima: »Predragi danas se rodio Spasitelj. Radujmo se! Nije prikladno da budemo žalosni, kad se rađa život.« — Radost nam struji iz činjenice da je vječni Božji Sin koji je prije svakoga vremena bio kod Oca, sada stvarno i istinski postao čovjekom. Što je on postao našim bratom, razlog je naše vjere, uzrok našega iščekivanja budućnosti, vrelo naše ljubavi prema Bogu i prema ljudima.

Apostol Pavao Utjelovljenje zove sakrivenom tajnom, koju nitko od mogućnika ovoga svijeta nije upoznao. Poganski je svijet doduše ponekad sanjao o nekom božanskom biću, koje će se iz nebeskog svijeta spustiti dolje i čovjeku pružiti savršenu spoznaju njegove najdublje biti. No to je bila neodređena težnja, koja je sebi stvorila mitski oblik. Nitko pri tome nije pomišljao na neku povijesnu osobu, na nekoga čovjeka od mesa i krvi. To je bio nepovijesni gnostički mit, koji mi inače možemo dokazati tek za pokršćansko doba.

Takav je mit Evanđeljima tuđ. Evanđelja svjedoče za Isusa Krista kao povijesnu osobu, rođena u danima Heroda Kralja, kad je vladao rimski car August. Pavao kaže, da je Bog u punini vremena, dakle poslije duge povijesne priprave, poslao svoga Sina, »rođena od žene, podložna Zakonu« (Gal 4, 4). Time se kaže, da je vječni Božji Sin na sebe primio svu oštrinu ljudske egzistencije. Svi su Evanđelisti crtali Isusov životni put do smrti na Križu pod Poncijem Pilatom. Rimski prokurator stoji čak u Credu, da sa svom sigurnošću naznači povijesni čas i svakom mitu oštro zapriječi put. To vrijedi posebno za Ivanovo Evanđelje. Njegova je misao vodilja utjelovljena vječna Riječ, Logos, koji je povijesna osoba, koji je umro i uskrsnuo i bio proslavljen.

Ovu nakanu Ivanova Evanđelja priznaje i Franz - Joseph Schierse u nedavno objavljenoj knjizi: što da Crkva misli o Isusu? (Was hat die Kirche mit Jesus zu tun? Patmos Verlag 1969). Usprkos toga on je mišljenja, da četvrto Evanđelje doduše ispravlja gnostički mit, ali da ga nije napustilo. Schierseov sugovornik u spomenutoj knjizi Ger-

me mužu: »Ovi mi izgledaju kao supruzi, koji, odlazeći u društvo, skidaju s ruke vjenčani prsten: mogao bi im smetati!«

Nije, doduše kolar vjenčani prsten. Ali jest nešto kao vjenčana haljina: »vestis nuptialis« (Mat. 22, 12.). Nekada su svećenički pisci baš tim izrazom voljeli nazivati talar. »Vestis nuptialis«!

Dr Čedomil Čekada

VIDICI

POVODOM JEDNE KNJIGE

U časopisu Deutsche Tagespost, br. 133/134 od 24. prosinca 1969. nadbiskup Paderborna Lorenz kard. Jäger osvrnuo se na knjigu Franz - Joseph Schierse, Was hat die Kirche mit Jesus zu tun? Patoms Verlag 1969. Osvrt nosi naslov: »Njegovi ga ne primiše« (Iv 1, 11) a podnaslov Diskusija o Božićnoj poruci. Prenosimo taj osvrt u cijelosti:

Lav Veliki počinje svoju Bošićnu propovijed riječima: »Predragi danas se rodio Spasitelj. Radujmo se! Nije prikladno da budemo žalosni, kad se rađa život.« — Radost nam struji iz činjenice da je vječni Božji Sin koji je prije svakoga vremena bio kod Oca, sada stvarno i istinski postao čovjekom. Što je on postao našim bratom, razlog je naše vjere, uzrok našega iščekivanja budućnosti, vrelo naše ljubavi prema Bogu i prema ljudima.

Apostol Pavao Utjelovljenje zove sakrivenom tajnom, koju nitko od mogućnika ovoga svijeta nije upoznao. Poganski je svijet doduše ponekad sanjao o nekom božanskom biću, koje će se iz nebeskog svijeta spustiti dolje i čovjeku pružiti savršenu spoznaju njegove najdublje biti. No to je bila neodređena težnja, koja je sebi stvorila mitski oblik. Nitko pri tome nije pomišljao na neku povijesnu osobu, na nekoga čovjeka od mesa i krvi. To je bio nepovijesni gnostički mit, koji mi inače možemo dokazati tek za pokršćansko doba.

Takav je mit Evanđeljima tuđ. Evanđelja svjedoče za Isusa Krista kao povijesnu osobu, rođena u danima Heroda Kralja, kad je vladao rimski car August. Pavao kaže, da je Bog u punini vremena, dakle poslije duge povijesne priprave, poslao svoga Sina, »rođena od žene, podložna Zakonu« (Gal 4, 4). Time se kaže, da je vječni Božji Sin na sebe primio svu oštrinu ljudske egzistencije. Svi su Evanđelisti crtali Isusov životni put do smrti na Križu pod Poncijem Pilatom. Rimski prokurator stoji čak u Credu, da sa svom sigurnošću naznači povijesni čas i svakom mitu oštro zapriječi put. To vrijedi posebno za Ivanovo Evanđelje. Njegova je misao vodilja utjelovljena vječna Riječ, Logos, koji je povijesna osoba, koji je umro i uskrsnuo i bio proslavljen.

Ovu nakanu Ivanova Evanđelja priznaje i Franz - Joseph Schierse u nedavno objavljenoj knjizi: što da Crkva misli o Isusu? (Was hat die Kirche mit Jesus zu tun? Patmos Verlag 1969). Usprkos toga on je mišljenja, da četvrto Evanđelje doduše ispravlja gnostički mit, ali da ga nije napustilo. Schierseov sugovornik u spomenutoj knjizi Ger-

hard Dautzenberg postavlja pitanje da li »mit o otkupljenom otkupitelju predstavlja slutnju onog, što mi ispovijedamo o Isusu — kod čega bih ja htio dodati, da takav mit u predkršćanskim vrelima nije dokazan, nego je dosada bio otkriven samo iz Njegova Zavjeta u vezi s kasnijim gnostičkim tekstovima« (str. 66).

U daljnjoj diskusiji dolazi pitanje: »Da li je Isus bio doista preegzistentni Sin Božji, Logos, nebeska Mudrost? Da li je on zaista sišao s neba i ponovo se povratio u nebo?« Schierse sam sebi na to daje slijedeći odgovor: »Ma kako nam intimno i odveć duboko kršćanski zvučali ovi izričaji, ja bih smatrao blagoslovom, kad bi mogla biti riješena veza Evanđelja s gnostičkom porukom. Tada bi bio slobodan put naviještanju, koje današnjega čovjeka oslovljava u njegovim vlastitim pitanjima, brigama i nastojanjima« (str. 69). Schierse nastavlja svoju polemiku protiv navodne gnoze u crkvenoj kristologiji i završava s lapidarnom tvrdnjom, da je nauka o Trojstvu zacijelo legitimni teološki pokušaj ali ne predmet vjere (str. 84).

Time se napušta sama kršćanska vjera. Pita se, na koji je način došlo do napuštanja vjere u presv. Trojstvo, koju svi kršćani čvrsto drže. Schierse zna vrlo dobro, da je već u Novom Zavjetu vjera bila vezana s ispovijedanjem. On istražuje vjeru bez vjeroispovijedanja pa kaže: »Ono što mene pokreće jest pitanje: Postoji li mogućnost ozbiljno vjerovati u Isusa a da ne moramo istodobno vjerovati s tumačenjima (»mitglauben«) Novoga Zavjeta i stare Crkve« (str. 20). Stoga on dijeli vjeru od ispovijedanja. Što onda preostaje? Da li je to više nego neko ljudsko pouzdanje u jednoga čovjeka, u čiju se stvar ja upuštam?

Schierse se, istina, distancira od istraživanja Isusova života (Leben-Jesu-Forschung) iz 19. stoljeća, koje je htjelo nijekanjem svega nadnaravnog naći sliku »povijesnoga« Isusa, da bi ovoga učinilo mjerilom vjere. Međutim, on sam pokušava ići istim nemogućim putem, kako bi od naviještanoga Krista oljuštio »povijesnoga« Krista kojega treba pronaći. Taj je pokušaj neka vrsta vivisekcije. Jer povijesni je Isus isti što i Krist, čije riječi i djela Evanđelisti u svjetlu Uskrsnuća i pod djelovanjem Duha dalje shvaćaju.

Doduše, na Uskrs se izvršila »promjena svijesti« kod učenika. No njihova je vjera odgovor na uskrsne činjenice, koje su prethodile »promjenu svijesti«. Schierse, istina, govori mnogo o tome, da Isusovo djelovanje ne pripada prošlosti, da Isus susreće mane, da on meni nudi osobnu zajednicu; ali sve to ipak pretpostavlja da je propeti Spasitelj uskrsnuo i bio proslavljen, da on isti živi osobno u slavi Očevoj. Ja ga samo tako mogu zazivati i moliti mu se, samo tako me on može susresti, sa mnom stajati u osobnoj zajednici. Samo tako ga ja mogu — na drugi način — susresti u bližnjemu.

Ono što Schierse veli o objavi, protivi se koncilskim izjavama »O Objavi«. Pozivajući se na to, da učenici — kantovski kazano — nisu mogli upoznati »stvar u sebi« (str. 27), on govori o predodžbama i tumačenjima učenika, koje mi danas treba da nadomjestimo drugim tumačenjima (str. 54 sl). Možda tu leži ključ za ekstremne zaključke, koje on povlači.

Što u knjizi Schiersea i Dautzenberga ostaje od Isusa Krista, kojega Sveto Pismo naviješta kao Sina Božjega i našega Otkupitelja? Čovjek koji se nije uklopio u religioznu i socijalnu okolinu, »nekonformist«, »opozicionalac« (str. 81 sl), koji je proglašavao nove međuljudske odnose (str. 83).

19. stoljeće, liberalna protestantska teologija od Schleiermachera do Harnacka ipak je mnogo više o Isusu spoznala. Oni nisu bili daltonski slijepi za ono jedinstveno, osebujno i vlastito što Isusa ističe iznad svih ostalih osnivača religije. Schierse govori o značenju egzegeze za crkveno naviještanje. Ona zaista igra odlučujuću ulogu, ako je ona — kao i cjelokupna teologija — znanost. Ono što pruža knjiga Schiersea i Dautzenberga nema ništa zajedničko s vjerom Apostola i prvotne Crkve. Poslije nego je zanijekao utjelovljenje vječne Riječi, Schierse zabacuje i Crkvu kao sakramentalno milosno sredstvo za nadnaravni i milosni život (str. 35 sl), a isto tako i pracrkvenu temeljnu strukturu liturgije, koja ipak predstavlja odgovor vjere na poruku Apostola (str. 40). Kad se izgubi shvaćanje spasonosnog poslanja Crkve, onda se dosljedno tumači mnogo toga, što Crkva čini brinući se za spasenje ljudi, kao brigu za vlastito samoodržanje.

Ovdje je jasno, kako sve ovisi od oslobađajuće vjere u utjelovljenje Sina Božjega. Ova vjera danas u razdoblju kozmičkih putovanja sja još veličanstvenije, jer smo otvorili prvi prozor u beskrajnu širinu kozmosa. Još divnijom se pokazuje Božja veličina, još više doživljavamo, kako se silno očituje ljubav Božja u utjelovljenju Sina:

Sve zvijezde, zemlja, mora sva
I svaki stvor ga pozdravlja
U novoj pjesmi kao dan,
Kad poče novo spasenje.

Preveo o. Franjo Carev

O JASLICAMA U NAŠIM CRKVAMA
Misli poslije Božića

O jaslicama u našim crkvama liturgijske knjige ne govore. Ipak se, valjda, svuda postavljaju. I smatram da nikome ne pada na um da ih zabrani ili dokine. Važi o njima isto kao o Božjem grobu na Veliki petak (ali o Božjem grobu bez izloženog Presvetog). Pripada to našoj religioznoj tradiciji. — Pomoćno je to sredstvo za lakše i bolje razumijevanje Božićnog otajstva. Ogromna većina vjernika, a i mi svećenici (ako smo iskreni prema sebi i drugima!), dolazi do jačeg doživljaja pojedinih vjerskih misterija, konkretno misterija utjelovljenja, božanske ljubavi i praštanja, baš ovakvim jednostavnim vanjskim manifestacijama — vizuelnim predodžbama. O tome je, barem u taj čas, suvišno raspravljati i dokazivati.

No, obilazeći i studirajući kako se postavljaju jaslice u našim crkvama, na kojem mjestu i s kakvim ukrasima, dolazi čovjek do uvjerenja, da bi se trebalo i tim problemom malo ozbiljnije pozabaviti. Ne bi trebalo, da tu bude toliko anarhije i samovolje, iako ne treba kočiti inicijativu i pronicljivost.

Prvo je pitanje mjesta, gdje postaviti u crkvi jaslice? Često puta je teško naći zgodno mjesto. No, smatram, da nikako nije primjerno da se postavljaju jaslice ispod ili ispred oltara, koji je okrenut prema narodu. Novi oltar mora ostati slobodan! Za jaslice treba potražiti drugo odgovarajuće mjesto. Gdje su neke kapelice ili neke udubine, može se to pitanje lako riješiti. Inače treba i u toj stvari konzultirati arhitekta i liturgičara. Neka nitko ne misli, da je njegov »ukus« mjerodavan za sve!

19. stoljeće, liberalna protestantska teologija od Schleiermachera do Harnacka ipak je mnogo više o Isusu spoznala. Oni nisu bili daltonski slijepi za ono jedinstveno, osebujno i vlastito što Isusa ističe iznad svih ostalih osnivača religije. Schierse govori o značenju egzegeze za crkveno naviještanje. Ona zaista igra odlučujuću ulogu, ako je ona — kao i cjelokupna teologija — znanost. Ono što pruža knjiga Schiersea i Dautzenberga nema ništa zajedničko s vjerom Apostola i prvotne Crkve. Poslije nego je zanijekao utjelovljenje vječne Riječi, Schierse zabacuje i Crkvu kao sakramentalno milosno sredstvo za nadnaravni i milosni život (str. 35 sl), a isto tako i pracrkvenu temeljnu strukturu liturgije, koja ipak predstavlja odgovor vjere na poruku Apostola (str. 40). Kad se izgubi shvaćanje spasonosnog poslanja Crkve, onda se dosljedno tumači mnogo toga, što Crkva čini brinući se za spasenje ljudi, kao brigu za vlastito samoodržanje.

Ovdje je jasno, kako sve ovisi od oslobađajuće vjere u utjelovljenje Sina Božjega. Ova vjera danas u razdoblju kozmičkih putovanja sja još veličanstvenije, jer smo otvorili prvi prozor u beskrajnu širinu kozmosa. Još divnijom se pokazuje Božja veličina, još više doživljavamo, kako se silno očituje ljubav Božja u utjelovljenju Sina:

Sve zvijezde, zemlja, mora sva
I svaki stvor ga pozdravlja
U novoj pjesmi kao dan,
Kad poče novo spasenje.

Preveo o. Franjo Carev

O JASLICAMA U NAŠIM CRKVAMA

Misli poslije Božića

O jaslicama u našim crkvama liturgijske knjige ne govore. Ipak se, valjda, svuda postavljaju. I smatram da nikome ne pada na um da ih zabrani ili dokine. Važi o njima isto kao o Božjem grobu na Veliki petak (ali o Božjem grobu bez izloženog Presvetog). Pripada to našoj religioznoj tradiciji. — Pomoćno je to sredstvo za lakše i bolje razumijevanje Božićnog otajstva. Ogromna većina vjernika, a i mi svećenici (ako smo iskreni prema sebi i drugima!), dolazi do jačeg doživljaja pojedinih vjerskih misterija, konkretno misterija utjelovljenja, božanske ljubavi i praštanja, baš ovakvim jednostavnim vanjskim manifestacijama — vizuelnim predodžbama. O tome je, barem u taj čas, suvišno raspravljati i dokazivati.

No, obilazeći i studirajući kako se postavljaju jaslice u našim crkvama, na kojem mjestu i s kakvim ukrasima, dolazi čovjek do uvjerenja, da bi se trebalo i tim problemom malo ozbiljnije pozabaviti. Ne bi trebalo, da tu bude toliko anarhije i samovolje, iako ne treba kočiti inicijativu i pronicljivost.

Prvo je pitanje mjesta, gdje postaviti u crkvi jaslice? Često puta je teško naći zgodno mjesto. No, smatram, da nikako nije primjerno da se postavljaju jaslice ispod ili ispred oltara, koji je okrenut prema narodu. Novi oltar mora ostati slobodan! Za jaslice treba potražiti drugo odgovarajuće mjesto. Gdje su neke kapelice ili neke udubine, može se to pitanje lako riješiti. Inače treba i u toj stvari konzultirati arhitekta i liturgičara. Neka nitko ne misli, da je njegov »ukus« mjerodavan za sve!

Drugo je pitanje, kakve da budu jaslice? — Smatram da treba biti u toj stvari krajnje ozbiljan: treba dozvoliti samo ono što predočuje božićno otajstvo i što pomaže običnom vjerniku, naročito najmanjima, da se lakše užive u ondašnje prilike i sadašnje značenje Božića. Jaslice trebaju biti komentar Božića naročito za onu djecu, koja kod kuće, iz bilo kojih razloga, neće imati jaslica! Zato treba suvišnu navlaku i kič odlučno otklanjati. Neka je manje figura i predmeta, da se lako uoči najvažnije: Mali Isus i Bogorodica — u siromaštvu betlehemske špilje.

Smatram, da je naročito nedopustivo i nesavremeno postavljati za Božić jelke (borove) sa drečećim ukrasima: kuglicama, svjetiljkama u raznim bojama, koje možda čak trepere, šarene listiće... Mislim, da bi bilo najljepše da bude jelka ili bor bez ikakve navlake, bez ukrasa. Dovoljno ukrašava svojim zelenjem. Možda bi se moglo dozvoliti nekoliko srebrnih niti (ali vrlo umjereno) i koja pahuljica vate.

I na kraju još jedno pitanje: do kada čuvati jaslice u našim crkvama? — Uočavamo veliku raznolikost u praksi. Nadležni, izgleda, nisu nigdje smatrali za potrebno da izdaju neku direktivu.

Budući da sada božićno vrijeme svršava nedjeljom krštenja, smatram da nikako ne bi trebalo da ostaju jaslice preko te nedjelje; barem ne u nedjeljama, kada se već služi sveta misa u zelenoj boji. A svakako bi najbolje odgovaralo, da se jaslice pospreme odmah poslije Bogojavljenja. To je naime posljednji božićni praznik.

Zanimljivo je, da mi je skoro svaki svećenik, kojemu sam to predložio, odgovarao, da zadržava duže zbog naroda. Neobično, ovdje postajemo najedanput sentimentalni, tako nježno osjetljivi za »osjećaje« vjernika, a u krupnijim i mnogo važnijim slučajevima su baš isti potpuno »gluhi«. Iz vlastite prakse znam, da jaslice predugim zadržavanjem gube svoj »apostolat i misiju«. I vjernici nikada ne prigovaraju, ako im se protumači liturgijsko značenje.

A. Turk

SEDMORICA PRAVIH

Znam: mnogi mi svećenici zamjeraju, što u svojim člancima samo grdim svoje svećeničke kolege. Sve samo crno gledam. Vidim samo propuste i slabosti. I samo o tome pišem. Nemam očiju ni srca za njihov pastirski trud, ni za njihove svećeničke žrtve. Uvijek su te moje fotografije iz svećeničkog života u tamnim tonovima. Pesimistična je ta moja duhovna literatura. Ne podiže. Deprimira.

Ma, eto, možda ipak nije tako. Napisao sam i ja, koji put, — pa i u »Službi Božjoj«, — i štogod, što nas je podizalo. A u »Katoličkom Tjedniku« pisao sam nekada, godinama, ne samo persiflaže i rugalice, nego i crtice, koje sam ja za sebe, u šali, a po imenu jedne starije rubrike u »Tjedniku«, od drugoga auktora, nazivao: »Spasonosnim primjerima«. Samo sam se i tada tužio, koliko se čovjek mora oko tih spasonosnih primjera oznojiti: nije ih bilo previše. A onih »zlih primjera«, za »Libera«, nije trebalo tražiti: pune su ih, kao i danas, bile i ulice i novine. Kamo puste sreće, da je tih »spasonosnih primjera« više! I među nama svećenicima. Ali, kad je kruta i kleta zbilja života tako prozračna i gorka! Kad je u svijetu više zla nego dobra, a u Crkvi Božjoj toliko te ljudske bijede! Kad je, i u mantiji,

tako teško biti »Božji čovjek« (1. Tim. 11.): svećenički idealista do kraja, apostolski »vitez« bez mane«! I kad su susreti, impresije, informacije, tako često, negativne!

Nego, danas ću ipak izaći pred svećeničku braću s jednim dokumentom, koji će ih obveseliti. I mene je obveselio.

A najsvježijeg je datuma. Danas sam, — kad ovo pišem, — primio list od jednoga svećeničkog prijatelja. A kompetentan je njegov sud. Čovjek je uvijek imao oko. A nije nikada imao dlake na jeziku. Znao je i ugristi. Zna i danas. Nije nikada bio među »svilenima«. I platio je to skupo: sa dvanaest godina. A puno je i gradio, i radio, kao svećenik. I to uvijek na terenu i na fronti. I prošao je, po apostolskom poslu, kroz, više manje, sve naše krajeve. Od Istre pa do Dubrovnika. I vidio svašta: zla i dobra. I puno dolazio u dodir sa svećenicima. Ako itko, on ima moralni auktoritet. I intelektualni. Čovjek je, kojemu nije lako podvaliti: poturiti mu »čavče pod golupče«.

A evo, što on, doslovce, piše, u tom listu, o jednom svome pohodu, misiji, iz jedne, dalmatinske, župe:

»Inače mi nije žao, što sam bio u ovom kraju, koji je meni posve nepoznat. Upoznao sam župnika i narod. Župnik je izvanredan. Čovjek se upravo stidi pred ovako revnim i solidnim svećenicima. Sam sebi jednostavno izgledam kao kakvo spadalo. I narod je vrlo dobar, barem u većini. Voli svećenika. Dosta je privržen Crkvi. Osobito, ako ga usporedim sa onim po gradovima: u Hrvatskoj i Slavoniji.

Posla je bilo dosta — 14 propovijedi; — ispovijedi manje, jer su većinom drugi svećenici ispovijedali.

Trknuli smo na par sati u P. Mlad župnik. Revan i okretan. Župska crkva i kuća jedna trošna radnička baraka. Tu i župnik boravi, i drži, u svojoj sobi, vjeronauk, a u susjednoj govori misu.

Od 13. do 22. XII bio sam u S. (u Hercegovini), kod don X. Y.-a. Već dvije godine pregovaramo i ugovaramo. Duhovna obnova za sve staleže. 20 nagovora. Dobar narod. Odličan župnik. Muški se ništa ne razlikuju u pobožnosti od ženskih. - - «

A nema nego nekoliko dana, što me je posjetio jedan redovnik. I on je nešto kao misionar. Također sa terena. Djelovao je, godinama, u jednoj dijasporskoj župi. Ni on se nije šalio ni štedio. Bio je sama akcija: uvijek u pokretu. Voljeli su ga: i vjernici i inovjerci. I cijenili. Nešto sam od toga, prigodice, gledao i ja, na svoje oči. O ostalom sam bio informiran sa najkompetentnije strane.

A evo i njega put nanio među župnike. Njega u južnu Hercegovinu. Na četiri je župe bio. Kod četiri župnika. Srednje dobi. Većinom su pedesetih godina. Pomalo su svi i tanka zdravlja; i izrađeni. I invalid je jedan: morali su mu poslati kapelana. Poznajem ih i ja: trojicu starijih. Još od predratnog vremena: dok su bili bogoslovi u Sarajevu. Jedan, iz grada, ima auto. Druga dvojica (a vjerojatno i onaj četvrti) još jaše konja i pješice lome noge po kozjim stazama, najljućeg, hercegovačkog krša. Trojica od četvorice nemaju još ni elektrike u župi.

Redovnik, koji ih je pohodio, ostao je iznenađen. I zadivljen: sam kaže: Koliko ti ljudi rade! Koliko se žrtvuju! Kako na sve dospiju! Koliko pokazuju zainteresovanosti i inicijative za sve, što se odnosi na duhovnu postavu! Kako su neutrudivi, neslomljivi, nesebični, duhovno ambiciozni. Jedan i knjige prevodi i izdaje. I tiska,

za svoje seljake i iseljenike, i interesantan župski list. A kako siromašno živе! Upadno siromašno. O modernom komforu nema u njihovim župskim stanovima ni govora. I što bi mogli, neće da im bude puno bolje nego njihovim seljačkim župljanima. I kako umiju lijepo s narodom! I kako ih narod voli! I kako su puni vjere i crkvenog osjećaja! Ne primaju ništa pod gotov groš. Kritički se drže prema svim »modama«. Neće ni da čuju za modernizam ni za »kontestatore«. Pravi su mučenici svoga svećeničkog i apostolskog poziva. A opet se ne tuže. A opet su uvijek nasmijani i dobre volje: spremni na šalu i veselje.

I pater je, izrijekom, rekao, kako ga je pred njima bilo stid. I kako se je pred njima osjećao sitan. Kako mu se u taj čas učinilo maleno sve, i što je on, u svojoj župi, radio, i što njegova subraća rade, u samostanu. U zavjetrini, u miru i bezbrižnosti. Po uhodanoj šabloni. Koji put i samo u granicama stroge dužnosti; koji put i samo pod moranje; koji put i gunđajući, i preko volje.

Eto, možda ja to ne bih iznosio pred javnost, da mi je to govorio koji od svećenika, što su se razboljeli od samoga sažaljenja i raznježenosti nad sobom i nad svojim svećeničkim žrtvama i kojima su svi drugi, odozgor do dolje, krivi: samo su oni pravi. Nitko da ih razumije; nitko da im pomogne. Ali ovo su, i za mene, kvalifikovana svjedočanstva. I dokumentirana. Iz usta ljudi, koji nisu naučni nikome kaditi i koji ne vole preuveličavanja i hiperbola, a imaju visoke kriterije. I za sebe. Njih nije moglo svašta impresionirati. A najmanje fraze i lijepe riječi. I sve to nije rečeno u oči korisnicima ovih ocjena. Rečeno je daleko i od njihovih očiju i od njihovih ušiju. »In camera caritatis«: gdje su inače suci najstroži, a svjedoci i kritičari najgovorljiviji i najoštriji.

Hvala Bogu, da nas ima i takvih! I blago nama, da nas je puno takvih! Ili, još bolje, da smo svi takvi! Drukčije bi ptice pjevale i u našoj duhovnoj pastvi i u našemu katoličkom, vjerskom, crkvenom, životu. I privatnom, i obiteljskom, i javnom. I uza naš organizacijski primitivizam. I bez, toliko napuhivanih, »strukturalnih reformi«. Ne bi onda postojao ni problem celibata. Ne bi se toliko kukalo nad svećeničkom »osamljenošću« i »otuđenošću«. Svećenicima s ovakvom dušom i s ovakvim tempom rada nije nikada dosadno. Sretni su uz Gospodina i uz njegov »Božji narod« koji vole i koji njih voli.

Samo, jad je i nevolja, što svi ne dobivamo ovakvih komplimenata. Ni od ove dvojice; ni od drugih misionara i redovnika.

Misionar je i redovnik bio i onaj, što mi se je, — također ovih dana, — tužio na neke svećenike. Nije znao, kako da govori ni šta da kaže vjernicima na jednoj župi, gdje je župnik bio pijanac i opijao se, do teturanja, iza vrijeme misija. Morao je u zemlju gledati od stida. A na drugoj su mu opet župi župnik i njegovi, svaki dan, i dok su u župi bile misije, pravili ujutro budnicu, a navečer serenadu. Već u rano jutro zakriještio bi radio, a navečer bi, do neko doba noći, radila televizija. Ono ujutro mjesto razmatranja, ono navečer mjesto ispita savjesti. Sam se je misionar tako, duhovito, izrazio. A nije to miniciozan čovjek: naprotiv, notarna je dobričina; uvijek je spremniji da hvali nego da kudi. Neke je župe i župnike i on hvalio do neba. I previše, po mom mišljenju. Ali mi je i rekao, šta mu je na jednoj župi kazao seljak, s kojim se je upustio u razgovor. Kazao mu je: »Lijepo je, što nam držite misije. Ali najprije bi trebalo da održite misije našim svećenicima. I to i njima makar osam dana!«

A i onaj, što mi je poslao pismo, morao je reći jednome biskupu, — citira te svoje riječi u listu: — »Preuzvišeni, kako hodam kojekuda okolo, nekako opažam, da mi svećenici slabo ili nikako ne adoriramo!«

Eto: »sapienti sat!« »A ti nam se, Gospodine, smiluj!« I daj, da nas što više bude po mjeri onih sedam Dalmatinaca i Hercegovaca, a što manje po mjeri onih od televizora i od automobilskog i turističkog sportiranja!

Č

SKUPITE KOMADIĆE

Mrvice u ciboriju

U razgovoru o pojedinim dijelovima svete mise izjavio je sugovornik, da pojedinci predlažu, da se ciboriji više ne purificiraju na dosadašnji način. Da je dovoljno, da se »istresu« mrvice i obriše umjesto dosadašnjeg ispiranja. Ako nešto i ostane, to da je »parvitas materiae«, pa o tome ne treba voditi računa.

Nekada su o tom pitanju bili zaista rigorozni propisi. Kakve su bile komplikacije, ako je slučajno komadić svete hostije pao na tle ili odjelo! Trebalo je to izmivati, ispirati, a tu vodu nositi u sakrarij. Kako je trebalo nakon svakog dodira sa Presvetim prste prati i brižljivo brisati.

Sada su svi ti propisi pojednostavljeni, mnogi dokinuti. Traži se razboritost, ozbiljnost, poštivanje, ali nikako skrupuloznost.

Ali, eto, jedva nam se pružila ruka, već se traži i glava. Suvišno se nekima čini ispiranje ciborija (sutra će doći isto sa kaležem), pa čak govore o »sitnicama«, o kojima ne treba voditi računa.

Nitko od nas ne može sa sigurnošću kazati, da li se oni mali ostaci hostija, »mrvice«, još smatraju »kruhom« ili ne. No, smije li tko reći, da to nisu bili dio hostije, a da se za vrijeme konsekracija cijela hostija — bez ikakvog ograničenja — pretvorila u Tijelo Kristovo. Mi naime još vjerujemo u »pretvorbu« — prema onom divnom himnu velikog mislioca i vjernika sv. Tome Akvinskog o sv. Euharistiji. Ako to vjerujemo, ako svoga Spasitelja zaista štujemo i volimo, onda nećemo se nikako lakomisleno ponašati prema onome što je s njim u vezi — što je on sam, iako tajanstveno.

Kod ovog razgovora došlo mi je živo pred oči ono što se zbivalo u pustinji prigodom umnažanja kruha. Nije li Isus naredio svojim učenicima, da onaj obični seljački ječmenov kruh što je pretekao, komadiće što su ih ljudi odbacili (kad su se nastanili), prikupe, saberu u košare (Iv 6, 12). Nešto slično je bilo u našim čestitim seljačkim obiteljima. Kad je slučajno komadić kruha pao na zemlju, niko ga nije gurnuo nogom ili pogazio, nego ga je sa poštovanjem pokupio, poljubio i odnio, ako već nije bio za jelo, bilo za životinje bilo na vatru.

Pijetet prema presvetom Sakramentu, prema presvetom Tijelu Isusovu, traži od nas, da i ubuduće najpažljivije prikupljamo mrvice bilo na pateni bilo u ciboriju. Da ciborij lijepo isperemo — slično kao kalež.

Ovake glasine i sugestije stvaraju utisak, ako ih dublje analiziramo, da sve više prodire racionalizam i modernizam, liberalizam i protestantizam u naše vjerovanje o presv. Euharistiji. Polako, nepri-

A i onaj, što mi je poslao pismo, morao je reći jednome biskupu, — citira te svoje riječi u listu: — »Preuzvišeni, kako hodam kojekuda okolo, nekako opažam, da mi svećenici slabo ili nikako ne adoriramo!«

Eto: »sapienti sat!« »A ti nam se, Gospodine, smiluj!« I daj, da nas što više bude po mjeri onih sedam Dalmatinaca i Hercegovaca, a što manje po mjeri onih od televizora i od automobilskog i turističkog sportiranja!

Č

SKUPITE KOMADIĆE

Mrvice u ciboriju

U razgovoru o pojedinim dijelovima svete mise izjavio je sugovornik, da pojedinci predlažu, da se ciboriji više ne purificiraju na dosadašnji način. Da je dovoljno, da se »istresu« mrvice i obriše umjesto dosadašnjeg ispiranja. Ako nešto i ostane, to da je »parvitas materiae«, pa o tome ne treba voditi računa.

Nekada su o tom pitanju bili zaista rigorozni propisi. Kakve su bile komplikacije, ako je slučajno komadić svete hostije pao na tle ili odjelo! Trebalo je to izmivati, ispirati, a tu vodu nositi u sakrarij. Kako je trebalo nakon svakog dodira sa Presvetim prste prati i brižljivo brisati.

Sada su svi ti propisi pojednostavljeni, mnogi dokinuti. Traži se razboritost, ozbiljnost, poštivanje, ali nikako skrupuloznost.

Ali, eto, jedva nam se pružila ruka, već se traži i glava. Suvišno se nekima čini ispiranje ciborija (sutra će doći isto sa kaležem), pa čak govore o »sitnicama«, o kojima ne treba voditi računa.

Nitko od nas ne može sa sigurnošću kazati, da li se oni mali ostaci hostija, »mrvice«, još smatraju »kruhom« ili ne. No, smije li tko reći, da to nisu bili dio hostije, a da se za vrijeme konsekracija cijela hostija — bez ikakvog ograničenja — pretvorila u Tijelo Kristovo. Mi naime još vjerujemo u »pretvorbu« — prema onom divnom himnu velikog mislioca i vjernika sv. Tome Akvinskog o sv. Euharistiji. Ako to vjerujemo, ako svoga Spasitelja zaista štujemo i volimo, onda nećemo se nikako lakomisleno ponašati prema onome što je s njim u vezi — što je on sam, iako tajanstveno.

Kod ovog razgovora došlo mi je živo pred oči ono što se zbivalo u pustinji prigodom umnažanja kruha. Nije li Isus naredio svojim učenicima, da onaj obični seljački ječmenov kruh što je pretekao, komadiće što su ih ljudi odbacili (kad su se nastanili), prikupe, saberu u košare (Iv 6, 12). Nešto slično je bilo u našim čestitim seljačkim obiteljima. Kad je slučajno komadić kruha pao na zemlju, niko ga nije gurnuo nogom ili pogazio, nego ga je sa poštovanjem pokupio, poljubio i odnio, ako već nije bio za jelo, bilo za životinje bilo na vatru.

Pijetet prema presvetom Sakramentu, prema presvetom Tijelu Isusovu, traži od nas, da i ubuduće najpažljivije prikupljamo mrvice bilo na pateni bilo u ciboriju. Da ciborij lijepo isperemo — slično kao kalež.

Ovake glasine i sugestije stvaraju utisak, ako ih dublje analiziramo, da sve više prodire racionalizam i modernizam, liberalizam i protestantizam u naše vjerovanje o presv. Euharistiji. Polako, nepri-

mjetno, kao bacil TBC, kao virus neke opasne zarazne bolesti. Najprije kao savremenije, praktičnije, komodnije — dok ne otkrije svoje razorne djelatnosti. A to, kad je već kasno.

Sitna je žrtvica purficiranje ciborija. Nikakva u uspoređivanju sa ljubavlju Kristovom, koja se očituje Kristovom prisutnošću u svetoj Euharistiji. Zato pravom i vjernom svećeniku neće doći ni na pomisao, da se oslobodi toga »tereta«! Iz ljubavi i zahvalnosti! Zbog svoje vjere! I zbog naroda!

Purificiranje

O načinu purifikacije kaleža nakon svete pričesti u svetoj misi u sadašnjim rubrikama nemamo točnih propisa. Zato susrećemo prilično raznolikosti u tom poslu.

Svakako treba da smo jedinstveni u tome, da se obavi purificiranje na strani, a nikako u sredini oltara.

Jedni su sačuvali staru praksu te peru prvo vinom, a zatim vinom i vodom; neki peru još prste, dočim je, čini se većina, to već napustila. Budući da nema propisa, ne može se prigovoriti nijednom načinu. Ali treba zato uzeti u obzir praktične momente, a i poštivanje.

U kaležu se svakako nalazi još kapljica presv. Krvi Kristove. Nekako se čini pristojnije i primjernije, da se zato prvi put ispere kalež samo vinom. A da se neutralizira vinska kiselina, koja više ili manje nagriza pozlatu, ja bih sa svoje strane predložio, da se drugi put ispira kalež samo vodom. I onda lagano obriše purfikatorijem. U tom slučaju otpada potreba onog »nasilnog« trljanja, što ga često primjenjujemo. Dovoljno je da se purifikatorijem dva ili triput povuče po čaši i ostavi. Kalež će biti čist, a pozlata će se sačuvati mnogo duže.

Usput o obliku ciborija

Dešava se, da je nekada vrlo teško pokupiti iz ciborija prilikom pričešćivanja hostije. Dno je okruglo i glatko, pa hostija klizi amo tamo i nikako da je »uhvatiš«. Treba da naši stručnjaci, koji prave nacrte za ciborije vode o tome računa. Može se rezultat postići vrlo jednostavno: potrebno je samo to, da dno nije glatko okruglo, nego da je u sredini dna mala izbočina (polukružna).

U traganju originalnosti neki arhitekti izmišljaju posebne oblike ciborija: korpice, cvijetne čaše... Oblici zaista nisu propisani, ali moraju biti praktični: da ih se može solidno, sigurno i stabilno držati u ruci — i u slučaju jače zime (u nezagrijanim crkvama); da ne postoji opasnost da hostije iskliznu niz rub, koji je nagnut... Nije dovoljno da je nešto samo originalno, možda i lijepo za oko, nego treba da bude svrsishodno, praktično i sigurno. Zato trebaju svaki plan prethodno vidjeti liturgičari - praktičari.

A. Turk

BESMRTNOST DUŠE U FILOZOFSKOJ MISLI CICERONA

Cezar je pobijedio **Pompeja** i njegove saveznike.

Kao pobjednik trijumfalno se vratio u Rim.

I, u opijenosti pobjede, zaveo je, protiv volje Senata, **osobnu diktaturu**!

Ovaj gest Cezara porušio je politički ideal Cicerona koji je bio pristaša pravâ Senata u obrani Republike.

Upravo u ovo vrijeme **Ciceronu je umrla i kći Tulija.** Smrt ljubljene kćeri duboko ga je pokosila: bacila ga u očaj i plač. Shrvan od neutažive boli, povukao se u vilu kod Asture i potražio je utjehu, poput velikog **Beocija,** u studiju filozofije. U nju je zaronio takvim žarom i strašću, tako da je 45. godina, prije Krista, godina strašnog udarca, značila najplodniji period njegove aktivnosti: najznačajnija svoja djela napisao je upravo u ovoj godini svoje roditeljske nesreće.

Ciceron, još kao mladić, zanio se političkom akcijom, ali se je i posvetio filozofskom studiju. On je, u cvatu svoje mladosti, shvatio koliku bi mogao, i kao govornik, dobiti pomoć od filozofske kulture.

U Rimu je slušao predavanja epikurejca Fedra i akademika Filona iz Larise. U Ateni je upoznao filozofa akademika Antioha iz Askalone, a na Rodiju je slušao predavanja stojika Posidonija s kojim je kasnije ostao u dopisivanju. Sve su ove veze s raznim filozofima imale informativan karakter, ali njegovo puno posvećenje studiju filozofije bilo je upravo u 45. godini prije Krista, kad su ga posebne, i sudbonosne, i političke, i obiteljske okolnosti prisilile da se potpuno posveti umnim problemima. Što se tiče javnih zala, utjeha mu je bila — čista savjest; ali što se tiče strašne tragedije smrti ljubljene kćeri, nije mogao naći utjehu nego samo na **metafizičkom vrelu: u sigurnosti besmrtnosti duše.** Njegovo srce oca imalo je potrebu znati **da njegova kćer živi i poslije smrti, da bi je mogao jedanput opet naći u Bogu.** On je napisao: »Mladi, čisti, cjeloviti i nepokvareni slatko se izdižu, i bez napora, da se ujedine s Bogom, tj. s jednim životom koji je sličan njihovu.«

Sreći čovjeka protivi se misao na smrt. Ali, da li ta misao ulijeva strah? U prvoj knjizi »Tusculanae«, rješavajući ovaj problem, Ciceron nastoji dokazati da **smrt nije zlo.** Kad bi bilo zlo, onda bi trebalo reći da se mi »rađamo za vječnu nesreću, od časa da svi moramo umrijeti«. (I Tusc. 5).

Zaista, smrt »jer je nestalna, uvijek je nad nama, i radi kratkoće života nikada nije daleko«. (1 Tusc. 38). Vrijeme koje teče, neumoljivo vodi k smrti: »Prolaze satovi, dani, mjeseci i godine, i vrijeme koje prolazi, više se ne vraća« (Kat. St. 19).

Smrt lebdi nad svima. »Tko može osigurati izjutra da će dočekati večer?« (Kat. St. 19). Ona je zajednička i starima i mladima. Ako starima odgovara prema njihovoj naravi, ali udara i mladiće. Oni umiru »kao što mlaz vode gasi živi plamen. Dočim starac umire kao plamen koji se sam gasi, bez potrebe jedne vanjske sile« (Kat. St. 19). Niti se treba žaliti nad preranom smrću. Priroda nam je samo povjerila **uporabu** života kao jedan kapital bez oznake dospjeća; kakav se motiv može imati za žalbu, ako, kad joj se svidi, traži njegov povratak. Na ovaj sam ga način primio«. (1 Tusc. 39).

Smrt, uza sve nestalnosti časa i dana, apsolutna je nužda prirode« i »sve ono što se događa prema prirodi, mora se cijeniti kao jedno dobro.« (Kat. st. 19). Zaista, sama narav, ruši ono što je sagradila. Kao što graditelj«, koji je izradio jedan brod ili jednu zgradu, pa je ruši, tako i priroda na najbolji način razara čovjeka kojeg je formirala«. (Kat. St. 20). Upravo jer je zakon naravi, »cijenimo da nema

ništa zla u onom što nam je svima priroda dala, i uvjereni smo da kad bi smrt bila jedno zlo, nužno bi bila jedno vječno zlo.« (Tusc. 42). Stoga, radije nego je se bojati, treba joj hrabro ići u susret, kako su učinili neki ljudi iz drevne starine.

Smrt: ili znači uništenje čitavog bitka ili je samo »jedna selidba, jedna izmjena života«. U prvom slučaju: »što ima boljega nego usnuti, zatvoriti oči i zaspati vječni san? (1 Tusc. 49). Ako, naprotiv smrt znači selidbu, izmjenu života: »Što ima poželjnijega... Mi nijesmo bili stvoreni od slijepog slučaja, nego je neka **sposobna moć** strovalila u vječno zlo smrt, naprotiv, moramo misliti da je za nas pripravila **stalno utočište (sklonište).** Dao Bog da možemo tamo prispjeti razvijenim jedrima!« (1 Tusc. 49). Luka mira i počinka, u koju se dolazi poslije duga i pogibeljna putovanja, eto to je smrt u misli Cicerona.

— — —

Zašto se onda moramo bojati smrti **kad duša ne može umrijeti?** Ovo je najjači dio Ciceronova filozofiranja. On je zanosno stalan da se ljudski život ne gasi nego **nastavlja poslije smrti.** Njegova je argumentacija i duboka filozofija i krilata poezija.

Tradicija, pogrebne počasti mrtvima, zakoni i obredi koji čuvaju njihova prava, sveopće je jednoglasno mišljenje, koje je glas prirode, o **prekogrobnom** životu; briga koju osjećaju svi smrtnici o onom što će biti poslije smrti, vrijedni su argumenti da dokažu da **duša ne umire**: »U svima je uvriježeno uvjerenje da smrt ne znači uništenje nego jednu vrst prelaza ili promjenu života« (1 Tusc. 12). Zar bi se toliki heroji žrtvovali za domovinu da nisu imali čvrstu nadu besmrtnosti«.

Sama **narav duše pokazuje njezinu besmrtnost.** Ona je princip koji se pokreće od sebe. A sada, ako je između svih stvari jedina duša koja **se uvijek kreće od sebe,** sigurno nije **rođena,** već je **besmrtna.«** (1 Tusc. 23): to je ontološki argument Platona i Aristotela koji je Ciceron usvojio.

Duša je **besmrtna** — jer su u njoj prisutni **božanski elementi.** Ne uspijevamo shvatiti ni odakle su, ni njihov svršetak: **Pamćenje** je »suviše neiscrpivo i bezbrojno«, snaga je invencije i predočivanja; i u **poeziji i govorništvu, na njima je vidljiv pečat božanstva;** jer bez »nekog božanskog nadahnuća ni jedan **pjesnik** ne može izliti ni jednu svečanu i skladnu pjesmu« i ni jedan **govornik** ne može bez neke više asistencije« osvojiti duše slušatelja s riječju, »snažnom, skladnim akcentima i snažnim mislima«. (1 Tusc. 26). **Radi ovih božanskih elemenata,** koje posjeduje **duša,** treba reći da je **po svojoj naravi istovjetna s naravi Božjom.** Ciceron to tvrdi sasvim sigurno: »duša je božanska, ili, kako kaže Euripid, jest **jedan Bog,** jer narav božanska je čista od zemaljskih elemenata, kako je bez njih i duša čovjeka«. (1 Tusc. 26).

Dakle: »Na zemlji ne može se naći podrijetlo duše«. Budući da se ona ne može uspoređivati s drugim materijalnim bićima, treba reći da je ona »jedna čestica božanske duše, ex mente divina decerptus animus«. (5 Tusc. 13). Uprav ova svojstva, koja nisu materijalna i zemaljska, pokazuju njezino podrijetlo. Divno je filozofovo dokazivanje: »Kao što ti ne vidiš Boga, nego ga spoznaješ iz njegovih djela, tako iz pamćenja, inventivne moći, iz brzine kreta moraš pripoznati **božansku bit pameti.** (1 Tusc. 28).

Pravo dostojanstvo i plemenitost čovjeka proistječu iz duše po kojoj on nadvisuje sve druge stvorove: »Nijesi ti smrtan nego je smrtno samo tvoje tijelo. Ti nijesi samo ono što se vidi, nego je **čovjek-njegova duša.** Znaj, dakle, da si ti bog, jer bog onaj koji vidi, osjeća, sjeća se, providа, upravlja i ravno ono tijelo, kojem je pretpostavljen, kao što Bog čini od ovog svijeta. Kao što vječni Bog pokreće vaj svijet koji će biti ništa, tako vječna duša pokreće tijelo koje će biti prašina«. (Somm. Sc. 17)

U čitavoj staroj filozofiji ne može se naći uzvišenije stranice od ove. Tijelo je tamnica, koja smeta let duša, od onog časa od kad na zemlji nemamo stalan i trajan stan: »Narav nam je dala jedan gostinjac da se u njem malko zadržimo, a ne da se u njem definitivno nastanimo, commorandi natura diversorium nobis non habitandi dedit.« (Cat. Mai. 23). U ovim riječima kao da se čuje jeka Pavlovih riječi: »Nemamo ovdje trajno obitavalište, nego tražimo ono buduće«.

Stoga ovaj naš zemaljski život - nije pravi život. »Sadašnji je život smrt, i mogao bih ga oplakivati, kako su učinili mnogi, ako bi mi bilo dopušetno.« (I Tusc. 31). Pravi će život biti, kad prispijemo u nebesko obitavalište, gdje »ili ćemo mi postati bogovi ili ćemo biti s bogovima«. (1 Tusc. 31).

— — —

Odovud čežnja, vapaj za onim koji je pravi život: Život s bogovima, promatrati istinu, posjedovati mir i vedrinu, daleko od tjeskoba i patnja svijeta, gledati iz visina nebeskih sfera, gdje je zvuk i neprestana harmonija, na zemlji koja izgleda kao jedna izgubljena točka u neizmjernosti prostora... Evo, ovo je blaženi život poslije smrti.

Tako se otvara pred očima filozofa, (referira na Osser. Rom. br. 22 od 27. I 1969. Stefano Giordano), eshatološka vizija Scipionova sna (»Somnium Scipionis«) puna religioznosti i misticizma. Takva je ljepota ove vizije da iz visine nebeskih sfera Ciceron emitira, kroz usta Scipiona ovu zapovijed: **»Uvijek gledaj na ove nebeske stvarnosti i prezri one zemaljske.** Haec coelestia semper spectato, illa humana contemnito«. (Somn. Sc. 12)!

Ova je slava rezervirana za one koji su postali zaslužni za republiku i domovinu, onima koji živeći na zemlji znali su držati duh otcijepljen od svega što je zemaljsko i prolazno, i umirući svaki dan, učinili su od života pripravu na smrt. »Što drugo činimo kad držimo duh daleko od naslada, nego ga sabiremo i otcijepljujemo od tjelesnih naslada? Pa otcijepiti i dušu od tijela što je drugo nego pripravljati se na smrt? Obavljajmo, dakle, ovu pripravu, držimo slobodnu dušu od tijela, naviknimo se umirati«. (1 Tusc. 31 Da capu).
Samo za ovake istinske filozofe lagan je let duše prema nebu. Oni su sigurni da nijesu uzalud živjeli. Veli Ciceron: »Ne, nije mi drago proklinjati život, niti mi je žao da sam živio. Umirem i izlazim iz života kao iz jednog odmarališta, a ne kao iz doma. O sretan onaj dan kad ću moći otputovati prema onom nebeskom saboru duhova«. (Kat. St. 23).

S ovim se riječima veliki Ciceron oprašta od života. S duhom punim nade očekuje bož. poziv za put u vječnost. On će taj poziv »poslušati s ugodnošću zahvalnosti«, jer se oslobađa »tamnice« i okova

tijela«, a povraća u nebesku i našu domovinu.« (1 Tusc. 49). Iz nebeskih visina, došla nam je duša i vraća se u **svoju** domovinu. S tim riječima završava Ciceron I knjigu Tusc. posvećenu besmrtnosti duše. Ciceronov nauk: o trascedenciji duše, njezinu bož. podrijtelu, i o besmrtnom životu koji se projicira pred ljudima: duboko je osjećajan, izliven je iz njegova srca, a iz ničijeg drugog izvora, stoga je filozofski originalan i ljudski simpatičan. U ovom njegovom uzvišenom filozofskom nauku imamo **anticipirano** kršćanstvo, stoga ga historiografi smatraju zlatnom vezom između grčko-rimske i kršć. misli.

Sv. Augustin je, pročitavši Ciceronova Hortenzija, uskliknuo: »Zar nije možda sama **Istina** koja je prozborila ove riječi kroz usta jednog čovjeka?« Golema je zasluga ovog poganskog filozofa da je upozorio ljude da misle na **božansko i vječno.**

Fra Krsto Kržanić

JEDAN OSVRT

Za I nedjelju došašća dobili smo »novu misu« za koju je Sv. otac u audijenciji 19. XI 1969. kazao da bi je bilo bolje nazivati »novom epohom u životu Crkve«. Za tu su prigodu izdani hrvatski priručnici koji su priređivače stajali dosta truda i troška. Nije to bio malen ni lak posao, ali je ujedno vrlo važan i odgovoran, pa neka je potpisanome dozvoljeno osvrnuti se na tehničku i financijsku stranu barem dvaju od tih izdanja. Unatoč zahvalnosti koju dugujemo svima koji su nam te priručnike omogućili čini se potrebnim iznijeti neke stvari s obzirom na slična buduća izdanja.

1. »Red mise« je tiskan u skoro raskošnom izdanju (u dvije boje cijela knjiga, na čvrstu papiru i s vrlo ukusnim uvezom). Je li bilo uputno izdavati takav priručnik kad se na str. 6. predviđa »savršenije drugo izdanje«? K tome uvodna opaska »Priloga Reda mise« veli da će skoro biti promulgiran i odobren »novi euhologij«. Još ove bi, naime, godine imao izići čitav novi Misal u više dijelova u kojemu će biti oko 70 predslovlja (od kojih sadašnji »Red mise« ima samo 22) i oko 1000 (većinom novih ili prerađenih) misnih molitava (euhologij). I sam Sv. zbor za bogoslužje javlja da će u novom Misalu biti neke izmjene, npr. da će se obred »Oškropi me« uklopiti u pokajnički čin (v. »Notitiae«, rujan-listopad 1969, 403) a kasnije je javljeno da je izvršena i oveća dopuna čl. 7. Općeg uređenja koja po svoj prilici neće biti zadnja. Kad sve to iziđe zajedno i koliko toliko konačno, što ćemo s ovim našim privremenim izdanjem?

Za koga se tiskala nanovo »Opća uredba Rimskog misala« koju je nedavno donijela »Služba Božja« 1969, br. 4—5. U njoj je ona pri ruci svećeniku i svakome tko se interesira, a bilo bi poželjno da to budu svi koji kod nove mise imaju bilo kakvu posebnu ulogu, a ako će se poslužiti ovim novim izdanjem, mora veliku knjigu nositi svuda sa sobom. Uz to je priređen »novi« prijevod te »Uredbe« i tako nije trebalo ni obavijestiti prevodioca prvog prijevoda. Da li je »novi« prijevod uvijek bolji, dalo bi se diskutirati počevši od promijenjenog naslova gdje je mjesto »Uređenja« stavljeno »Uredba« iako je taj izraz već udomaćen za Uredbu o sv. bogoslužju, po primjeru onda-

tijela«, a povraća u nebesku i našu domovinu.« (1 Tusc. 49). Iz nebeskih visina, došla nam je duša i vraća se u **svoju** domovinu. S tim riječima završava Ciceron I knjigu Tusc. posvećenu besmrtnosti duše. Ciceronov nauk: o trascedenciji duše, njezinu bož. podrijtelu, i o besmrtnom životu koji se projicira pred ljudima: duboko je osjećajan, izliven je iz njegova srca, a iz ničijeg drugog izvora, stoga je filozofski originalan i ljudski simpatičan. U ovom njegovom uzvišenom filozofskom nauku imamo **anticipirano** kršćanstvo, stoga ga historiografi smatraju zlatnom vezom između grčko-rimske i kršć. misli.

Sv. Augustin je, pročitavši Ciceronova Hortenzija, uskliknuo: »Zar nije možda sama **Istina** koja je prozborila ove riječi kroz usta jednog čovjeka?« Golema je zasluga ovog poganskog filozofa da je upozorio ljude da misle na **božansko i vječno.**

Fra Krsto Kržanić

JEDAN OSVRT

Za I nedjelju došašća dobili smo »novu misu« za koju je Sv. otac u audijenciji 19. XI 1969. kazao da bi je bilo bolje nazivati »novom epohom u životu Crkve«. Za tu su prigodu izdani hrvatski priručnici koji su priređivače stajali dosta truda i troška. Nije to bio malen ni lak posao, ali je ujedno vrlo važan i odgovoran, pa neka je potpisanome dozvoljeno osvrnuti se na tehničku i financijsku stranu barem dvaju od tih izdanja. Unatoč zahvalnosti koju dugujemo svima koji su nam te priručnike omogućili čini se potrebnim iznijeti neke stvari s obzirom na slična buduća izdanja.

1. »Red mise« je tiskan u skoro raskošnom izdanju (u dvije boje cijela knjiga, na čvrstu papiru i s vrlo ukusnim uvezom). Je li bilo uputno izdavati takav priručnik kad se na str. 6. predviđa »savršenije drugo izdanje«? K tome uvodna opaska »Priloga Reda mise« veli da će skoro biti promulgiran i odobren »novi euhologij«. Još ove bi, naime, godine imao izići čitav novi Misal u više dijelova u kojemu će biti oko 70 predslovlja (od kojih sadašnji »Red mise« ima samo 22) i oko 1000 (većinom novih ili prerađenih) misnih molitava (euhologij). I sam Sv. zbor za bogoslužje javlja da će u novom Misalu biti neke izmjene, npr. da će se obred »Oškropi me« uklopiti u pokajnički čin (v. »Notitiae«, rujan-listopad 1969, 403) a kasnije je javljeno da je izvršena i oveća dopuna čl. 7. Općeg uređenja koja po svoj prilici neće biti zadnja. Kad sve to iziđe zajedno i koliko toliko konačno, što ćemo s ovim našim privremenim izdanjem?

Za koga se tiskala nanovo »Opća uredba Rimskog misala« koju je nedavno donijela »Služba Božja« 1969, br. 4—5. U njoj je ona pri ruci svećeniku i svakome tko se interesira, a bilo bi poželjno da to budu svi koji kod nove mise imaju bilo kakvu posebnu ulogu, a ako će se poslužiti ovim novim izdanjem, mora veliku knjigu nositi svuda sa sobom. Uz to je priređen »novi« prijevod te »Uredbe« i tako nije trebalo ni obavijestiti prevodioca prvog prijevoda. Da li je »novi« prijevod uvijek bolji, dalo bi se diskutirati počevši od promijenjenog naslova gdje je mjesto »Uređenja« stavljeno »Uredba« iako je taj izraz već udomaćen za Uredbu o sv. bogoslužju, po primjeru onda-

šnjega nadb. Šepera kad je na radiju iz Rima govorio o toj Uredbi odmah netom je bila na koncilu prihvaćena i odobrena. Pa to samo usput.

Je li trebalo čitav »Red mise«, s narodom i bez naroda, donijeti i latinski? Apsurdno je misliti da će se sve nove liturgijske knjige tiskati na živim jezicima i u istom izdanju ovako paralelno još i na latinskom. Pa kad bi to i bio slučaj, što je isključeno već zbog glomaznosti novih knjiga, da li se to moralo učiniti u ovom našem privremenom izdanju? Tako se mislilo kad se izdavao »Misni priručnik« (Zagreb 1965) pa se ipak od toga odustalo, na što se nije u tom pogledu čuo bilo kakav prigovor iako je izdanje odmah bilo poklonjeno i Sv. Ocu. Da paralelni latinski tekst više ne zahtijeva Sv. zbor za bogoslužje, vidi se iz činjenice što je 19. VII 1969. (v. nav. »Notitiae« 364) odobrio za upotrebu psalterij i ordinarij novoga Časoslova samo na francuskom jeziku. Uz to je Sv. zbor za bogoslužje 10. XI 1969. pisao svima predsjednicima BK da unaprijed Misali na živom jeziku imaju za svećenike koji ne znaju taj jezik sadržavati samo latinski Dodatak s 12 Misa, nekoliko predslovlja i sve četiri Euh. molitve (v. »Notitiae«, studeni-prosinac 1969, 442—457). Uostalom, i naše je izdanje odstupilo od svog načela kad je predslovlja s pjevanjem donijelo samo na jednom jeziku iako bi možda latinska nekima dobro došla u nekim prigodama. Iz ove se opaske vidi da nitko nije protiv toga da se izdaje i latinski, ali ne u jednoj te istoj knjizi, jer to znatno poskupljuje izdanje.

Tko je za »Tablice za služitelja« odabrao onako upadnu boju koja k tome umanjuje vidljivost teksta? Ako je taj karton namijenjen misniku, onda je mjesto 2. i 3. načina pokajničkog čina i mjesto svih triju poklika poslije posvećenja bilo bolje staviti čitavu Slavu i Vjerovanje koje neki svećenici žele imati pred sobom kad predvode puk u recitiranju ili pjevanju. Isto tako bi na kartonu misniku bile dobro došle molitve kod lomljenja kruha i prije pričesti da ih ne mora tražiti u »Redu mise«. Ako je pak karton zamišljen za ministranta, onda se moglo ispustiti što moli samo đakon ili svećenik, a preglednije donijeti potrebnije obrasce.

Zar nije bilo uputnije 25 stranica (287—311) skupog dvobojnog notnog tiska izdati samo za one koji žele imati te dijelove Euharistijskih molitava i u notama? A kad se to već uvrstilo u knjigu, nije li trebalo za usklike poslije posvećenja potražiti jednostavniji napjev, kako su učinili drugi narodi, budući da će doneseni napjev izvoditi jedva koja zajednica kod nas? Usput rečeno, doneseni napjev nije identičan s koralnim napjevom što ga ima latinsko službeno izdanje na str. 158 i drugdje. A bilo je bolje, općenito uzevši, koralne note transkribirati u moderne da se njima lakše pomognu oni koji znaju nešto svirati.

A što »Prilog Redu mise« ima pet misa (nedjelje po Božiću, blagdana Imena Isusova, LXX, LX i L) koje više nikome ne služe, i što je kod prikaznih i popričesnih molitava ostavljen duži završetak to služi kao dokaz da se i kod najljepših izdanja potkradu i dosta krupni propusti.

Financijski: Tko je želio takvo izdanje mogao se za nj pobrinuti, ali ne praktično ga nametnuti svim hrvatskim crkvama po tako visokoj cijeni. Ne bi bilo teško poimence navesti u blizini nekoliko crkava koje kroz cijelu godinu ne skupe 180 N. din. milostinje, a

takvih je u Hrvatskoj razmjerno mnogo. Prema nekim kompetentnim kalkulacijama za ovakav »Red mise« je potrošeno manje od 100 N. din. po primjerku. Kad se Društvu sv. Ćirila i Metoda s pravom prigovorilo zbog visoke cijene gore spomenutog »Misnog priručnika«, ono se je moglo opravdati pred svojom glavnom skupštinom. Gdje će to biti prigoda za ovo izdanje?

Ako se navede da je knjiga morala biti vrlo brzo tiskana i zato možda više plaćena, tko je kriv da je hrvatski prijevod novog »Reda mise« odobren tek 28. X 1969. i potvrđen 10. X kad je Sv. zbor za bogoslužje prijevod istog teksta u »santhali« jeziku odobrio već 30. VI 1969. (v. nav. »Notitiae« 356). A ako se kome moraju davati postoci, je li pravo da se sve crkve jednako opterećuju pa da je i za najsvetiju svrhu? Ne treba da itko badava radi, ali neka naplati od onoga koji njegove usluge treba i želi. Tko će više imati obraza kod stranih katolika moljakati pomoć kad mi izdajemo takva privremena izdanja kakvih oni redovito nemaju?

2. Brošurica »Obnovljena sveta misa« na 16 stranica vrlo malena formata donosi sva tri načina pokajničkog čina i sva tri usklika poslije posvećenja. Je li to zgodno za djecu i za široke krugove vjernika? Nisu li se mogli na kartoncinu tiskati samo novi obrasci, kojih je vrlo malo za puk, i to samo na prvom načinu koji se u praksi preporučuje barem dok svi dobro ne naučimo taj napamet?

I ta se brošurica prodaje uz nerazmjernu cijenu od 1 din. Kad je samo u Zadar (za cijelu nadbiskupiju) poslano 10.000 primjeraka, može se po prilici misliti kolika je cijela naklada. Ako »Blagovest« po istoj cijeni daje »Džepni kalendar 1970«, koji ima 32 stranice i tiskan je u dvije boje, za koliko je trebalo davati ovu brošuricu? Na koricama je onog kalendara zapisano da je štampan u 30.000 primjeraka, ali da je i tri puta više opet je mnogo jeftiniji od spomenute brošurice.

Nije bilo ugodno ovo iznijeti i tiskati, ali »amicus Plato, amicus Cicero, sed magis veritas«. A izneseno je otvoreno zbog slijedećih liturgijskih izdanja koja skoro očekujemo na našem jeziku: više Lekcionara, Obred krštenja djece, Obred vjenčanja, Obred pogreba, Misal, Časoslov itd. Nemojmo, braćo velika i mala, liturgijsku obnovu previše miješati s novcem jer ne bi bila blagoslovljena ni ona ni on!

Potpisujem sam, ali — ako treba — ne bi bilo teško za glavne tvrdnje ovog osvrta dobiti pristanak ogromnog dijela hrvatskog svećenstva.

O. Martin Kirigin OSB